

ERRATUM.	250
lignes 1.	du lieu de :
lignes 2.	P. 121, l. 23, <i>l'homme</i> ,
Vasson.	P. 141, note, <i>Vasson</i> ,
lignes 3.	P. 144, l. 17, <i>l'été</i> ,
lignes 4.	P. 156, l. 2, <i>conférence</i> ,
lignes 5.	P. 170, l. 22, <i>quint</i> ,
lignes 6.	P. 176, note, <i>Débâque (Durand)</i> ,
lignes 7.	P. 202, l. 12, <i>l'édifice</i> ,
lignes 8.	P. 211, note, <i>l'écrit au lieu de</i> ,
lignes 9.	P. 217, l. 21, <i>l'écrit</i> ,
lignes 10.	P. 220, l. 25, <i>des mythes</i> ,
lignes 11.	P. 221, l. 13, <i>un hydre</i> ,
lignes 12.	une hydre.

DE IMITATIONE VETERUM

APUD MILTONEM

DE VETEREM PORTARUM

TUM GRAECIA, TUM ROMA

APUD MILTONEM

IMITATIONE

THESSIN

RECEPIT LITTERARUM PARISIENSIS

PROFESSORIS

EMMANUEL DES ESSAIS

NOUVEAU ROMAN DE L'AMOUR

PARISIENS

APUD ERNEST THESSIN, EDITOREM

VIA DICTA DE MEDICIS

M DCCC LXXI

H. F. u. f. 80^a (40²/_n).

DE VETERUM POETARUM

TUM GRÆCIÆ, TUM ROMÆ

APUD MILTONEM

IMITATIONE

THESIM

FACULTATI LITTERARUM PARISIENSI

PROPONEBAT

EMMANUEL DES ESSARTS

SCHOLÆ NORMALIS OLIM ALUMNUS

PARISIIS

APUD ERNEST THORIN, EDITOREM

VIA DICTA DE MEDICIS

M DCCC LXXI

PPN 066447135

DE CLAUDE POTIER

DE LA FACULTÉ DE

ALPHONSE MONTAIGNE

UNIVERSITÉ

DOCTISSIMO DIRECTISSIMOQUE VIRO

CAROLO LENIENT

VIRO RHETORICES MAGISTRO

CHATELAINIEN

UNIVERSITÉ DE LA FACULTÉ

DE LA FACULTÉ DE

E. DES ESSAIS

DE LA FACULTÉ DE

DE LA FACULTÉ DE

DE LA FACULTÉ DE

DOCTISSIMO DILECTISSIMOQUE VIRO

CAROLO LENIENT

MEO RHETORICES MAGISTRO

GRATI ANIMI PIGNUS

E. DES ESSARTS.

INDEX RERUM

I. — DE MILTONIS POETAE TITULIS	1
II. — DE PARADISO AMISO	31
I. De descriptionibus	43
II. De proemio atque invocationibus	69
III. De personis ac sententiis	75
IV. De fabularum imitatione	107
V. De verbis ac figuris	115
VI. De vocibus a latinis in britannicam linguam transactis	129
III. — DE NOVISSIMIS MILTONIS FORMATIBUS IMITATIONIBUS RUSQUE CETERIS	131
CONCLUSIO	153

INDEX RERUM

	Pages.
I. — DE MILTONIS POETÆ TIROCINIIS.	1
II. — DE PARADISO AMISSO.	41
I. De descriptionibus	43
II. De procemiis atque invocationibus	69
III. De personis ac sententiis.	75
IV. De fabularum imitatione	107
V. De verbis ac figuris.	115
VI. De vocabulis a latinâ in britannicam linguam translatis	129
III. — DE NOVISSIMIS MILTONIS POEMATIBUS IMITATIONI- BUSQUE CETERIS.	131
CONCLUSIO.	153

THE

DEPARTMENT OF THE

NAVY

OFFICE OF THE

SECURITY

I

DE MILTONIS POETÆ

TIROCINIIS

DE MILTONIS POETÆ TIROCINIIS

Nobis imprimis ac summâ diligentîâ anquirendum videtur quo pacto ad imitandam antiquitatem ità Milto sit comparatus ut eam non ab illo tantum exprimi sed repræsentari dixeris. Videlicet ab ipsis incunabulis veterum scriptorum patrocinio et quasi numini commendatus addictusque fuit, quum nascendo eas condiciones fuerit sortitus e quibus constat tum copia, tum cura discendi. Quippe cui ea derepente contigerit fortunarum fausta mediocritas quæ litterarum studium suadet fovetque, nedum paupertatis instar deprimat aut velut opulentia hebetet.

Nostro sanè Miltoni eâ ætate quâ in quodcumque possit verti cereum etiam ingenium auctor tutorque adstitit pater nec indisertus nec ineruditus qui nihil omisit inexpertum ut bonarum artium suppellectili filium suum instrueret. Cui quidem pietatem ob id debitam haud

semel Milto persolvit¹, neque immeritò. Nam pater ille, Flacci genitori nequaquam inferior, è modicis opibus depromebat undè puer optimorum disciplinis magistrorum informaretur, neque in hâc pecuniarum jacturâ quidquam remisit. Ad hæc ipse curiosæ ejusdam industriæ documentum edebat, quum apud egregios familiares puero coram, quibuscumque vigiliis, inter poetarum tum Anglorum tum Italorum recitationem tempus partiebatur, alterna recolens studia quibus potissimum Musæ delectantur². Haud aliter apud Graios musice educationi vinculo arctiore connectebatur, a divo Platone pœnè poetarum parens nuncupata. His scilicet domesticis institutis

Surgat in officium venerandi Musa parentis.
Hoc utcumque tibi gratum, pater optime, carmen
exiguum meditatur opus, nec novimus ipso
aptius a nobis quo possint munera donis
respondere tuis, quamvis nec maxima possint
respondere tuis, nedum ut par gratia donis
esse queat. *(Epistolæ familiares.)*

Mille sonos componis ad aptos
doctus, Arionii merito sis nominis hæres...
Ipse volens Phœbus se dispertire duobus
altera dona mihi, dedit altera dona parenti,
dividuumque deum genitorque puerque tenemus.

Præterea quantum musicen poesimque adolescens consentire vellet, perspicere licebit ex uno e primis poematibus, *At a solemn music* (edit. Newton, t. IV, p. 31), ejus in exordio profatur :

Blest pair of sirens, pledges of Heaven's joy,
Sphere-born harmonious sisters, voice and verse,
wed your divine sounds and mix'd pow'r employ » ...

filium pater ad id adduxit ut tredecim vix annos natum ad scholam Beati Pauli ferè doctum inter æquales mitteret. Indè annis quatuor elapsis ad Cantabrigiensem universitatem misit in quâ tàm bene inceptum educationis opus absolveretur. Neque res hunc sedulum patrem falsum habuit. Etenim in Christi collegio tàm rapidè profecit ut omnes antiquitatis latices intrà hoc discipuli curriculum exhausserit, succum sanguinemque veteris eloquentiæ aut poeseos in sese quodammodò transfundens. Reverà, quum aliquot patrio sermone jam inchoavisset carmina, haud inscitè intelligebat se nunquàm poetæ laudem affectare posse nisi veterum exemplaria suū juris faceret. Hac in Universitate quæ tot vatum alma ceu nutrix exstitit¹, omnia auditoris stipendia noster emeritus est, neque labori nequè temporì invidens, donec, quatuor circiter ac viginti annos natus, laureâ magistrì artium deportatâ, ad bonum eventum perductas dimiserit exercitationes. Profectò tot juveniles annos in studendo exsudatos minimè desiderabat, magnum ac salubre sufficiens exemplum deflexi nostri sæculi adolescentibus quos antè gymnasii tædet intentiorisque studii quàm vigesimi anni metam attigerint. Stultos qui ut se citiùs homines mentiantur nunquàm viri evasuri sint! Hac autem recentiori contagione nihil violatus Milto, in flore

¹ Spenser, Cowley, Dryden.

ætatis, se totum veterum scriptorum contubernio traderat, voluptate discendi perfruens ac nullis aliis illecebris irretitus nisi aucupio Musarum. Aliis enim munditias, comessiones, et cetera promiscua adolescentium delinimenta permittebat, poetarum philosophorumque qui non juvenantur sed usque juvenescunt sodalitio contentus. His scilicet cum magistris assiduè vivebat, conversabatur, pernoctabat, rusticabatur, elegiacis primum, epicis deinde præcipuè delectatus, dein philosophis apprime gavisus, Platone antè alios et Xenophonte quorum in chartis sibi meram pulchritudinem intuitus esse videbatur castamque incorrupti amoris hausisse notitiam ¹. Talium quidem virorum grandi æmulatione impulsus, sensit se non usurpatâ tantùm cogitandi atque dicendi arte sed arreptâ vivendi formâ Platonem vel Æschylum, Xenophontem vel Virgilium posse demùm adæquare : utpote qui eodem in opusculo contenderit, « si quis digna lauro conscribere intendat, necesse fore ut poemati cui-dam similis affulgeat, » id est ex optimis quibuscumque dotibus consistat atque condiatur, nunquàm bene heroas aut magnas civitates laudibus cohonestaturus nisi excelsiores animi virtutes usu peculiari experiëntiâque præoccupaverit. Haud aliter non in poematibus solùm sed in continenti vitâ sese ad imitandos veteres Milto

¹ *Apology for Smeetynnus.*

parabat, nihil, meâ sententiâ, ultra modum e vate postulans. Equidem enim, quamvis Miltonis exemplo non invaluerim, semper censui ac semper censebo eum pœnè vatis nomine esse indignum qui non ergà parentes, ergà magistros, ergà necessitudines, amore et fide ceteros exsuperare antiquius habeat, qui non ad hoc tendat et nitatur ut elatis affectibus, abstinentiâ, caritate humani generis inter homines excellat, qui non sibi proponat absolvendum haud tantùm poetici cujusdam pensi sed pace vestrâ dixerim poeticæ simul vitæ tenorem.

Ceterum non Miltoni satis fuit veterum operibus studere; ut qui sæpius in illis priori imitatione exprimendis elucubraverit, antequàm hæc imitatio, sicut videbimus infrâ, ex consuetudine in naturam vertisset. Operam scilicet non infructuosam insumpsit in condens latinis versibus, quâ quidem palæstrâ ad futuras propriæ poeseos exercitationes mirum in modum habilem atque versabilem sese præstitit¹. Sunt qui latinos versus fastidire hodiè sustineant illosque puerilibus ludis assimilare, quasi discipulus statim ad viriles labores prorumperet, neque gradatim exercitationibus suæ ætati aptis deberet defungi. Quos verò sua incitia primùm, deindè Miltonis ac multorum illustrium vatum exemplum

¹ « The latin pieces are lusciously elegant. » JONHSON, *Life of Milton*, edit. 1824, p. 140.

confutat. Sapientem profectò Miltonem qui suas poeticas dotes maturescere sivit, quum eas sensim pertentaret hæc latina edendo carmina quibus sublatis forsàn anglica in posterum poemata non emicuisent. Nonne ex his carminibus quæ sermonis latini commendat tum copia, tum salubritas futurum epicorum vel lyricorum conditorem poematum agnoscere licet? Nonne artificem lyræ potentem deprehendas ex hâc varietate metrorum quæ tam versutè flectit et tractat, sive « medici procancellarii¹ », sive « præsulis æliensis » obitus defleat²? Quis non pulchriores memoret *Amissi Paradisi* locos, si carminum laudes in *epistola ad Patrem* evolvat aut poema breve cui titulus inscribitur « *naturam non pati senium.* »

« Heu! quàm perpetuis erroribus acta fatiscit

« avia mens hominum tenebrisque immersa profundis. »

Versibus autem in prioribus, me iudice, majora vox poetæ sonat :

« Ne tu, vatis opus, divinum despice carmen

« quo nihil æthereos ortus et semina cœli,

« nil magis humanam commendat origine mentem

« sancta Prometheæ retinens vestigia flammæ.....

« Nos etiam, patrium tunc quum repetemus Olympum

« æternæque moræ stabunt immobilis ævi,

« ibimus auratis per cœli templa coronis,

« dulcia suaviloquo sociantes carmina plectro. »

¹ John Oslyn.

² Nicolas Fulton.

Ego verò, ni fallor, his in versibus detego vim illam grandiloquam et majestatem queis *Amissus Paradisus* pollet. Qui quidem Milto singularem provinciam divinare visus est, dùm exclamavit :

« Nunc quoque sidereis intercinit ipse choreis,
« immortale melos et inenarrabile carmen. »

Delphico velut instinctus oraculo, sui nominis dignationem æternumque decus præsumpsit :

« Ergo ego jam doctæ pars quælibet ima catervæ
« victrices hederas inter laurosque sedebo
« jamque nec obscurus populo miscebor inerti,
« vitabuntque oculos vestigia nostra profanos.
« Este procùl, vigiles curæ; procùl este, querelæ,
« invidiæque acies transverso torquibus hirquo,
« sæva nec anguiferos extende calumnia rictus.
« In me triste nihil, fœdissima turba, potestis,
« nec vestri sum juris ego, securaque tutus
« pectora, vipereo gradiar sublimis ab ictu. »

O nobilem prorsusque admirandam vatis fiduciam!
sive Horatius præcinat :

« Non omnis moriar! »

sive proclamet Malherbus :

« Ce que Malherbe écrit dure éternellement. »

seu tandem Milto quasi debitum « ac patrium » sibi

vindicet Olympum, omnes hi semidei homines, excellentiæ jure conscii, nihil aliud agunt se extollendo quàm quod verè vates sua futura fata vaticinentur.

Confitendum est tamen singulari rerum opportunitate juniorem vatem usum fuisse, cui, quum Universitatem linqueret, patrem sua munia abdicantem in pacatiorem villæ recessum sequi contigit. Hic enim, procùl ab urbano strepitu, tempus otiumque abundè nactus est quibus carentibus ægrè ingenium explicatur¹. Hic novum collegit notitiarum proventum; hic, dùm quidquid disci poterat quasi congerebat et coacervabat, prima Musæ experimenta genuit quæ in medium proferret. Hæc igitur juvenilia quibus alius quivis deberet superbire tùm naturæ donis instructum poetam, tùm tenacem veterum imitatore declaravere.

Postquàm Universitati valedixit, aliquot insumpsit annos in componendis patrio sermone poematibus quæ insitum antiquitatis studium haud semel testantur. Quànquàm his in lyricis commentis sæpius forsàn Spencerum imitatus est ac præsertim Shakspearium, satis jàm significat se opes veterum in memoriâ conguessisse quas indè elicere gestiret. Antèà in scholari quodam ludo quem

¹ De hæc vatis nostri vitæ parte plurima reperire est documenta in libro quodam copioso, *The Life of Milton*, of William Hailey, esq., Basil. 1799, qui quidem gloriæ Miltonis studiosissimus propugnator fuisse videtur.

novem decem annos natus effudit, hanc præmaturam curam denotavi¹. Apollinem scilicet vocat « *unshorn* », id est *intonsum*. Nonne is Horatianus versus succurrit :

« *Intonsum, pueri, dicite Cynthium* »².

Serius, in hymno quodam *De natalibus Christi*, sacerdotes « *flaminum* » titulo designat, *the flamens*, nec non terriculis aut præsidibus apud veteres domesticæ vitæ alludit, quum ibidem inducit « *Lares Lemuresque* », *the lars and lemurs*³. Insigniora autem innati hujus studii experimenta daturus erat. Primum duo mihi obversantur poemata quorum duplex nomen ex Italicâ linguâ derivatum nullius operæ sit in latinum sermonem vertere, scilicet *Allegro* et *Penseroso*. His in poematibus quæ, felici quodam commento, sibi contradicunt repugnantque, Milto juvenis hinc Lætitiæ, illinc Tristitiæ laudes ore in teneros sensus inflexo pronuntiavit, creberrimè usurpatis documentis veterum, quod ex ipsis exordiis deprehendetur :

« *Procùl aufuge, Tristitia invisior, Cerbero tetraque Nocte sata...*
« *Ades, ades, pulchra et liberior diva quam Superi Euphrosinam, homi-*
« *nes vero Lætitiâ vocant.* »

¹ Edit. Newton, t. IV, p. 9.

² HOR. *Od.*, I, XXI.

³ Newton, t. IV, p. 23.

Haud multum proœmium illud differt *Kalenaarum decembrium saturnaliū proœmio*¹.

« Et Phœbus pater et severa Pallas
« et Musæ procul ite feriatæ.
« Jàm vos revocabimus Kalendis
« et ridens jocus et sales protervi
« adsint.... »

Hic etiam ad Hesiodi morem se componit vates, dum Tristitiam Cerbero ac Nocte satam declarat, has prosapias imitatione assecutus quas libenter dinumerat Ascræus poeta². Ex eodem Hesiodo Euphrosinam mutuatur³. Cujus quidem Euphrosinæ ortum venustate quâdam apud recentiores insolenti narrat, « Maiæ scilicet mense Zephy-
« rum Auroræ fuisse obvium quâcum ludendo delectatur
« ibique, super violis roscidisque rosis, inter mutuos
« amplexus talem filiam amabilem progenuisse. » Nonne Platonem reviviscere dixeris.

¹ STATIUS, *Silv.*, lib. I.

² Sciscitatum est (*Upton* in epistolâ ad *M. West on Spenser's fairy queen conscriptâ*) quare Milto non Erebum potius quam Cerberum patrem Tristitiæ assignaverit, quum Erebus et Nox compede quâdam jungantur :

Ἐκ Χάος δ' Ἐρεβος τε μέλαινα τε Νύξ ἐγένοντο
Νύκτος δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ Ἡμέρη ἐξεγένοντο,
οὓς τέκε κυσάμενη, Ἐρεβει φιλότῃτι μισῖσα.

HES. *Theog.*, 123.

³

Ἀγλαΐην καὶ Εὐφροσύνην Θάλειν τ' ἐρατεινήν.

Id. *Theog.*, 909.

Neque secùs agnoveris Virgilium, si nominibus occurras quibus Ecloga uti solet. En incidunt Thyrsis, Corydon, Phyllis, ipsa Thestylis¹. Virgilii instar Horatiique rusticas vigilias describit², anilibus fabellis intermixtas. Mox autem volucri cogitatione ad urbes sese confert, quas « turritas » vocat³. Ibi *purpureum Hymenæum* tædas in dextrâ gestantem inter festa sibi cernere videtur⁴. Talem sibi fingit vitam lætiorem festivamque ruri potius quàm urbi accommodatam. Quippe cui placeant magis alauda, gallus canesque venatici qui « mane sopitum excitant »⁵ quàm urbanus omnis apparatus, nisi affulgeat in theatro Shakspearii camœna⁶. Poema tandem Milto concludit a divâ Lætitiâ exposcendo ut

¹ Jam pridem a me illos abducere Thestylis orat.

VIRG. *Ecl.*, II, v. 43.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iolla.

Id., *id.*, III, v. 76.

Compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum.

Id., *id.*, VII, v. 2.

² Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
ex re fabellas.

HOR. lib. II, *Sat.* vi, v. 77.

³ Εὐπυργος πόλις ἀνδρῶν.

HES. *Theog.*, 270.

⁴ πολλὸς τ' ὑμέναιος ὁρώρει.

HES. *Scut. Hercul.*, 272-75.

⁵ Cheerly rouse the slumb'ring Morn.

⁶ Or sweetest Shakspeare, Fancy's child.

ipsum concentibus detineat tam suavis simul atque incitatis qui Orphea ipsum in Elysiis queant permovere¹. Quorsum autem hæ preces? Nonne ipse, voti compos, hanc poesim tum duleiloquam, tum grandiloquam invenerat?

Penseroso quædam velut palinodia priori poemati obiacet. Jam non Lætitiâ, sed Tristitiâ Milto celebrat, qui quidem se fluxas voluptates et inania gaudia procùl arcere profitetur. Nunc poeta, Tristitiâ duce, in loca pura atque innocentia secedit, nemorum petens hospitium quæ Silvani tutæque Nymphæ delectantur². Hinc, « levem somnum suadente susurro », somnia captat indiscretosque silvarum concentus. Neque tamen secum antiquitatem quasi abducere omittit. Sæpius enim remotiorum rerum memoriam refricat. Gaudia primùm assimilât inanibus quibusdam Morpheos asseclis. Dein « stelligeram reginam, » Cassiopen scilicet, designat quæ pulchritudine ferox Nereidas despiciere ausa est³. Postea Cephalum notat, Auroræ acceptiorem, Orphea etiam citat, cui

¹ And ever against eating cares
lap me in soft Lydian airs
married to immortal verse
such as....

² That Silvan loves.

³ Salvatoremq; fatentur (Persea)
Cassiope Cepheusque pater.

OVID., *Met.* IV, 736-37.

comitem addit Musæum, si possit auspice Tristitiâ alteruter renasci¹. Strictim de Musis loquitur « quæ circà Jovis altare concinunt »². Intentiùs autem ibi moratur in Philomelæ laudibus quam velut Tristitiæ dicatam volucrum colit³. Haud semel has laudes resumet querendæ et suaviloquæ avis cujus modulatum carmen « in Noctis fronte rugas explicat »⁴. Æschylo Hesiodoque propior accedit quum tempora revocat « quibus nullus esset Jovis metus, » Tristitiamque e Vesta atque Saturno natam fingit. Prætereà verbis utitur quæ e latino fonte derivata sunt. Scilicet, de tragædiâ locutus, *pall* adhibet, id est « pallam »⁵. Quin etiam, de veterum more, duo

¹ Musæum ante omnes: medium nam plurima turba hunc habet atque humeris exstantem suspicit altis.

VIRG. *Æn.* VI, 667.

² Μουσάων Ἑλικωνιάδων ἀρχώμεθ' αἰεῖδεν
αἰθ' Ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος μέγα τε ζαθέον τε
καὶ τε περὶ κρήνην ἰοειδέα πόσσ' ἀπαλοῖσιν
ὀρχεῦνται καὶ θωμὸν ἐρισθενέος Κρονιόνος.

HES. *Theog.*, 3 et sqq.

³ Sweet bird that shunn'st the noise of folly,
most musical, most melancholy.

⁴ Præterea Philomelæ Milto carmen quoddam minutum dedicavit, *To the nightingale*,

The liquid notes that close eye of day.

⁵ Pallæque repertor honestæ.

HORAT., 278, *Epist. ad Pison.*

verba in unum collata non fastidit. Quippe qui nobis exhibeat Vestam *brighthair'd*, nempe καλλιχροον.

Eodem ferè anno quo *Penseroso* fuit absolutum, e manibus quoddam emisit poema, *Arcadas* scilicet, ubi tanquàm *Comi* delineamenta novi. Quo tamen in exiguo poemate non minimum locum tenet antiquitas. Videlicet Nymphas hortatur ut circà nobiliorem matronam¹ quam laudatione decorat certatim conveniant, posthabitis Arcadiâ, Mænali Ladonisque deversorio et clementiore Panos ac Syringos famulatu.

Poema cui titulus adscribitur *Comus*² superioribus absque dubio præcellit, elatioribus sententiis et magis copiosâ rerum materiâ. Liberiore enim egressu poetæ ingenium augescit atque explicatur. Haud secùs atque *Arcades*, *Comus* ad genus quoddam poematum refertur quod apud Anglos tùm vocabatur *Mask*, personata scilicet fabula, festis intermixta, omnibus solutioris Musæ illecebris condita. Quo in genere jampridem Britanni vates eminuerant³. Unus etiam ex iis, neque minimus⁴ fabulam composuerat quæ nescio an Miltonem in

¹ The countess Downger of Derby.

² 1634.

³ Ben Jonson, Beaumont, Shakspeare. Quibusdam hujus generis fabulis Whitlocke et Bacon prolegos adnexuerant.

⁴ Fletcher, *the faithful Shepherdess*. — « Une pièce de Peele,

extundendo *Como* afflaverit. Nam in utrâque fabulâ vafer quidam periclitanti virginis pudori insidias struere intendit. At non latius patere videtur inter utrumque opus similitudo.

Ab initio hujus eclogæ in scenam inductæ, si benè inspicere velis, vestigia imitationis deprehendas. Primus scilicet obversatur genius quidam bonus ac bonorum tutor¹ qui se delapsum profitetur e Jovis aulâ. Cujus verò delicias aulæ describit, Homerum profecto nec non Lucretium memorando : « Immortales ætheriorum animorum formæ liquido æthere ac sereno cœlo perfruuntur. » Ad Homerum, ad Lucretium te confer². Neptuno raptim alludit

le Conte des vieilles femmes a longtemps passé pour avoir fourni à Milton le sujet de son *masque* de *Comus*. » — Alfred MÉZIÈRES, *Prédécesseurs et Contemporains de Shakspeare*, p. 196.

Voir, dans un autre ouvrage du même écrivain (*Contemporains et Successeurs de Shakspeare*, p. 203-207), l'analyse de la *Fidèle Bergère*. « Ce meurtre (le meurtre d'Amoret) donne lieu à une scène « charmante que Milton, qui avait étudié les œuvres de Fletcher « presque autant que celles de Spencer, a imitée à la fin de *Comus* « dans l'épisode célèbre de la *Sabrina*.... »

¹ The attendant genius.

² Hom. *Odyss.*, VI, 42.

Apparet divum numen sedesque quietæ
quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
adspergunt, neque nix acri concreta pruina
cana cadens violat, semperque innubilis æther
integit, et largè diffuso lumine ridet.

LUCR. *De nat. rer.* III, 18.

quem, insularum idèoque Britanniae praesidem, nuncupat beatiorum Jove supero et Jove infero¹. Haud aliter in Sophocle² animadvertitur Ζεὺς χθόνιος³. Qui quidem genius se divinitus missum hanc in silvam significat ut par nobile fratrum unaque sororem devios protegat⁴ adversus quemdam Comum, malis magorum artibus pollentem. Idem Comum asserit e Circe natum Bacchoque in Circaeam insulam appulso, postquam piratas Tyrrhenos in delphines mutavit.

Ibi Homericum hymnum Virgilianosque versus simul reminiscitur⁵.

Λήϊσται προγένοντο θεῶς ἐπὶ οἶνοπα πόντον

Τυρσηνοί....

οἶόν γαρ μιν ἔφραστο Διοτρεφέων βασιλίων

¹ V. 20-56.

² *Œdip. Col.* 1605.

³ Κάκει (ἐν Ἄδου) δικάζει ταμπλακήμαθ', ὡς λόγος,
Ζεὺς ἄλλος ἐν καμοῦσιν ὑστάτας δικάς.

ÆSCH. Suppl. 230.

Ζῆνα τῶν κεκμηότων

ἰξόμεσθα σὺν κλάδοις.

Id. 157.

⁴ Duas è tribus illis personis capessivere *Thomas Egerton* sororque quibus in silvâ, sublatis magorum præstigiis, tale paulo antè evenerat.

⁵ Bacchus that first from out the purple grape
crush'd the sweet poison of misused wine,....

V. 45 et sqq.

εἶναι, καὶ δεσμοῖς ἔθελον δεῖν ἀργαλέοισιν....

Πάντες ὁμῶς πῆδησαν, ἐπεὶ ἴδον, εἰς ἄλλα δῖαν,

δελφῖνες δ' ἐγένοντο.

(Hom. *hymn. ad Bacchum*.)

« Proxima circææ raduntur littora terræ.

« Hinc exaudiri gemitus iræque leonum

« vincla recusantùm et serâ sub nocte rudentum

« setigerique sues...

« Quos hominùm ex facie dea sæva potentibus herbis

« induerat Circe in vultus ac terga ferarum...»

(Virg. *Æn.* VII, 10-20.)

Contendit autem genius Comum matri ipsi præstare hâc arte humanam formam pervertendi : quapropter, ut subdolas istius belluæ discutiât præstigias, speciem pastoris induturus est, relictâ cœlesti veste quam ipsa texuit Iris¹. Propiore autem exaudito Como, genius elabitur.

Tum, a deformatis stipatus captivis, ingreditur Comus qui verè poetico sermone animum denudat voluptatibus deditum perversaque aperit consilia. Nec illepidè nec ineleganter sibi nota studia commendat, nocturnam celebrans horam quâ «serta rosea capillis sint implicanda ibidemque destillanda vinum nec non unguenta». En lætitiâ, choros, orgia, lascivos risus saltationemque

¹

I must put off

these my sky-robcs spun out of Iri's woof.

titubantem salvere jubet, stellarum choreas imitaturus, imitaturus et sylvestres Nymphas quæ circum rivos canunt et saltant. Somnum indè missum facit, quæsitiones expetendo delicias, hoc usurpato versu quem Propertius minime dedignaretur :

« Tùm Cytheræa vigil sopitos excit amores »¹.

Dein, quasi lyrico percitus æstro, Venerem male pudicam « Hecatæ comitem », laudat et vocat « obvelatam » Cotytto cujus in honore ardent tot nocturnæ faces². At subitò sermonem choreasque intercipit, propriorem agnoscens feminam quam suis dolis mox implicatum iri persuasum habet. Como paulùm abscedente, junior apparet virgo, a fratribus semota, erroribus decepta nemoris, quæ quidem, si forte fratres accire possit, precatur, his ferè verbis quorum suavitatem nulla cyenea vox, me judice, exsuperet :

« Blandissima Nympharum, Echo, quæ in aeriâ conchâ lates propter
« viridantem lentioris Mæandri marginem et in consitâ violis valle³ ubi
« amoribus orba⁴ lusciniâ noctu suum triste carmen deplorat. »

¹ Venus now wakes and wakens love.

² Talia secretâ coluerunt orgia tædâ
Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.

JUVEN., *Sat.*, II, 91.

³ Violet-embroider'd vale.

⁴ The love-lorn nightingale.

Eodem modo Philomelam designat apud Sophoclem Electra quæ duplicis verbi juncturam indicavisse Miltoni videtur :

« μή οὐ τεκνολέτειο ὥς τις ἀηδών. » ¹

Nonne etiam legenti recursant in memoriam Sophoclei illius chori versus non multum absimiles :

Τα κράτιστα γὰρ ἔπαυλα,

τὸν ἀργῆτα Κολωνὸν ἐνὶ

ἁ λήγεια μινύρεται

θαμίζουσα μάλιστα' ἀηδών

χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις ².

Comus tamen his concentibus quasi movetur, adeò ut dicere non dubitet : « Aliquid profectò sacri his in præcordiis habitat; nescio quem deum intus esse voces « illæ declarant ».

Prætereà Sirenas quæ fletus vel a Scyllâ et Charybde eliciebant reminiscitur. At brevi ad indolem reversus, falsâ quidem pastoris indutâ specie, puellam fallere studet, se futurum ducem mentitus. Credulam igitur virginem abducit. Tùm diversâ ex parte duo fratres adveniunt anxii atque moerentes, rati sanè in pulchritudi-

¹ *Electr.*, 108. — Vid. 148, ἡ στονόεσσ'.... — 150, ὄρνις ἀτυζομένα....

² *Œdip. Colon.*, 670-674.

nem¹ velut in Hesperidum fructus semper protervum libidinem incurrere atque assilire. Major autem natu paulum timorem dispellit, sororem testatus castitate fre- tam vel in infamibus desertis, vel inter latronum insi- dias, ubique, quasi adamantina arma gerat, fore inex- pugnabilem². Ad hæc, non sine quodam eruditionis ambitu intemeratam memorat Dianam incorruptamque Minervam³. Postea autem quasi evolans ad sublimiora effertur, Platone ferè adæquato, dum mentem nobis os- tendit, si casta sit, divinitus ab invitamentis mali semo- tam, afflatam a superis, cum diis quasi conversantem, eandem vero, si minimè casta, cum terrenis particulis adèo mixtam ut divinæ originis notas sensim deterat omninoque obliteret⁴. Hic imprimis hoc in poemate quale et quantum futurum sit Miltonis ingenium expan- ditur.

Fratres tamen a Genio admoniti ad ea loca se confe- runt quibus Comus quasi vinculis constrictam sororem tenet, porrecto poculo quod generosa Virgo fortiter de- negat. Captivæ frustra Daphnes sortem intentat; frustra

¹ V. 393.

² Integer vitæ scelerisque purus,....

HORAT., *Od.* I, XXII.

³ V. 448, unconquer'd virgin. — ÆSCH. *Supplic.*, v. 149, ἀδμήτας ἀδμήτας....

⁴ Apud PLAT. *Phæd.*

liquorem in poculo sorbendum cum « nepenthes » comparat¹. Frustrà omnibus verborum argutiis et lenociniis in pejus utitur, puellam suis irritamentis usque imper-
viam nactus. Quippè quæ dialecticæ præposteri istius
rhetoris solertiæ incuriosa² eadem adversus minas obsti-
nata maneat, in vinculis liberior. Neque allidit virtutem
neque abscondit.

Postquàm verò puella tam decenter raptoris mendacia
confutavit, apparent fratres unà ac genius; Comus aufu-
git, neque tamen captiva vinclis exsolvi potest, nisi diva
quædam invocetur devotiones sublatura. Huic igitur
cœruleæ divæ, nomine Sabrinæ, hymnus dedicatur pris-
tinis documentis copiosus. Sabrinam scilicet obsecrant
« per tridentem Neptuni terræ quassatorem³, per ma-
gnum Oceanum⁴, per Tethyos gravem incessum⁵, per
grandævum Nerea⁶, per Carpathium magum⁷, per Tri-

¹ HOM., *Odyss.* IV, 219.

² Enjoy your dear wit and gay rhetoric.

V. 790.

³ γήκινος.

⁴ HES. *Theog.*, 21, Ωκεανὸν τε μέγαν....

⁵ ID. *id.*, 368, Πόντιον Τηθύς....

⁶ Νηρέα δ' Ἀψευδέα καὶ Ἀληθέα γέννατο Πόντος....

δίκαια καὶ ἥπια δήνεα οἶδεν.

ID., 233-36.

⁷ Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
cœruleus Proteus.

VIRG. *Georg.* IV, 367.

tora, per Glaucum præscium venturi¹, per Leucotheam, per Thetin, Sirenas, Parthenopen nempè Ligeiamque² pectore insignem.

Adest Sabrina tam doctè compellata, quæ genium voti compotem facit. Is igitur, liberata virgine, gratibusque Sabrinae actis, epilogum recitat apprimè lyricum quo beatiores celebrat tractus ubi sessitare solet, hortos scilicet Hesperidum, hyacinthinis roseisque refertos toris, Gratiarum Horarumque domicilium, aliquando perfugium Adonidos et Veneris quod neque dedignantur Cupido pulchriorque Psyche. Concludit tandem promeritam solvendo pietatem Virtuti omnibus in rerum angustiis liberrimæ³.

¹ EURIP. *Orest.*, 362, προφήτης Γλαῦκος.

² Quid ad Ligeiæ nomen, vid. VIRG. *Georg.* IV, 396; — OVID. *Métam.* IV, 310 : Sæpè Cytoriaco deducit pectine crines.

³ Huic sanè Como legitimæ laudes a grammaticis non parùm tributæ sunt :

« Nor does *Comus* afford only a specimen of his language ; it
 « exhibits, likewise his power of description and his vigour of
 « sentiment employed in the praise and defence of virtue. A work
 « more truly poetical is rarely found ; allusions, images and des-
 « criptive epithets embellish every period with lavish decoration...
 « It may be considered as worthy of all the admiration with which
 « the votaries have received it. (JOHNSON, *life of Milton*, p. 145.)
 « A composition that abundantly displays the variety and
 « compass of his poetical power.... He has delineated with equal
 « excellence the frolics of gaiety and the triumph of virtue....

(HAILEY, *life of Milton*, p. 33.)

Juvenilia illa carmina elegiacum quoddam poema concludit¹ cui *Lycidas* inscribitur titulus. Hoc *Lycidæ* nomine condiscipulum eundem atque amicum designat Milto cujus crudam acerbamque mortem deplorare in animo habet², Virgilii vestigiis insistens, seu de infelici Gallo doleat, sive lugeat unanimi particeps mœroris immaturum *Daphnidis* exitium.

Primum exordiando jactat vates se, præoccupato autumno, lauros myrtosque hederæ implicitas collecturum, ob præreptum morte *Lycidam*³. Jàm verò non decet insepultum jacere juvenem qui ipse condere carmen noverrat⁴ nisi cujus canoræ querelæ decus accedat⁵. Musas igitur invocat, translatis in anglicum sermonem *Hesiodi* illis versibus⁶ :

Μουσάων Ἑλικωνιάδων ἀρχώμεθ' αἰεῖδεν,.....

¹ 1672.

² Edward King, qui sanè haud procul a littore britannico, quamvis sereno tempore, naufragio demersus est.

³ Who would not sing for *Lycidas*. (V. 10).

Neget quis carmina Gallo.

VIRG. *Ecl.* X, 3

⁴ He knew himself to sing and build the lofty rhyme. (V. 11).

Seu condis amabile carmen.

HORAT. *Epist.* I, XIV, 24.

⁵ Audacius Milto dixit :

Without the need of some melodious tear. (V. 14).

⁶ *Theog.* I.

Dein pastorali modo consumptos unâ pueritiæ annos
 evolvit, Satyris circum saltantibus neque absentibus
 Faunis¹. Nunc verò exstinctum Lycidam defleturus
 adest, percontatus ubi laterent Nymphæ, quæ dilectum
 sibi vatem eripi neque senserunt, neque vetuerunt².
 Ad hæc, de vanitate gloriæ grandes sententias invenit
 exprimitque. Mihi liceat secundam poematis illius par-
 tem in quâ pauciora elucent imitamenta³ prætermittere :
 ne tamen dicere omittam hic quibusdam verborum in-
 volucris tegi adversus præpotentem Ecclesiam maledicta.

Hæc igitur in vitæ ætate, quâ tum eruditione, tum fa-
 cultate poeticâ satis spectatus, Milto spem de se conceptam
 magno aliquo opere implendam sibi intelligebat, a scri-
 bendo quibusdam deverticulis fuit deterritus, quæ tamen

¹ Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
 ludere. VIRG. *Ecl.* VI, 27-28.

² Quæ nemora aut qui vos saltus habuere, puellæ
 Naiades, indigno quum Gallus amore periret.
 VIRG. *Ecl.* X, 9.

³ O Fountain Arethuse and thou honor'd flood,
 Smooth-sliding Mincius, crown'd with vocal reeds.
 (V. 85-86.)

Tardis ingens ubi flexibus errat
 Mincius, et tenera prætexit arundine ripas.
 VIRG. *Georg.*, III, 14.

ut futurum ingenii incrementum sine dubio interceperunt, nihil saltem compressere. Primum, annuente liberaliter patre, in Italiam profectus est, hoc iter confecturus quo efficacius mens poetæ excitari atque erigi valeret. Nonne vel in depingendis inferni regni tenebris benignum Italicæ terræ decus memoravit et commemoravit? Cui profectò licuit scenam Virgilio carminibus illustratam contemplari, licuit captare atque haurire hunc velut pellucidum cœli adspectum, hunc alium solem, hunc æthera pœnè illimem, hanc loci miram amœnitatem, hunc sæculorum lapsu incorruptum splendorem. Idcirco hâc in terrâ Lucretii Tacitique altrice vates insitum antiquitatis amorem in se renovari atque accrescere sensit. Nec minimam utilitatem suscepit è creberrimis colloquiis cum doctissimo quoque Italiæ viro. Nam licet vis poetica hâc in regione multum elanguisset, nihil secius imminutæ erant cura litterarum aut pulchritudinis exemplarium æmulatio. Plures quippè exstiterunt elegantissimi viri quorum sibi studia junior Britannus ità conciliavit ut ex illis peregrinum ingenium demirantibus laudes eliceret. Florentiæ præsertim, doctis mixtus conventibus, hâc voluptate perfructus est quâ nulla gratior, nulla ut ità dicam humanior, confabulandi scilicet cum eruditis peringeniosisque hominibus. Neque posthâc silentio transmisit eos litteratos sodales a quibus apprimè adjutus fuit atque etiam versibus latinis aut italicis in

laudationis modum donatus. Ipse latio non abstinuit pectine ut collata sibi testimonia haud indigno specimine rependeret.

Id etiam Italicae comitati concessit ut in quibusdam ad Falsillum poetam Romanum ægrotantem carminibus Italos ob cœli temperiem beaverit, posthabitâ Britannici cœli truculentiâ. At inter hos effeminatos poetas, ad obsequia promptiores, muliebribus deliciis occupatos, in textilibus nugis tempus terentes, Milto, Diogene quidem felicior, duos homines invenit, Mansum nempè atque imprimis Carolum Datum cui sese arctioribus vinculis applicavit, ità ut vel Lundinum reversus cum eodem epistolas commutare non desiverit. His scilicet verbis Carolus suam admirationem juniori Anglo solvebat : « Hic cujus animi dotes corporisque sensus ad
« admirationem commovent, cujus opera ad plausus hor-
« tantur... cui in memoriâ totus orbis. » Pro his impertitis Milto redux duas latine scriptas elegeias suo Carolo dedicavit, ità de absente amico questus :

Si sit hoc exsilium patrios aduisse penates,
at vacuum curis otia grata sequi,
non ego vel profugi nomen sortem ve recuso,
lætus et exsili conditione fruor.

Paucis autem elapsis annis, eundem Datum immaturâ morte præreptum lugens amicus poemate quodam hones-

tavit cui titulus « Epitaphium Damonis » additur :

Hei mihi! quæ terris, quæ dicam numina cœlo
postquàm te immiti rapuerunt funere, Damon.
Siccine nos linquis; tua sic sine nomine virtus
ibit et obscuris numero sociabitur umbris..... »

Ipse caput nitidum cinctus rutilante coronâ
lætaque frondentis gestans umbracula palmæ
æternam perages immortales hymenœos,
cantus ubi, choreisque furit lyra mixta beatis,
festa Sionæo bacchantur et orgia thyrsos.

Quem Datum Florentiæ frequentaverat; Neapoli verò
Mansum invisit, amplum gravissimumque hominem in
quo tota Italia defixa stabat. Qui quidem, non doctrinâ
solum et iudicio commendatus, sed Tassi etiam amicitia,
quem profugum sospitaverat, quasi sacratus, excellentem
locum inter Musarum patronos obtinuerat. Conspicuus
ille vir, magnos vates fovendi provinciam nactus, Milto-
nem amicissimè excepit, suâ auctoritate tutatus est, ni-
hil tandem omisit ut viatori cuncta pervia ac parata
faceret. Unum tantum vetuit ne affectum in Miltonem
accumularet, juvenem scilicet adeò concitatis animis
suam religionem amplecti ut nullam quidem occasionem
superstitiones Italicas deridendi prætermitteret. At quò
magis sub specie quâdam atque externis tanquàm præsti-
giis falsam aut ineptam Italorum fidem juvenis se per-
spicere credebatur, eò enixius fidem suam quæ pendebat
non e superficie sed ex ipsis intimis animi radicibus in

medium proferre gloriabatur. Neque secus Mansum, nihil offuscatâ amicitîâ, Milto reliquit cui pignus gratiæ et amoris epistolam prorsus admirabilem attribuit. Etenim fiduciâ nobili instinctus immortalitatem Manso spondet :

Tum quoque in ora frequens veniet plaususque virorum
et parili carpes iter immortale volatu.

Dicetur tum spontè tuos habitasse penates

Cynthus et famulas venisse ad limina Musas.....

Hinc longæva tibi lento sub flore senectus

vernât, et Æsonios lucratur vivida fusos,

nondum deciduos servans tibi frontis honores,

ingeniumque vicens et adultum mentis acumen.

Prius tamen quàm Neapolim petiverat, Milto nonnihil temporis fuerat commoratus Romæ ubi non residuam veteris Musæ suavitatem tanquàm Florentiæ aut Neapoli delibare potuit, sed, quod majus est, ejusdem Musæ granditatem et dignitatem recolligere. Haud frustra latiore meditandi campum sibi patere vidit, inter hæc rudera quibus conspectis ad elatiora mens erigitur aliquidque magnum invadere destinat. Hinc nescio an « solenne » quid mutuatus sit quòd tam libenter in poematibus affectat ut verbo illo « solemne » tanquàm præstantiore notâ Philomelam seriùs honestaverit. Qui sine dubio defixam penitus Romæ imaginem in præcordiis asservavit, quum hæc in urbe magis quàm alias unquàm quasi redivivâ antiquitatis contemplatione frui potuerit et commenta-

tione uti jucundâ, inter concitas magnorum virorum umbras, obversatâ undique oculis populi senatusque romani pristinâ majestate. Nihilominus, quamvis multum emolumenti atque incrementi ex his omnibus perceperit, id inter ceteras Italiæ urbes Romæ præsertim vitio vertit quòd, è fastigio rerum graviore casu devoluta, nunc demissâ cervice tyrannidem pateretur effetam ac debilio-rem eoque magis inhonestam, muliebri impotentiae quam Tacitus notat haud absimilem. Non diù hoc spectaculum minimè fruendum oculis perferre potuit vates Catonis memor : at licet comiter exceptus a Barberino cardinale, licet a lætioribus Urbis viris celebratus, licet imprimis Lucae Holstenii librorum in Vaticanâ bibliothecâ custodis patrocinio sustentatus fuisset, Romam minore desiderio quàm Florentiam antea aut deindè Neapolim deseruit. Quam tamen iterum revisit¹, edito quodam fortitudinis indicio, quum monitus esset se, relictâ Neapoli, non sine periculo Romam trajecturum; ubi in eum incubuerant crimina, a quibusdam Anglis conflata societati quæ Jesus nomen sibi arrogat addictis. Imperterritus autem juvenis, vegetiore fretus animo, Romam ultrò se rursus contulit, ut criminibus periculisque illis obviàm iret, jàm nunc de suâ fortiter arreptâ religione disputa-

¹ Tùm temporis Galilæum invisere non dubitavit, vivum deformatæ servitio Italiæ documentum.

tiones non solùm non declinaturus sed petiturus et suscitaturus. Duos etiã menses in degeneri Urbe remansit, fidem constanter ac vehementer professus, inter hunc gregem semivirorum quorum quidem, si virum quem adspexissent, minæ et diræ in vanum strepitum essent evasuræ.

« Italiam, Italiam ! » quod virgilianum vocabulum exoptato itineris initio junior usurpaverat, id non sine desiderio rursus discedens pronuntiavit, sæpiùs pronuntiaturus quum in declivi ætate vitæ, senex, cæcus, omni spe vacuus, faustos juventæ dies Italicumque solum respueretur.

Postquàm Genovæ nonnihil temporis consumpsit, Milto in patriam rediit, at non patriam qualem reliquerat inventurus. Redibat enim non desiderio tantùm impulsus suos genitricemque terram revisendi sed velut illâ Atheniensi lege arcessitus quæ civem publicis turbamentis interesse atque immisceri jubebat. Britanniam reipsâ erat inventurus magno animorum motu agitatam, regiæ libidinis mandata malè facessentem, in dies detrectantem obsequium, sese accingere paratam pro sacris illis juribus quæ in cujusque pectore natura altiùs impressit. Hoc in lubrico rerum statu Milto sese civem primùm civis officio defuncturum sensit, neque ancipitem habuit animum quibus ex partibus staret; utpote qui hinc regem libertati

minas intentantem, illinc concives libertatem fortiter amplexos intueretur. Quâ quidem agendi formulâ magis ac magis, ut opinor, significavit quàm penitus veterum exemplis fuerit imbutus, haustâ quodammodò antiquitate ipsius in animi penetralibus. Idem sine morâ, sine cunctatione egit quod in tali rerum articulo Alcæus egerat, quod agere non intermisissent Marathonius Æschylus vel Sophocles. Paulum tamen conquiescere et coquere iras coactus est, dùm consertis manibus duellum iniretur. Ceterum noverat se pro populi arreptâ causâ non gladio sed calamo, quod quidem acrius telum, dimicaturum esse. Quapropter expectavit non deses tamen, solitis corroboratus exercitiis, notitias usque coacervans quas, si posceret fortè patria, teneret in procinctu. Hæc inter turbidorum temporum spiramenta bellicæ civilis moras ludum domi aperuit quo nepotes duos¹ assumptosque quosdam amicorum liberos enixiùs instituendos curavit, haud indecenti functus ministerio. Quid enim vate dignius quàm vatum reverentiam amoremque bibulis discipulorum animis afflare? Quid dignius cive quàm informare homines ideòque cives? Hoc tantum erravisse magister extemporalis mihi videtur quòd nimiis pensis puerilia prægravaverit ingenia, ut perspicere liquet e libro *de institutione* conscripto. Iis enim in scriptoribus

¹ John and Edwards Philips, quorum posterior rerum ab avunculo gestarum sincerus affulsit pronuntiator.

elucubrandum censebat quorum tetricam asperitatem juveniles animi sine dubio fastidirent. Nonne, ferè posthabitis Homero Virgilioque, Aratum, Appianum, Ælianum, Polyænum, Varronem, Columellam, Palladium, Vitruvium deniquè magnorum poetarum oratorum ve prosapiæ inseruerat? Quidquid id est, susceptæ provinciæ totus incubuit, hoc postea testimonium de semetipso jure daturus, « se viresque animi exercuisse ut intentionibus nervis posset eniti, quum firmiora in robustis corporibus pectora libertas religioque exposcerent¹. »

Erupit tandem discordiarum publicus furor. Poterat ne diutius quiescere qui nunquam in animum induxisset vatem inter civiles undas incurioso cuidam viatori fore similem qui nullâ collatâ operâ communi naufragio ferè inscius demergeretur. Imò verò nihil intermisit omnes suas utilitates, sua studia libertati religionique condonare, labores et pericula ultrò arripiens, quum eam felicitatem, ut ait Seneca, « enervatam » duceret ac viro prorsus indignam quæ in universâ calamitate vacat atque otiaur. Idcirco non dubitavit sese adversariorum fulminibus obvium ferre, quum in presbyterianæ causæ tutelam libellos vehementiores edidit². Efferves-

¹ *Areopagitica*.

² *Of reformation in England of prelatical episcopacy*. -- Apology for *Smectymnus* (1641). Cinq ministres presbytériens avaient publié une attaque collective contre l'épiscopat, sous le nom de

cente etiam animo, eò audaciae se protulit ut facinus non purgare solùm sed comprobare sustineret quod multi etiam rerum novarum fautores aversati sunt, Caroli supplicium dico. Quo de facinore disceptandi mihi neque locus neque mens est : admirari saltem liceat poetam suæ fidei adèò tenacem ut rempublicam hâc si quæ sit sævitiâ laborantem patrocinando, sectatorum omnium aboliti regiminis non in Britannia solùm verùm etiam in Europâ totâ querelas, insectationes, probra, diras exceperit et si opus sit laccessiverit ultionem. Alii sanè Miltonem vituperent quem potius laudaverim quod in his rerum angustiis tùm veterum documentis tùm ipsius placitis consentaneam agendi atque scribendi formam retinuerit¹.

Donec nova imperitandi conformatio vigit², Milto noster totam in publicis rebus insumpsisse operam vide-

Smectymnuus formé des initiales de leurs noms. Hall répliqua par une défense de la *Remontrance* en réponse à Smectymnuus. Milton y était pris à partie. Il y répondit par ses *Remarques sur la Défense du Remontrant* faites en forme de dialogue. (DE GUERLE, *Milton, sa vie et ses œuvres*, p. 128.)

¹ 1649, on the tenure of kings and magistrates. — 1650, *εἰκονοκλαστὴς* — 1651, Defensio pro populo anglicano contrà Claudii anonymi, alias Salmessi defensionem regiam. — 1654, defensio secunda pro populo anglicano. — 1655, defensio tertia.

² Neque tamen is erat Milto quem quibusdam plebicolis nostris, turbatoribus atque corruptoribus sociare debeas. Quippe qui summam rerum ad plebem nunquam recidere voluerit, delectos vero magistratus penes esse. Præterea bonis regibus debitam pietatem ex-

tur nisi hoc ævi spatium in finem vergente destinatum poema *de amisso Paradiso* inchoaverit¹. Utcumque res se habeat, publica munia exsecutus est, epistolas latinè conscripturus quas cum exteris regnis respublica communicabat. Quis meliùs aut impensiùs hoc munere potuisset fungi quàm qui sermonis latini non copiâ tantùm sed concinnitate et sublimitate pollebat. Hujus autem in ministerii usurâ non infecundam temporis jacturam meâ sententiâ fecit, quod, creberrimâ hâc latinè scribendi materiâ, ad veterum imitationem stylum aptare nunquàm desiverit². Nonne etiam, in ipso controversiarum tumultu id auspicatus est eloquentiæ genus quo eminere in posterum poemata? Nonne ingenium suum magis explicuit

solvere non dubitavit, quum hæc in inchoatis historiis de Alfredo impensiùs laudato scripserit: « His noble mind rendered him the mirror of princes. »

¹ Paululum historiæ genus attentavit, derelictâ mox operâ illâ cui eruditionis adminicula non satis in promptu fuissent.

² Miltoni haud aliter adscribitur, dum hæc mandata exsolvebat, opusculum quoddam quò Crumvelliùs causas suscepti cum Hispanis belli edisserit, nec non minutum hoc poema Christiænæ reginæ dedicatum et cuidam Protectoris effigiei additum :

Bellipotens Virgo, Septem regina Trionum,

Christina, arctoi lucida stella poli,

Cernis quas merui durâ sub casside rugas,

Utque senex armis impiger ora tero ;

Invia fatorum dùm per vestigia nitor,

Exsequor et populi fortia jussa manu.

At tibi submittit frontem reverentior umbra,

Nec sunt hi vultus regibus usque truces.

illustratam undique sibi patefaciendo naturam humanam ipsius in vitæ prosceniis quàm si solus cum libris in quodam angulo terrarum remansisset? Vatem pace vestrâ dixerim volucris similem qui procellâ delectantur : motu scilicet atque perturbationibus animorum vatis animus afflatur, excitatur, eripitur.

Tempus tandem venit quo se totum poeticis incœptis dare Milto potuit, neque tamen sine quâdam fati importunitate. Quippe qui, postquàm labanti reipublicæ novissimam contulerat operam, unâ cum republicâ totius juventæ spem corrui cerneret. Viderat instauratum inter vexationes et supplicia unius regimen, debacchatam regii ganeonis libidinem, incorruptos patriæ defensores infami suspensos patibulo, plebem, ut fieri assolet, sui propugnatorum cædi plaudentem, populum totum libertatis desertorem ac desultorem, pacem atrociorē quàm bellum, uno verbo Caroli secundi principatûs exordia. Haud multum abfuit quin acrioris pro publicis partibus studii Milto jam senior ferè omninò cæcus pœnas rependeret, piacularis velut hostia furori victorum objectus. Nihil tamen deterritus in recessu mansit, non ejuratis opinionibus, donec promiscuo veniæ edicto de imminente perniciē securus continuum valuit liberiùs exantlare laborem¹. Tum, inter filias quas Antigoni fuisse similes

¹ Audiamus ipsum Miltonem quam ipsi sortem fecerit rerum mutatio publicarum edisserentem :

indulgentius dictitatum est, inchoatum poema extudit, nec senio nec cæcitate impeditus; quippè qui minimè caligaret ad pervidendum quæ sit mera pulchritudo. Contrà animi aciem eò amplius dilatare visus est quò sublato visu corpus magis terminabatur. Igitur, jam non homines, sed musas verè intuens opus absolvit quo nihil

ORNATISSIMO VIRO PETRO HEIMBACHIO
Electoris Brandenburgiei Consiliario.

« Si inter tot funera popularium meorum, anno tam gravi ac pestilenti, abreptum me quoque, ut scribis, ex rumore præsertim aliquo credidisti, mirum non est, atque ille rumor apud vestros, ut videtur, homines, si ex eo quod de salute meâ solliciti essent, increbuit, non displicet: indicium enim suæ ergà me benevolentiae fuisse existimo. Sed Dei benignitate qui tutum mihi receptum in agris paraverat et vivo adhuc et valeo; utinam ne inutilis, quidquid muneris in hac vitâ restat mihi peragendum. Tibi vero tam longo intervallo venisse in mentem meî pergratum est; quanquàm prout rem verbis exornas, præbere aliquam suspicionem videris oblitum mei te potius esse quàm tot virtutum diversarum conjugium in me, ut scribis, admirere. Ego certè ut ex tot conjugiiis numerosam nimis prolem expavescerem, nisi constaret in re arctâ rebusque duris virtutes ali maximè et vigere: tametsi eorum una non ità belli caritatem hospitii mihi reddidit; quam enim politicam tu vocas, ego pietatem in patriam dictam abs te mallet, ea me pulchro nomine delinitum propè, ut ità dicam, expatriavit..... »

• Londini, August. 13, 1666. •

Quam insuperabilem ferociam epistola illa spirat!.... Erraverit tamen si quis hoc vehemens partium publicarum studium e præpos-tero judicans tetricum in ceteris fuisse Miltonis ingenium existimet. De quo dixit Heinsius, epistolâ ad Gronovium scriptâ (1651):
« Virum esse miti comique ingenio aiunt. »

pictius excogitari possit, ne loquar de vi atque sublimitate quibus insignitur. Quod quidem poema, ut videre licebit, veterum imitationibus redundat, quantum antiquitati Milto debuerit creberrimè testatum. Nunquàm verò poema eò excellentiæ potuisset proferre nisi sese jamdiù ad hoc benè perficiendum instruxisset. Eà autem hactenus usus est opportunitate ut omnia in vitæ tenore quasi collata in hunc finem spectaverint. Cui primùm suppetiere studentī fomenta patris nec non optimorum magistrorum præsidia; deindè otio atque impensiùs elaborandi facultate auctus, carminum latinorum tractatione latini sermonis arcana perdidicit; tùm prima in medium edidit poemata quibus signum aliquod sustulit ad benè imitandos veteres; dein in Italiâ sessitavit ubi cum veteribus ipse quodammodò diversatus est; postea in patriam redux, inter civiles turbas, græci aut romani alicujus civis assumpsit procuracionem usurpavitque tùm cogitandi tùm disputandi formulam. Quibus tandem singulis in eundem exitum conspirantibus eò ætatis pervenit quâ, maturiore ingenio, tùm studiis accumulatis tùm rerum experienciâ, adeò munitus amplificatusque erat ut sine controversiâ quum poema condendum curaverit totam antiquitatem sui juris fecisse visus sit, veteribus propior quàm recentibus poetis.

DE DESCRIPTIONIBUS

II

DE PARADISO AMISSO

DE DESCRIPTIONIBUS

DE PARADISO AMISSO

I.

DE DESCRIPTIONIBUS

Si conquirere velis quis locus sit imitationi in poemate cui « *Paradisus amissus* » irrogatur titulus, ab descriptionibus meâ sententiâ exordiendum est e quibus epicum poema imprimis consistit.

Quid primùm Milto descripsit? inferos quos non eodem modo ac Homerus Virgiliusve pinxit, Virgilium tamen Homerumve minimè oblitus. Varius ac diversus in singulis eandem universam inferis faciem indidisse videtur. Hic enim obscura simul atque tristitia nobis expandit regna¹, horrendo silentio funestata², in quibus latè dominantur tenebræ quas lucidas vocat³. Nonne agnoscis

¹ L. I, v. 65 : Regions of sorrow, doleful shades.

² *Ibid.*, v. 81 : Horrid silence.

³ *Ibid.*, v. 64 : Darkness visible.

ὡς ἐν σκότειν εἰσορᾷ κλέος.

EURIP., *Bacch.* 510.

Non aliter Ajax exclamat moriturus :

ὦ σκότος, ἔμην φῶς.

inferos quales veteres quidam depinxerunt. Ut omittam Odysseam quâ, licet nihil separatim sit descriptum a vate, è mæstitiâ Agamemnonis aut Achillis mæstam sedem denotare liceat, ipsi anacreontici vates hanc futuram sedem prænotare videntur¹. Tartarum Hesiodus ipse caliginosum vocat ideòque formidandum², diis ipsis invisum³. Propior tamen Miltoni Virgilius exstat cujus definitiones in sexto Æneidos libro ferè ad unguem Anglicus vates expressit, « lugentes campi, tristes sine sole domos, loca nocte silentia latè, illætabile regnum, pallentes umbras Erebi, » quibus consimilia pænè verba apud Miltonem invenimus. Nonne in eundem fermè modum Statius dixit⁴ :

Vacuusque silentia servat

horror.

Dein Milto lacum flammis exæstuantem quo victi, attoniti etiam torpent dæmones, juxtà verò terram aridam

¹ Τάρταρον δεδοικώς·
 Αἶδω γὰρ ἔστι δεινός
 μυχός

Od. vii.

² Καὶ Τάρταρον ἡρώεντος

Hes. *Théog.*, v. 736.

³ τῶτε στυγέουσι θεοὶ περ

Ibid., v. 810.

⁴ *Theb.* iv, 426.

nec non ardentem ostendit, hinc liquidum ignem, illinc ignem solidum. Hic verò in memoriam recursat quàm « solidum illud mare », a Juvenali repertum, tum Virgiliana illa carmina¹ :

Namque canebat uti magnum per inane coacta
semina terrarumque animæque marisque fuissent
et liquidi simul ignis.

Has inter tenebras, his in horridioribus locis² quibus tormenta lamentaque suppetunt, proprio tamen et regali fulgore Satanæ resplendet, quem vates inducit in solio barbarorum ritu magnifico sedentem³, Virgiliani etiam versus memor :

Barbarico postes auro spoliisque superbi.

Mox autem, concionum fine facto, diversi abeunt dæ-

¹ *Ecl.* VI, 31.

If it were land that ever burn'd
with solid, as the lake with liquid fire.

L. I, v. 229.

²

Torment and loud laments and furious rage.

L. VIII, v. 244.

Hinc exaudiri gemitus et sæva sonare
verbera.

Æn. VI, 557-558.

³

High on a throne of royal state which far
outshone the wealth of Ormus and of Ind
or where the gorgeous east with richest hand
showr's on her kings barbaric pearls and gold....

L. II, v. 1-4.

mones, variis curis intenti¹; quippe priores olympiaca aut pythica certamina simulant²; posteriores rabie efferrati quasi in æthere raptim equitantes colles ac rupes tundunt; alii, quod quidem absurdum mihi videtur, arte musicâ pollent, et concentibus auritos detinent inferos³.

Interea Satanas, exploratoris instar profectus, postquam hanc inferorum partem elapsus est quâ frigus non minus quàm ignis sævit⁴ ad portas accedit adamantinas⁵, obuiusque fit portentorum cuidam pari quod singularem excogitandi vim apud Miltonem detexit, Mortem et Labem dico, utramque tam vividè depictam ut istius monstri memoria animo nunquàm obliterari queat. Hic

¹ V. 522-575.

² V. 530: As at th' Olympian games or Pythian fields. — V. 531-532: Shun the gaal, with rapid wheels.

Metaque fervidis
Evitata rotis.... HORAT. *Od.* I, 4.

³ L. II, v. 54: Suspended hell. — Sic *Georg.* IV, 480 et sqq.
Quin ipsæ stupuere domus atque intima Leti....

⁴ L. II, v. 594-595. The parching air
Burns froze, and cold perfoms th' effect of fire.
Boreæ penetrabile frigus adurat. *Georg.* I, 93.

⁵ *Ibid.* v. 436: Gates of burning adamant.
Ibid. v. 646: Three of adamantine rock....

Porta adversa ingens, solidoque adamante columnæ.
VIRG. *Æn.*, VI, 552.

autem veteres etiam meminit quum Labem mulieri similem fingit quæ « formosa supernè » in anguem desinat¹. Qualem apud Hesiodum deprehendas Echidnam :

Ἐχιδνα

ἤμισυ μὲν νύμφην ἐλικώπιδα, καλλιπάρχον

ἤμισυ δ' αὖτε πέλωρον ὕφιν, δεινὸν τε μέγαν τε².

Apud eundem Hesiodum par non absimile invenias, Somnum Mortemque³ unà conjunctos, ità tamen ut Somnus cunctis acceptus, Mors cunctis invidiosa adsit.

τοῦ δὲ σιδερέη μὲν κραδίη, χαλχέον δὲ οἱ ἦτορ

νηλέες ἐν στήθεσσι· ἔχει δ' ὅν πρῶτα λάβησιν

ἀνθρώπων· ἐχθρὸς δὲ καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

Quæ quidem, licet tetra, speciem minùs horrendam quàm apud Miltonem affectat. Quippe apud Britannum vatem demandatas sibi partes crudeliùs agit amplificatâ quasi nocendi cupidine. Ibi enim non solùm numini odiosa sed quæ numen oderit obversatur.

Supra etiam dictum est (436-438) :

This huge convex of fire
outrageous to demons immures us round
ninefold.

VIRG., *Æn.*, VI. 439 : Novies Styx interfusa coerces.

¹ V. 648 et sqq.

² *Theog.*, 295.

³ *Id.*, 758.

Attamen Satanas pergit easque intrat regiones quibus Nox et Chaos inconditum etiam imperium retinent, inter permixta et discordantia quæ præliantur elementa. Quorum regnum vates describit, nec Hesiodum¹ nec hymnos Orphei adscriptos², nec Lucretium oblitus neque Ovidium neque tandem ipsum Lucanum. Primum iis verbis queis usus est Lucretius vastitatem peragratam definit³. Deindè Ovidii vestigiis insistit dicentis :

Rudis indigestaque moles,
nec quidquam nisi pondus : iners congestaque eodem
non benè junctarum discordia semina rerum.

Denique Lucani versu memoriam refricat⁴ :

Et chaos innumeros avidum confundere mundos.

Regna quibus chaos dominatur iterum in decimo libro Milto nobis aperit, quum pari conatu viam sibi secantes

¹ Vid. ap. HESIOD. (*Theog.* 743) quæ domus nocti assignata sit :

Καὶ νυκτὸς ἑρεμνῆς οἰκία δεινὰ
ἔστηκεν νεφέλης κεκαλυμμένα κνανέητι.

² Νύκτα θεῶν γενέτειραν εἰσεῖσαι ἡδὲ καὶ ἀνθρώπων.

Νύκτος τυρίαμα, Hymn. III.

³ Into his wild abyss,
the womb of nature and perhaps her grave.

Sic ap. LUCRET., ch. V, 260 :

Omnipotens eadem rerum commune sepulchrum.

⁴ LUCAN. *Phars.* VI, 696.

Mors et Labes pontis molem ædificant, minimè curantes
an Chaos pacem quietemque disturbent.

Haud scio an magis operosum sit meram felicitatem
quàm misérias scribendo assequi. Omnibus sanè epicis
vatibus inferos meliùs quàm beatam Dei sedem depingere
accidit, neque minùs Miltoni. Adde quod, hâc in parte
operis, religione paulùm retentus, suum ingenium frenis
inhibere coactus sit. Interdum tamen lætiores quosdam
locos attentavit. Videlicet cælum ambrosio flamine dif-
fundi fingit¹. Angelos inducit, postquàm Deus fandi fecit
finem, undique coronas projicientes auro atque amaranto
intermixtas, in pavimento quod rosis cœlestibus purpu-
reum cum mari quodam iaspio, confertur. Hic fluvio
cuidam alluditur qui medio de cœlo in Elysiis floribus
undam electro similem volvit². Alluditur postea stella-
rum choreis quæ tam frequentes tùm apud poetas tùm
apud philosophos occurrunt neque semel illis alluditur³.

¹ Thus while God spake, ambrosial fragrance fill'd
All Heav'n. L. III, v. 135.

² *Ibid.*, v. 359 : Rolls o'er Elysian flow'rs her amber stream.

Purior electro campum petit amnis.

VIRG. *Georg.* III, 522.

³ *Ibid.*, v. 580 : They move
Their starry dance in numbers that compute
Days, months, and years.

Vide et *ibid.* l. VII, v. 374 : The pleiades before him danc'd.

Angeli etiam, heroibus propiores quàm credi possit, belligeri sæpiùs quàm paciferi nobis hoc in poemate apparent; ceterum non minùs cum Hebræorum quàm cum Græcorum documentis hoc in articulo consentanei¹.

Continuò in describendâ beatiore Adami atque Evæ sede omnes vates Milto exsuperat qui divina hominum gaudia cecinere, hos tamen non æmulandi solùm sed imitandi curiosus. Hoc uno præstat quòd inter

locos lætos et amæna vireta
fortunatorum nemorum²

amorem primus excellenti gradu locaverit. Quàm multa autem descriptionis pabula apud superiores poeta colligit! Videbimus infra quid ex illis deprompserit, Adamum aut Evam depicturus. Nunc verò, si intrà fines destinati operis concludamur, occurrit primum virgiliana, dein æschylea nota. Auras nempe quæ circum Paradisum volitant « his ventis » poeta comparat qui Sabæos odores³

About him (Gabriel) exercis'd heroic games
th' unarmed youth of Heav'n.

L. III, v. 551.

Pars in gramineis exercent membra palæstris.

VIRG. *Æn.* VI, 642.

² VIRG., *Æn.* VI, 638-39.

³ Off' at sea north-east winds blow
Sabæan odours from the spicy shore
Of Araby. L. IV, v. 161-62.
India mittit ebur, molles sua tura Sabæi.

VIRG. *Georg.* I, 57.

nautis alto mari deferunt gestiente ac ridente Oceano¹,

ποντίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα².

Remotiores deprehendas imitationes in hâc Edeni scenâ³ ubi rivi sinuosis erroribus serpunt, dùm, sublatâ arte, flores bona rerum natura profundit⁴, inter opulentas arbores quarum è cortice balsama « flere videntur⁵.» Item circâ Evam Adamumque animalia inducuntur unanimi quâdam fide colludentia, ut nonnullas ovidianas possis cognoscere imitationes⁶. Haud scio an Hesiodum ac pariter Lucretium vates hoc loco prospexerit quo Adamus, auscultante Evâ, disserit de « illis angelis qui cæcâ sub nocte in cælo obambulantes vigilant consonâ voce laudantes Creatorem⁷ :

¹ *Ibid.*, 165: Cheer'd with the grateful smell old Ocean smiles.

² ÆSCH. *Prom. vinct.*, 89-90.

³ *Ibid.*, 220-290.

⁴ *Ibid.*, 239: *nature boon*. — Sic Ronsardus noster de natura rerum dixerat « bonne mère ».

⁵ *Ibid.*, 248: Whose rich trees wept odorous gums and balm.

Flet tamen et tepidæ manant ex arbore guttæ;
est honor et lacrymis....

OVID. *Met.* X, 500.

⁶ *Ibid.*, 340, sqq.

⁷ *Ibid.*, 682-88. — HES. *op. et diès*, 121-125.

Τοὶ μὲν δαίμονες εἴσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλᾶς
ἑσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων
οἳ ἔα φύλασσουσιν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
ἡέρα ἐσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν

Quorum noctivago strepitu ludoque jocanti
affirmant volgò taciturna silentia rumpi,
chordarumque sonos fieri dulcesque querelas ¹.

Attamen has inter descriptiones eminet una quæ imprimis antiquitatem redoleat. De cubili agitur quod ipse primævis conjugibus Deus apparavit ². Scilicet hoc in recessu quæcumque pulcherrima ediderit natura rerum conflantur, « laurus myrtusque, cubilis integumenta; « utrinque acanthus sepesque fragrantés tanquàm viridantia quædam claustra objacentes, sub pedibus distinguentes solum viola, crocus, hyacinthus. » Hic par nobile « osculis implicitum » somno fruitur dum è florido fornice suffusis in membra rosis cadit imber odoratus ³. Nonne tibi hæc legenti in memoriam recursat homericus ille locus quo Jupiter ac Juno summo in montis Idæ vertice gratiam reconciliatam mixtosque amores concele-

¹ LUCR. *de nat. rer.*, 586-89.

² L. IV, 689-703.

³ *Ibid.*, 772-73 : And on their naked limbs the flow'ry roof
Showr'd roses, which the matin repair'd.

Sic Lucretius in invocatione ad Venerem (I, 7-8) :

Tibi suaves dædala tellus

Summittit flores....

Idem in evolvendâ Cybeles pompâ (II, 627-28) :

Ninguntque rosarum

Floribus, umbrantes Matrem comitumque catervam.

brant. Indè Mæonios versus a Miltone fuisse pænè translatos liquebit :

Τοῖσι δ' ὑπὸ χθονὶ διὰ φῶεν νεοθηλέα ποίην,
λωτὸν θ' ἐρστήεντα ἰδὲ κρόκον ἢ δ' ὑάκινθον,
πυκνὸν καὶ μαλακὸν ὅς ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἐέργει
τῷ ἐνὶ λεχέσθων, ἐπὶ δὲ νεφέλῃν ἔσσαντο
καλὴν, χρυσεῖν' στιλπναὶ δ' ἀπέπιπτον ἔερται.

Homerum etiam agnoscas repercussum in posterioris libri primordio :

Jām mane roseo gradu procedens terram eoīs conserebat gemmis¹.

Tibi succurrit ῥοδοδάκτυλος Ἥως².

Hic Adamum expergefaciunt, solito de more, rivorum susurri matutinique avium cantus. Quo pacto apud Sophoclem³ Orestes maturandum profatur :

Ὅς ἤρην ἤδη λαμπρὸν ἡλίου σέλας
Ἐὼα κινεῖ φθέγγαζ' ὀρνίθων σαυῇ.

Neque secūs expergefactus apud Virgilium cernitur Evander :

Evandrum ex humili tecto lux suscitāt alma
et matutini volucrum sub culmine cantus⁴.

¹ « Jowed » *conserebat*. — Non aliter Lucretius, *de nat. rer.* II, 211 :
Et lumine conserit arva.

² *Il.*, I, 479 et alias.

³ *Electr.*, 17-18.

⁴ *Æn.* VIII, 455-56.

Attamen, dùm hesterna colloquia, hesternos labores
Adamus Evaque integrant, illis præstò adest angelus,
nomine Raphaelus, desuper jussu Domini missus qui à
cœlo sponte bipatentibus januis¹ ad fortunatum par
delapsus est.

Angelus igitur procedit « effusis undique odoribus »,
cassiâ, nardo, balsamo, rerum naturam ibi nactus velut
in puerili flore exsultantem ac lascivientem²:

Quandò omnibus omnia largè
Tellus ipsa parat naturaque dœdala rerum³.

Ea est enim rerum natura quam Adamus⁴ eò ferti-
liorem possit nuncupare quò plures fetus ediderit⁵. Quo

¹ *Ibid.*, 250 : Gate self opened

αὐτόματα δὲ πύλαι μέγαν οὐρανόν

HOM. *Il.* V, 749.

²

Now is come

Into the blissful field, through groves of myrrh
And flow'ring odours, cassia, nard, and balm:
A wilderness of sweets ; for Nature here
Wanton'd as in her prime, and play'd at will
Her virgin fancies, pouring forth more sweet,
Wild above rule or art, enormous bliss.

His in carminibus nonnulla apprimè pulchra detegas quæ in
latibum sermonem verti arduum sit latino quidem judicio repu-
gnantia.

³ LUCRET. V, 234-35.

⁴ *Ibid.*, 318-20.

⁵ *Ibid.*, 330-49.

quidem usi frugum proventu, mensam opiparè instructam conjuges angelo sufficiunt, fructibus ità accumulatis ut quidam Theocriti locus in memoriam recurset¹.

Πάντ' ὥσθ' ἐν βέρεος μάλα πίονος, ὥσθ' ἐδ' ὀπίωρας

ὄχλῳ μὲν παρὰ πρῶσι, παρὰ πλευραῖσι δὲ

ὀψιλέως ἄμυν ἐκυλίνδετο· τοὶ δ' ἐκέχυντο

ὄρπακες βραδύλοισι καταβρίθοντες ἔρπασε.

Prandii fine facto², Raphaelus, Adamo poscente, enarrandam suscipit Satanæ sodaliumque rebellionem ac cladem quam repetit ab origine rerum, quum sine discrimine omnes bearentur angeli « saltationibus indulgentes « quas imitantur stellarum choreæ³ cubilibusque cibo ac « potu delectati⁴.» Item Æneas apud Virgilium :

Conspicit ecce alios dextrâ lævâque per herbam
vescentes, lætumque choro pæana canentes
inter odoratum lauri nemus⁵.

Peracto prorsus quinto libro in quo Satanæ conjurationem molitus obversatur, quædam reperire est in sexti

¹ IDYL. VIII, 143-47. — V. 390 : on the table,

All autumn piled, though spring and autumn here
Danced hand in hand.

² *Ibid.*, 451 : Thus, when with meats and drinks they had suffic'd.

ἀντάρ ἐπεὶ πίονος καὶ ἐδῆτος ἔξ ἔρον ἔντο

HOM., *Il.* I, 460.

³ *Ibid.*, 619-25.

⁴ *Ibid.*, 632-40.

⁵ *Æn.* VI, 656-59.

libri principiis quibus hæere non infructuosum sit. Nobis scilicet describit Raphaelus « Mane ab horis exitum
« lumini portam manu pandens ut e speluncâ erumpat,
« juxtâ solium Dei sitâ quam vicissim incolunt lumen et
« tenebræ »¹.

Non aliter apud Homerum limina cœli Horæ custodiunt² :

πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ὥς ἔχον Ὠραί
τῆς ἐπιτέτραπται μέγας οὐρανὸς Οὐλύμπός τε.

Noctem atque Diem item Hesiodus vinclo quodam obligat³ :

Τῶν πρόσθ' Ἰαπετοῖο παῖς ἔχει οὐρανὸν εὐρὺν
ἐστηκώς, κεφαλῇ τε καὶ ἀναμάτῃσι χέρεσσιν
ἀπτεμφέως ὅθι Νύξ τε καὶ Ἡμέρη ἄσπον ἰοῦσαι
ἀλλήλας προσέειπον, ἀμειβόμεναι μέγαν οὐδὸν
χαλκεον, ἥ μὲν ἔσω καταδέχεται, ἥ δὲ θύραζε
ἔρχεται, οὐδὲ ποτ' ἀμφοτέρως δόμος ἐντὸς ἔργει,
ἀλλ' αἰεὶ ἕτερη γε δόμων ἔκτοσθεν εὐῶσα
γαῖαν ἐπιστρέφεται, ἥ δ' αὖ δόμον ἐντὸς εὐῶσα
μῖμνει τῆς αὐτῆς ὥρην ὁδοῦ, ἐστ' αὖ ἱκνέται.

Hinc nobis « aurora noctem fugante »⁴ instructum
ætheriis campis coelestem exercitum Raphaelus evolvit,

¹ L. VI, 1 à 12.

² Hom. *Il.* V, 749-50.

³ *Theog.* 746-55.

⁴ L. VI, 13-15 :

Before her vanish'd flight,
Shot through with orient beams.

Lucida tela diei. (LUCRET. *de nat. rer.* I, 148.)

tunicis adamantinis benè munitum¹, mox autem contrarium Satanae agmen, angelum scilicet angelo adversantem². Quanquàm cenci currus illidantur advolentque flammatae sagittæ, quanquàm aer « igni cuidam deprælianti »³ vel clypeus utriusque ducis soli cuidam duplici assimiletur⁴, Milto quidem meâ sententiâ in hoc loco neque Hesiodum adæquavit, Titanum deorumque bella canentem, neque Homerum, neque Æschylum, quum *Septem apud Thebas Duces* præliantes ostendit. Quædam tamen elucent quæ e veteribus illis scitè deprompserit⁵.

¹ *Ibid.*, 543 : Adamantine coach.

Quis mortem tunica tectum adamantina.....

HOR. I, *Od.*, VI.

² Though strange to us it seem'd
At first, that Angel should with Angel war.

Id., 92.

³ *Ibid.*, 245 : Conflicting fire.

ἵς οἱ μὲν μάχωντο δίμκας πυρὸς αἰθόμενοι.

HOM. II., XIII, 673.

⁴ Two broad suns their shields
Blazed opposite. *Id.*, 305.

⁵ And the violence
Of Ramiel scorch'd and blasted overthrew.

VI, 371.

Talibus exarsit dictis violentia Turni.

VIRG. *Æn.*, X, 376.

Id., v. 539 : So thick a cloud (of warriors).

ἄμα δὲ νέφος ἔσπετο πεζῶν.

HOM. II., IV, 274.

VIRG. *Æn.*, VIII, 393 : Insequitur nimbus peditum. — *Id.* X, 809 :
Nubem belli.

Hesiodum etiam Milto nostram in memoriam revocat, at quanto prorsus intervallo, dum angeli inter se jactis montibus et missilibus promontoriis dimicant, nocte quâdam in tali occurso obductâ¹. Tandem; derepentè apparens, fulmineo delapsus impetu, filius ipse Dei cujus sub pedibus omnia intremiscunt² pugnam profligat et conficit.

Quibus auditis, Adamus, discendi cupidus, iterum ex angelo sciscitatur quo pacto rerum universitas sit creata, iisdem ferè verbis quibus Alcinoüs apud Homerum utitur³. Proindè Raphaelus suam narrationem redintegrat, primævos terrarum orbis annales quodammodò revolvens; scilicet quali pacto omnia sint coagmentata solidamque perducta in formam definit, non sine quâdam Ovidii æmulatione quem profectò ingenii vi atque sublimitate exsuperat⁴. Ostendit quo divinæ voluntatis miraculo terra arida primùm, dein viridans nec non

¹ *Ibid.*, 666. Excludere diem telis, stant ferreo cælo
nubila, nec jaculis arctatus sufficit aer.

STAT. Theb., VIII, 412.

² *Ibid.* 832-834.

ποσσι δ' ὅπ' ἀθανάτοισι μέγας πελειῆζεν Ὀλύμπο;

³ L. VII, 90-125. — *Odyss.* XI, 312.

⁴ L. VII, 240: And Earth, self-balanced, on her center hung....

Circumfuso pendebat in aere tellus
ponderibus librata suis.

OVID. Métam. I, 12.

comans cœlo cuidam sit facta propior quod Deos frequen-
tare juvaret¹.

ἔνθα κ' ἔπειτα καὶ ἀθάνατος περ ἐπελθὼν
θηήσασατο ἰδὼν καὶ περφθείη φρέσιν ἦσιν².

Tum primum diffundi cœpit lumen³, dein prima in
lucem animalia edita sunt, pisces nempè⁴ neque secùs
aves⁵ vel peregrinæ quales ciconia⁶ vel lacus hospitæ

¹ *Ibid.*, 317-331.

² *Odys.* V, 73.

³ Hither, as to their fountain, other stars
Repairing, in their golden urns draw light.

L. VII, 364

Largus item liquidi fons luminis æthereus sol
irrigat assiduè cœlum candore recenti.

LUCR. V, 282.

⁴ Thus leviathan
and at his trunk spouts out a sea.

Ibid., 412-16.

Patulum mare naribus efflant.

Ov., *Met.* III, 686.

⁵ Hic etiam Milto acceptissimam sibi lusciniam memorat. Vide
suprà *Penseroso*; *Amisso Paradiso*, III, 37; IV, 598; *ibid.*, 771.

⁶ The air
fanned with innumber'd plumes
flotes as they pass.

Ibid., 423-492.

Sic ap. Æschyl.

αἰθήρ δ' ἐλάφραις

πτερύγων ῥιπαῖς ὑποσυρίζει

Prometh. vinct. 125.

sicut cygnus¹. Neque inter recensendos hos quasi terrestres vitæ tirones de formicâ siletur² ad Horatii Virgiliique imitationem :

Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
haud ignara modi, neq non incauta futuri³.

Homo deindè in hâc descriptione inducitur, animalium novissimus simul atque princeps, ad similitudinem Ovidii adumbratus⁴.

Sanctius his animal mentisque capacius altæ
deerat adhuc...
Natus homo est...

¹ The swan with arched neck
Between her white wings wauling proudly, rows
Her state with oary feet.

L. VII, 438-40.

Pedibus tacitas eremigat undas.

Sil. It. XIV, 190.

² The parsimonious emmet, provident
Of future, in small room large heart inclos'd.

Ibid., 485-86.

Ingentes animos angusto in pectore versant.

VIRG. Georg. IV, 83.

³ *HOR.* I *Sat.* I, 33-35.

⁴ There wanted yet the master-work, the end
Of all yet done ; a creature, who not prone
And brute as other creatures but indued
With sanctity of reason, might erect
His stature, and upright with front serene
Govern the rest, self knowing, and from thence
Magnanimous to correspond with Heav'n.

L. VII, 505-11.

Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
os homini sublime dedit, cœlumque tueri
jussit et erectos ad sidera tollere vultus ¹.

Attamen, postquàm angelus quievit, Adamus, ut gratiam ei referat, vitam humanam velut ab incunabulis repetit exordiaque ipsius vitæ enarrans necopinumque ortum conjugis nec non postea initia hymenæi. Pervulgatus et jure famâ celebratus locus ille quo Adamus quid tam novo rerum animaliumque conspectu senserit mirum in modum exprimit, quid oculis captaverit, quid arripuerit pectore, quibus crudis juvenilibusque animatus fuerit sensibus. Qui quidem totam velut exhaustis naturam nobis videtur, adeo redivivam repræsentat, quasi recenti lætitiâ perfusus et præsentis concitus admiratione. Neque secus ac Graii beatiores « solem, pulchrum lumen terramque sereno risu illustratam » gaudii felicitatisque suæ testes advocat². Dein somnium pandit³ inter quod Deo adstante admonitus edoctusque est de futurâ quâdam vitæ comite. Tùm feminam antè oculos assurgentem ostendit, quasi cœlum in oculis ge-

¹ *Met.* I, 76, sqq.

² *L.* VII, 261, sqq.

³ *L.* VIII, 292 : When suddenly stood at my head a dream.

Sic apud Homerum :

βῆ δ' ἄρ' Ὀνειρος, ἐπεὶ τὸν μῦθον ἔκουσεν·
στῆ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς·

Il. II, 16-21.

rentem¹ nuptiasque depingit exultantibus circum collibus ipsis, lætante avium populo, susurrantibus auris, ventisque rosas atque odores spargentibus, Philomelâ tandem velut hymenæum carmen modulante².

Nonus quidem liber in quo, Satanæ invitamentis decepta, præceps Eva labitur secum parem in ruinam Adamum trahens, concionibus magis quàm descriptionibus refertur. Quædam tamen denotando non cassum laborem insumam. Videlicet Eva inducitur, per amœniores Paradisi calles progressa, fragranti tanquàm obvelata nube³.

Interea progreditur ex alterâ parte Satanus, serpentis speciem mentitus. Videbimus infrâ quibus illecebris juniorem feminam allexerit. Nullus dehinc descriptioni locus præterquàm quod Eva ad conjugem redux ramum ambrosio quodam odore perfusum manu refert⁴:

Hæc ait et liquidum ambrosiæ perduxit odorem⁵.

Quum tandem muliebribus irritamentis conjux devincitur, poeta totam rerum naturam quasi consciam unanimoque luctu oppressam significat, tunctis circum

¹ *Id.*, 488: Grace was in all her steps! Heav'n in her eye!

² *Id.*, 510-520.

³ L. VI, 424: Veil'd in a cloud of fragrance.

ἡμεῖς δὲ μὴν ὅθεν νέφος ἑσπερόν ποταμόν

HOM. *Il.* XV, 353.

⁴ L. IX, 852.

⁵ VIRG. *Georg.*, IV, 414.

tremantibus ac gementibus¹. Haud aliter, quarto in Æneidos libro², læsam Didonis pudicitiam luget velut universa vox :

Fulsere ignes et conscius æther
connubiis, summoque ululârunt vertice Nymphæ.

Posteà non secùs ac in tertio libro par nobile osculis frui muneraque amoris delibare cernimus, sed quàm offuscato splendore mutatum, quàm delapsum a castitate nec non innocentia. Desumitur rursùs homericus quem anteà usurpavimus locus³, neque, ut videbimus, descriptio tantùm sed sententiæ etiam verbaque exprimuntur⁴.

Postquàm detecto errore, gliscente pœnitentiâ, conjuges tempus sterilibus lamentis terunt, Deus ipse decimum librum auspicatur de sorte noxiorum deliberando. Hinc, audito filio, decretoriam pronuntiat sententiam quâ omne damnandum ac servandum sit mortalium genus. Intereâ

¹ *Ibid.*, 1002. — Æschylus hos concordēs cæcarum mutarumque rerum luctus mirum in modum expressit :

Διίκει δὲ καὶ πόλιν στόνος
στένουσι πύργοι, στένει
πῆδον φιλανδρον.

Sept. adv. Theb., 900-903.

² V. 666.

³ *Il.*, XIV, 347-49.

⁴ *Ibid.*, 1016, sqq.

exsultant Mors Labesque, prædam terrestrem sortitæ, exsultat Satanas qui clàm ad inferos redux quâdam velut occultatus nebulâ¹ se manifesto in lumine ovanem suis detegit, tenoremque triumphorum superbo habitu evoluit, donec, divino jussu, dæmones in modum piaculi subito demissâ ferociâ in angues convertantur². Neque minùs signa mutatæ in pejus humanæ conditionis undique apparent. Frigus scilicet et venti in terras irrum-punt; tùm primum inter bestias sævire incèptum est³.

Deum tamen miseratio subit qui desuper alium mittit angelum, nomine Michaelum, ut parentes hominum confirmet atque foveat è Paradiso excludendos. Quos quidem angelus invisit « quo tempore roscida excitur et surgit aurora⁴. » Indè Adamo, quasi excussâ caligine, seriem temporum pandit nec non explicat, haud secùs atque

¹ L. X, 549. — VIRG. *Æn.*, I, 439 :

Infert se septus nebulâ.

² L. X, 514.

³ *Ibid.*, 709, sqq. — OVID. *Mét.* I, 176 : Prodit bellum.

⁴ Leucothea waked, and with fresh dews inbalm'd
The Earth. . . . L. XI, 135-36.

Λευκοθεΐα, ut Tullius ait, « Leucothea » nominata a Græcis, « Matuta » habetur a nostris. *Tusc.* I, 12.

Sic LUCR. V., 655-56 :

Tempore item certo roseam Matuta per oras
ætheris auroram defert et lumine pandit.

apud Virgilium, in sexto Æneidos libro, Anchises admiranti nato gestit aperire futura. Tūm patefiunt primæ cædis, crudorum morborum, inventarum recens artium spectacula¹. Attamen oculos Adami detinent alia spectacula prorsus amatoria qualia esse solent juvenum puellarumque sub vespere colloquia, dūm hymenæis cantibus omnia latè resultant². Nostri parūm refert an, monente angelo, ab his nuptiis pollutis incestatisque Ada-

¹ 564-67.

Tūm ferri rigor atque argutæ lamina serræ ;
Tūm variæ venere artes.

VIRG. *Georg.* I, 143-45.

Quod superest æs atque aurum ferrumque repertum
et simul argenti pondus plumbique potestas
ignis ubi ingentes silvas ardore eremarat
montibus in magnis.

LUCR. V, 1240.

Vid. etiam apud clarissimum Æschyli locum de inventis artibus (*Prometh. vinct.* 436-505) singillatim hæc carmina :

ἄνερθε δὲ χθονὸς
κειρυμμέν' ἀνθρώποισιν ὠφελήματα
χάλκον, σιδήρεον, ἄργυρον, χρυσόν τε τις
φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἑμῶν.

² L. VI, 582, sqq.

³

ἐν τῇ μὲν ῥα γάμοι τ' ἔσαν εἰλαπῖναι τε
νύμφας δ' ἔκ θαλάμων, δαΐδων ὑπὸ λαμπομενέων
ἄρῖνον ἀνὰ ἄστν' πόλιν δ' ὕμνησας ὁρώρει

II. XVIII, 491-93.

mus deflectat oculos atque animum¹. Commorandi locus ubi Homeri Hesiodique vestigia altius impressa invenimus. Quippè tum e poemate cui titulus inscribitur « *Scutum Herculis* » tum ex octavo decimo Iliados libro ferè singula desumpta sunt. Sive raptus pecorum, seu urbium obsidiones describantur, Homeri nec non Hesiodi versus in memoriam spontè recurrunt :

δύω δ' ἄμ' ἔποντο νομῆες

τέρπόμενοι σύργῃ· δόλον δ' οὔτι προνόησαν.

οἱ μὲν τὰ προιδόντες ἐπέδραμον, ὧκα δ' ἔπειτα
τάμνοντ' ἀμφὶ βοῶν ἀγέλας καὶ πῶρα καλὰ
ἀργεννῶν ὄνων· κτεῖνον δ' ἐπὶ μηλοδοτῆρας².

Quod ad nuptias attinet, Hesiodi versus revolve :

τοὶ δ' ἄνδρες ἐν ἀγλαίαις τε χοροῖς τε

τέρψιν ἔχον... τοὶ μὲν γὰρ εὐσώτρου ἐπ' ἀπῆνης
ἦγοντ' ἀνδρὶ γυναικῃ, πόλυς δ' ὑμέναιος ὁρώρει·
τῆλε δ' ἀπ' αἰθομένων θαίδων σέλας εἰλύφαζε
χερσὶν ἐνὶ θυμῶν. Ταὶ δ' ἀγλαίη τεθαλυταὶ
πρόσθ' ἐκλόν· τοῖσιν δὲ χοροὶ παίζοντες ἔποντο³.

¹ *Ibid.* 629-33. — Hic Adamus in impuros mulierum amores imprecatur. Ità Æschylus (*Coeeph.* 596-98):

Καὶ γυναικῶν φρεσὶν τλημόνων

καὶ παντῶν

ἔρωτας ἄταισι συννόμους βροτῶν.

(in excidium mortalium conjunctos.)

² *Il.* XVIII, 525-530.

³ *Scut. Hercul.* 272-78.

Denique ingens diluvii colluvies depingitur non sine quâdam Ovidii æmulatione quem nimis salientem ac flosculis plus æquò gaudentem meâ sententiâ britannus vates exsuperavit¹.

Ferè nullus patet descriptioni locus in duodecimo libro qui sententiis religionisque christianæ placitis apprimè redundat.

Hæ sunt apud Miltonem descriptiones, illustri brevitate insignes, si nostros recentiores poetas attendere velis, veterum certè ingenio consentaneæ, quæ Virgilio discipulum satis declarent. Ità ut ad Miltonem benè re-

Meanwhile the south wind rose, and with black wings
Wide hovering, all the clouds together drove
From under Heav'n....

L. XI, 737-49.

Madidis Notus evolat alis
terribilem piceâ tectus caligine vultum....

OVID. *Mel.* I, 264.

In their palaces
Where luxury late reign'd, sea monsters whelp'd
And stabled.

Ibid. V, 750.

Si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indejecta malo, culmen tamen altior hujus
unda tegit.
Ille super segetes aut mersæ culmina villæ
navigat....

OVID. *Ibid. ibid.* 288, sqq.

feratur hæc Quintiliani sententia : « Magna virtus est
« res de quibus loquimur clarè atque ut cerni videantur
« enuntiare » (l. VIII). Quòd si quandò cultior ac nitidior
Milo evadat, nonne idem dixit Quintilianus (l. II) :
« Permittitur adhibere plùs cultùs omnemque artem
« non confiteri modò sed ostentare etiam. »

II

DE PROŒMIIS ATQUE INVOCATIONIBUS

Sæpiùs, epicorum de more, Mito libros suos proœmio quodam auspicatur; narrationem nonnunquàm invocatione intermiscet atque intercipit. Quamvis rariores sint illi excursus, luminibus adeò nitent ut nostros oculos detineant. Adde quòd, rem nobis maximè fruendam, ex antiquitate deprompta tibi multa representent. Quem primùm vates invocabit, nisi Musam, poetarum dominam patronamque cujus nullus unquàm poeta nomen dediscere potuit. Quam quidem accersit, renovato duplici Virgilii ac Lucretii loco. Scilicet quàm arduus et præruptus sit labor quem inchoaverit benè conscius, Musâ duce, nova atque inaudita attentaturum se significat!

I thence

Invoke thy aid to my advent'rous song,
That with no middle flight intends to soar
Above th'Aonian mount, while it pursues
Things unattempted yet, in prose or rhyme.

L. I, v. 12.

Haud aliter exclamat Lucretius :

Mente vigenti

avia Pieridum perago loca, nullius antè
trita solo ; juvat integros accedere fontes
atque haurire ; juvatque novos decerpere flores
insignemque meo capiti petere indè coronam
undè priùs nulli velarint tempora Musæ ¹.

Neque diversâ mente Virgilius profatur :

Tentanda via est quâ me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam, mecum modò vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas².

Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
raptat amor ; juvat ire jugis quâ nulla priorum
Castaliam molli devertitur orbita clivo³.

Nec dissimilibus verbis utitur Horatius quæ Milto in
anglicum sermonem transtulisse videtur :

Non usitatâ nec tenui ferar
pennâ biformis per liquidum æthera
vates⁴.

Tertium dehinc librum exorditur vates admirandis
quibusdam carminibus queis Lumen invocat. Eò commo-
tiori sermone ac magis incitato nos movet quod negatum

¹ I, 924-930.

² *Georg.* III, 8-11.

³ *Georg.* III, 291-94.

⁴ II, *Od.* XX.

sibi lucis beneficium celebrat, fassus se, licet usurâ tam dulci carentem, Musarum sacrorumque carminum amore usque sustentari. Quamvis locus ille propriis luminibus eniteat, deprehenditur etiam tùm Virgilii tùm Lucretii quædam adumbratio¹ :

Nec me animi fallit quàm sint obscura, sed acri
percussit thyrso laudis spes magna meum cor.
et simul incussit suavem mi in pectus amorem
Musarum².

Dulces antè omnia Musæ
quarum sacra fero ingenti percussus amore³.

Neque secùs Musam sub titulo Uraniæ in sexti libri proœmio⁴ eodem fermè modo vocat quo Calliopen Flaccus⁵ :

Descende cælo, et dic, age, tibiâ
regina, longum, Calliope, melos.

Ibi quoque Orphea commemorat Milto quercusque

Yet not the more
Cease I to wander where the Muses haunt
Clear spring, or shady grove, or sunny hill [*apricum
collem*],
Smit with the love of sacred song....

III, 26-29.

¹ LUCR. I, 921-24.

² VIRG. *Georg.*, II, 475.

⁴ VII, 1 à 40.

⁵ III, *Od.* IV.

ejusdem vocali aucupio allectas¹. Denique hanc eamdem Musam commemorat in exordio noni libri in quo patronam declarat sibi in somnis adesse quæ carmen nequaquam meditatam dormienti afflet².

Singularem vatis superbiam ac planè legitimam qui, prætexto Musarum nomine, suam artem divino aliquo dono et munere commendatam intelligit. Neque, meâ sententiâ, decipitur, imprimis quum sublimiore raptus impetu amatorii conjugii sanctitatem atque decus illustrat, ingenii sui viribus diffluens, nec tamen eodem in loco prætermittâ veterum exemplarium curâ. Quem magnificè invocatur amorem celebratque³:

Salve, conjugalis amor qui adulteram vim exterminavisti⁴.

¹ Where woods and rocks had ears
To rapture.

VII, 35.

Blandum et auritas fidibus canoris ducere quercus.

HORAT. *Od.* I, XII.

² If answerable [*materiæ congruus*] still I can obtain
Of my celestial patroness, who deigns
Her nightly visitation unimplored,
And dictates to me slumb'ring, or inspires
Easily my unpremeditated verse.

IX, 20-24.

³ IV, 750-75.

⁴ Et Venus in silvis jungebat corpora amantum;
conciliabat enim vel mutua quemque cupido
vel violenta viri vis atque impensa libido.

LUCRET. V, 960-64.

Et mulier conjuncta viro concessit in unum
castaque privatæ Veneris connubia læta
cognita sunt....

Concubitu prohibere vago, dare jura maritis¹.

Neque tamen huic angusto et venerando amorì blanditiæ ac deliciæ desunt². Aliquid enim teneri nec non venusti his conjugibus suffunditur, ità ut nonnulla nec invitus Milto deprompserit ex insigni Lucretii loco ubi Venerem omnium rerum potentem salutat³. His igitur exemplis compertum est proœmia quamvis pauciora sint non minùs quàm descriptiones arctiori quodam vinculo carminibus veterum apud Miltonem connecti.

¹ LUCRET. V, 1010-12. — HOR. II. *Ep. ad Pison.*, 398.

² Nor gentle purpose, nor endearing smiles
Wanted.... IV, 337-38.

³ *Ibid.*, 493, sqq. (de Evà agitur):

And with eyes
Of conjugal attraction unproved,
And meek surrender, half embracing lean'd
On our first father; half her swelling breast
Naked met his under the flowing gold
Of her loose tresses hid: he in delight,
Both of her beauty and submissive charms,
Smil'd.

Atque ità suspiciens tereti cervice repostà
pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus
eque tuo pendet resupini spiritus ore.

LUCRET. I, 36-39.

III

DE PERSONIS AC SENTENTIIS

Postquàm satis de descriptionibus dictum est, de personis ac sententiis è quibus magis poema constat loquendum.

Adamus primùm, homo scilicet, pulchriore vatis commento, in quarto tantùm libro inducitur, hætenùs et magis præfulgens quòd nondum visitur, multa jàm pollicitus ob Dei amorem Satanæque intestabilem invidiam. Vix antè oculos prodiit nostros quum se ipso habitu detegit non hominem tantùm sed hominum patrem auctoremque universæ stirpis; ut cui singularem magnitudinis speciem Milto circumdederit¹. Videlicet divinam originem declarat, sapientiam et severiorem² quamdam

¹ Quem Milto nuncupat hominum qui unquàm fuere optimum, neque immerito, si Deo proximum evasisse attendas. L. IV, 323-24.

² Trust, wisdom, sanctitude severe and pure....

For contemplation he and valor form'd.

Ibid. 292, sqq.

sanctitatem præ se ferens, ad contemplandum unàque agendum naturâ comparatus. Dulcedinem imprimis affectumque in feminam gravitate et firmitate temperat, quippè qui imperium in conjugem sibi datum noverit atque velit exercere. Quâ quidem non illepide nec invenustè utitur, haudquaquàm, ut ait subtilior unus è nostris grammaticis, affectatâ pædagogi cujusdam auctoritate¹. Quid enim aliud agit quàm quòd inter oscula risusque juvenilem uxoris animum prudentioribus consiliis instruat atque exornet. Neque aliter eam monet ut somno indulgeat, quum « laborem et otium fore alterna Deus curaverit », aut ignaram docet quare stellæ non lumine tantum sed numine quodam benefico terras animaliaque foveant². Idem Evam quam dormientem suaviter contemplatus est³ excitat solitam plantarum arborumque curam revocando. Præcipit sane, utpote qui, conjugibus futuris quasi specimen editus, mariti præstantiam in se debeat exhibere. Quæ quidem præstantia ex hoc uno constat quòd vir adstrictiore atque ampliore simul fretus educatione ac postea vitæ tirocinio eruditus tum doctrinæ tum experientiæ excellentiâ feminam sit recturus ut eam melius tueatur. Ità, generis humani conditor, nobis succurrit Adamus, Evæ tanquàm

¹ H. TAINE, *Littérature anglaise*, l. II, ch. vi, p. 407.

² L. V, 612, sqq.

³ *Ibid.* 660, sqq.

dux et auctor additus, veritatis sapientiæque index. Quàm salubria illi sufficit consilia! quàm decoras dictat preces, Deum extollendo « principem, novissimum, medium atque infinitum »¹. Quàm scitè ergà Deum, ergà se ipsum docet officia atque etiam ergà alios, quum obvium divinitusque missum angelum cernit². Ipse hunc angelum decenter accipit, reverentiæ dignitatem sui consciam benè adjungens³.

Exindè hujusce modi hospiti nequaquàm impar nec insulsè angelum interrogat, nec ineptè illi respondet, dùm bibulâ quasi aure mirum in modum « a divino interprete » enarrata⁴ haurit, « res sacro silentio apprimè dignas »⁵.

Utrumque sacro digna silentio
mirantur umbræ dicere⁶.

Quum vicissim enarrandi suscepit provinciam⁷, quomodò ortus sit descripturus nimiam eruditionem, grammaticorum multorum judicio captat⁸. Quod qui-

¹ *Ibid.* 165 : Him first, him last, him midst and without end.

² *Ibid.* 310, sqq.

³ *Ibid.* 360, sqq.

⁴ L. VII, 72 : Divine interpreter. — VIRG. *Æn.* IV, 355 : Interpres divum.

⁵ L. V, 557.

⁶ HORAT. II *Od.*, XII.

⁷ L. VIII, 5, sqq.

⁸ ADDISON, *Essay on Milton*. — TAINE, *Littérature anglaise*.

dem aliàs deprehensum excusare sustinebo, modò animadvertatur, è religionis christianæ placitis, Adamo adhuc illibato peccatorumque immuni summam notitiarum fuisse permissam. Neque tamen hâc legitimâ eruditione abuti mihi videtur, sive cum Domino colloquium, seu Evæ exordia memoret. Hic autem, me iudice, præsertim eminent tùm pietas, tùm animi caritas atque vis affectûs quibus Adamus pollet, ergà Deum adeò gratus, adeò tener ergà conjugem ut ab angelo sciscitetur num « angelo amare concessum sit »¹. Quem verò amorem manifestiùs enuntiat, quum è vitâ beatiore ad anxiam primùm dein miseram traducitur vitam. In hoc libri noni exordio quàm pulchrè Evam laudat²; quàm scitè amoris tanquàm « pabula » celebrat « illos risus bestiae negatos ». Quomodò tamen, postquàm sapienter a discedendo Evam deflexit, hanc abire sinit incomitatam, præterquàm quòd nimias forsân spes de hujusce prudentiâ ob amorem concepit? Nihilominus, absente Evâ, manet sollicitus quasi infortunium aliquod præoccupet. At, visâ conjuge, audito simul quod evenerit, pallet Adamus ac friget³, neque tamen quamvis afflictus sese cum uxore

¹ Love not the heav'nly Spirits? and how their love.
L. VIII, 615.

² L. IX, 225, sqq

³ *Id.*, 890-95 Astonied stood and blank, while horror chill
Ran through his veins and all his joints relax'd;

paratum esse mori spondere dubitat¹. Ità divortium cum Evâ se facere negat ut muliebribus evictus blandimentis porrectum accipiat fructum². Quantum autem mœret quum brevior quasi e somno mens excitatur³. Tunc enim a querelis objurgationibusque abstinere nequit⁴. Nam suam intelligit valdè miseriam atque comotiori sermone deflet⁵, hæreditatem miseratus quam nepotes sint nacturi, mortemque sibi velut perfugium

Obstupere animis gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor VIRG. *Æn.* II, 120.

Illi solvuntur frigore membra.

Id. *Ibid.* XII, 951.

For with thee

Certain my resolution is to die.

How can I live without thee!

Ibid. 900-908.

Sic Admetes ad Alcestin :

Σοῦ γὰρ φημίν; οὐκ ἐτ' ἄν εἶν,
ἐν σοὶ δ' ἔσμεν καὶ ζῆν καὶ μῆ.

EURIP. *Alcest.* 277.

² « His crime proceeds from a weakness, which every man is inclined to pardon and commiserate, as it seems rather the frailty of human nature than of the person who offended. » — ADDISON, *Essay on Milton*, p. 131.

³ L. IX, 1067-1099.

⁴ Is this the love, is this the recompense
Of mine to thee, ingrateful Eve.

Ibid. 1163.

⁵ L. X, v. 720-845. — Hic splendidus notandus est sermo qualem nemo fere epicus vates superaverit.

votis sectatus¹, si possit in maternæ telluris gremio requiete optatâ frui².

Eò etiam illum mens conscia culpæ ac pænæ præscia trahit ut matrimonium abnuere atque exsecrari videatur, mulierem his in terris natam sicut novum aliquod portentum, pulchrum apprimè naturæ vitium gravioribus verbis questus³. At brevi, provolutâ ante pedes Evâ ac

Why comes not Death,
Said he, with one thrice-acceptable stroke ?

Ibid. 854-55.

εἴτ' ὄφελε, Ζεῦς, κἄμει μετ' ἀνδρῶν

τῶν οἰχομένων

θανάτου κατὰ μοῖρα καλύψαι.

Æsch. Pers., 915-18.

ὦ θάνατε, θάνατε, πῶς αἰεὶ καλούμενος

οὕτω κατ' ἡμᾶρ οὐ δύνῃ μολεῖν ποτε.

SOPH. Philoct. 793.

ὦ γαῖα, δεῖξαι θανάσιμόν μ' ὅπως ἔχω.

Id. Ibid. 819.

² *Ibid.* 776-79.

O why did God....

.... create at last

This novelty on earth, this fair defect

Of nature.

L. X, 888, sqq.

Ἄ Ζεῦ, τί δὴ κέβδηλον ἀνθρώποις καλόν,

γυναῖκας, ἐς φῶς ἡλίου κατόντισας;

Εἰ γὰρ ἐρότερον ἦθις; σπείραι γένος;

οὐκ ἐκ γυναικῶν χρεὶν παρασχέσθαι τῶδε.

EURIP. Hipp. 616, sqq.

Eodem fere sensu apud recentiores Alfred de Vigny *Samsonis iram* perscripsit.

simul flente, sententiâ deflectitur, uxorio permotus conspectu¹. Adeò, quamvis fatalem malorum seriem benè perspexerit², neque iræ tenax nec ignoscere nescius manere potest. Imò verò miseriæ consortia ultrò arripit, modò se invicem geminato amore solentur.

Omnia vincit amor.

Deo igitur qui sortis acerbiterat mitiget sese confidere asserit, nedùm animum despondeat, conjugemque non ad desperandum sed ad pœnitendum orandumque hortatur.

Neque tantis precibus surdum Numen : quippè novus antè oculos conjugum prodit Angelus qui parentum nostrorum mentes obfirmet, antequàm Dei sententiam exsequatur. Is etenim, sopitâ derepente Evâ, Adamo futura expandit; quæ quidem genitor hominum, admiratione ac sæpiùs miseratione mixtis, intuetur. Videlicet, haud semel commotus terribilibus morborum bellique formis, « flevit quamvis muliere non genitus »³. Denique, fine colloquii facto, ad patientiam promptus

¹ *Ibid.* 947-65.

² *Ibid.* 962-65.

Raro antecedentem scelestum
deseruit pœna pede claudo.

HORAT. III *Od.*, II.

³ L. XI, 495.

nec impervius spei evadit, tùm spe tùm sapientiâ testatus quàm sapiens et consideratus sit, licet paululum e viâ deerraverit. Quarè autem deerraverit, nisi quod eum Milto nobis fingit non minùs tenerum quàm sapientem, duplici quasi sensu pollentem, omniaque tribuentem sapientiæ quæ non imperiosus arripit amor. Sapientia per ferè totum poematis tenorem magistra; amor verò semper auctor ac semel dux, ità ut transvorsum agat Adamum atque pari exitio cum Evâ consociet cujus ex amplexibus vel meliore agendi formulâ noluit demoveri. Hos præsertim affectus in Adamo notemus et miremur è quibus neminem in epico poemate unquàm fuisse amantiorem liquet. Quis enim Hectora juxtà Andromachen cum Adamo Evæ adstante conferat? Uxorium scilicet amorem Milto ad summum mihi protulisse videtur¹.

Quantò inferiorem Adamo, nec inscitè quidem, Evam Milto representat, ut quæ minori sapientiâ, minori etiam quanquàm sincero affectu instructa sit, magis illecebris² quàm dotibus prædita. Qualem sæpissimè femi-

¹ Sic apud additos Miltonis operi grammaticos mens vatis in hoc articulo rerum definitur :

« Milton has by this means filled a great part of his poem with « that kind of writing which the french critics call the *tendre*. »

« Adam's reconciliation to Eve is worked up in the same spirit « of tenderness. » — ADDISON, *Essay on Milton*.

² L. IV, 298 : For softness she and sweet attractive grace.....

nam fingere possumus, non naturæ, ut autumat Milto, sed educationis vitio quod non corrigi queat. Quidquid id est, tibi attentius inspicienti semina quædam futuræ culpæ apud illam deprehendere licet. Quippe quæ, quamvis Adamo intenta dictoque audiens, sui confidentiâ videatur pollere quâ in vitium labi facilius possit¹. At primum se docilem præstat, excellentiam hominis non semel confessa². Quàm venustè ac simpliciter Adamum percontatur de miraculis rerum quæ passim et undique succurrunt³. Quàm vivido admirationis sensu quædam ex his miraculis depingit⁴ :

« Dulce quidem matutinum flamen, dulce matutinus ortus cum volucrum concentu,... dulce placidus vesper, dulce nox tacita⁵... nihil autem dulce te sublato. »

Quandam affectûs copiam ibi reperias quæ si non ut in Adamo effervescat atque exundet, aperto saltem pectore expanditur. Miram postea in Adamum fiduciam Eva explicat, promptius enarrato somnio quod tam callidè poeta induxit⁶. Dein se facilem præstat atque officiosam quum cœlesti convivæ, angelo scilicet, extemporales mi-

¹ She had a beauty *conscious of herself*. — HATZLITT, *Lectures on english poets*.

² *Ibid.* 489-92, 635-39.

³ *Ibid.* 657-58.

⁴ *Ibid.* 641-56.

⁵ *Ibid.* 648 : with this her solemn bird.

⁶ L. V, 28-93.

nistrat epulas¹. At postea silens diu perstat, confabulantibus Raphaelo nec non Adamo. Discedit etiam, maritum, « qualem divamingas quam Gratiae comitantur »². Nonne autem iterum prodit quae facultatem seorsum abeundi suo detrimento petat, non sine quâdam sui fiduciâ, adeo incepti consilii tenacem se praestat. Sese etiam jactat hostem ultro provocaturam cujus de dolis Angelus cavendum esse praecipit. Cui verò hosti vix progressa occurrit, adulandi perito, indutâque anguis formâ, eò terribiliori quò minus agnoscitur. Qui quidem nihil cunctatus femineam tentat superbiam³, iisdem usus ferè verbis quibus Lucretius Venerem celebrat :

Ità capia lepore
illecebrisque tuis omnis natura animantum
te sequitur cupidè⁴.

Stat primum mulier attonita vocalemque bestiam demiratur. At, sensim in pectus irrepentibus blanditiis, letifera auscultat consilia. Patratâ vix culpâ, conjugem

Meanwhile at table Eye
Minister'd naked, and their flowing cups
With pleasant liquors crown'd.

Ibid. 330, sqq ; 443-46.

² L. VIII, 59-63.

³ Thee all things living gaze on, all things thine
By gift, and thy celestial beauty adore.

L. IX, 539-49.

⁴ L. I, 15-17.

licet invitum in peccati consortia adsciscit¹. Heu! miseros quos adeò brevius irritamentum illudit ut, fructu saturati, additas alas sibi credant quibus solum vix delibent². Mox autem, postquam animos mentemque sui consciam recollexere, quantum admissam culpam Eva perspicit et confitetur! Tum in diversas partes quasi fluctuans, donec mandatis Dei morem gerere coacta sit, nunc quasi timida petit a conjuge ne ipsam deserat³, nunc se promptiorem mori declarat ne vitam retineat invisam⁴.

Adam, freely taste
And fear of death deliver to the winds.

L. IX, 988-89.

Haud secus proverbii in modum Horatius dixit, I *Od.* XXVI:

Tristitiam et metus
tradam protervis in mare creticum
portare ventis.

² They swim in mirth, and fancy that they feel
Divinity within them breeding wings
Wherewith to scorn the earth.

Ibid. 1009-11:

(virtus)... spernit humum fugiente pennâ.

HOR. III *Od.*, II.

³ L. X, 914-920.

Μὴ λήπῃς μ' αὐτῷ μόνου
ἔρημον ἐν κακοῖσι τοῖσδ' οὔτις ἔρῃς.

SOPH. *Phil.* 470-71.

Vid. et Tecmessæ preces ad Ajacem.

⁴ *Ibid.* 979, sqq.

Quod quidem consilium magis repentinum quàm ut stabile sit ex impotentiâ quâdam muliebri derivatum mihi videtur. Postea quum decretoriâ de sententiâ certior facta est, majorem mœstitiâ quam Adamus præfert, ut quæ infirmior sit, gratissimæque sedi tristiores in modum valedicit¹. Denique ad patientiam omninò redacta, pollicitis Dei obfirmata, gaudet in medio luctu quòd a conjuge non secernenda sit, sublimiorique amoris impetu rapta exclamat : « Omne mihi sub cœlo factus es² ». Ità in fine poematis ad bonam se recipit frugem prorsusque amantem sese significat, qualem vates fingere intendit. Optimè quidem finxit primævum illud par, neque infirmitatibus, neque vitiis immune, sed tam generosum sincerumque, admiratione mutuâ adeò fervens ut divinam originem declaret omnibusque epicis ejusdem modi personis præcellat, quòd tùm apud Iliaden tùm apud Odysseam inductos conjuges amore nec non castitate

¹ L. XI, 268. Vid. SOPH. *Philoct.*, 1453-69.

² With thee to go

Is to stay here ; without thee here to stay,

Is to go hence unwilling ; thou to me

Art all things under Heav'n, all places thou,....

L. XII, 615-18.

Paulo ante dixit (*ibid.* 610-11):

Whence thou return'st and whither went'st, I know :

For God is also in sleep....

Καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν.

Hom. *Il.* I, 63.

vincit, hoc loco tantum inferius quod diu mali steterit insecum cuius irritamenta tum Andromache tum Penelope securæ evaserunt. Indè autem in Adami Evæque ore nescio quid illibatum spirat. Quod neque antea neque posthac vates ullus adæquavit¹. Fatendum tamen nunquam sibi magis constantes effictas fuisse personas, quum ab initio poematis usque ad finem sapientiam amore conditam apud Adamum, obsequium sui confidentiâ mixtum apud Evam poeta repræsentaverit².

Ceteræ Miltonis personæ tanquàm in duas partes dis-

¹ Nonne hujusce illibati amoris unus Shakspearius quædam lineamenta descripsisse videtur in fabulis cui *Procella*, *Cymbelinus* inscribuntur nomina? Quidquid id est, Britannus quidam grammaticus haud immerito Adamum atque Evam sede quam erant sortiti dignos apprimè existimare potuit. — (Vid. SHAW, *outlines of english literature*.)

« Eve rappelle les femmes de Shakspeare. Elle a quelque chose d'extrêmement jeune, une naïveté qui touche à l'enfance. » — CHATEAUBRIAND, *Essai sur la littérature anglaise*, t. II, p. 139.

² « Milton's art is no where more shown than in his conducting the part of these our first parents. » — ADDISON, *Essay on Milton*, p. 131.

« A poet of less judgment and invention than the great author would have found it very difficult to have filled these tender parts of the poem with sentiments proper for a state of innocence, to have described the warmth of love and the professions of it without artifice or hyperbole, to have made the man speak the most endearing things without descending from his natural dignity, and the woman receiving them without departing from the modesty of her character; in a word to adjust the prerogatives of wisdom and beauty and make each appear to the other in its proper force and loveliness. » — *Id. ibid.*, p. 191.

trahi possunt : scilicet una ex parte Deus Angelique justitiæ amatores atque assertores, ex alterâ autem Satanas dæmonesque auctores injuriæ ac propugnatores. Deus primùm nobis obversatur, non tantâ vi ingenii ac sublimitate a poetâ depictus quantam sive in Adamo et Evâ seu in Satana adumbrandis explicuit. Quid autem mirum? Nonne humanæ menti usque impervium erit non solum exprimere sed etiam simulare terrestri sermone numen illud occultum ejus magnitudo pio tantum silentio convenienter exprimi queat? Quis enim huic Deo impari se parem fieri jactare possit? Quum autem tantâ caligine ad lumen illud pervidendum nostri oculi laborarent, satis atque abundè mihi videtur si vates, Deum inducere molitus, hanc difficultatem exsolvat, si amplissimam altissimamque ipsius tempore quæ concipi possit sapientiam tali personæ sufficiat. Indè orietur ut Deus tanquàm hominum excellentissimus loquatur. Quomodò autem eum loqui velitis? Idem sanè, hoc in lubrico rerum articulo, egit Milto quod antea Homerus ac Dantes; neque, repugnante quodam scriptore nonnunquàm obtrectatoribus vatis annumerando¹, Dantes vel Homerus nu-

¹ H. TAINE, *l. cit.*, l. II, ch. VI, p. 415. — Qui quidem in deridiculi modum Deum apud Miltonem Carolo primo confert. Nonne apud Homerum Deus, Jupiter nempe, Agamemnoni conferri possit? nonne tale crimen in nihilum evadit?

« One may, I think, observe that the author proceeds with a kind

men aliter expressisse mihi videntur quàm humanis prorsus coloribus atque lineamentis.

Ceterum, quum duplex exstet Deus hoc in poemate, Filium affectibus mitissimis copiosum valdius adæquavit vates quàm Patrem cui summa explicanda sunt consilia. Patri tamen, quem Angelus quinto in libro Parentem Boni rectè nominat¹, non digna Deo desunt verba, sive latiore libertatis campum homini patefactum ostendat², misericordiam pollicitus, seu Filium dignitatis planè conscium fieri jubeat³, seu tandem suæ ipsius potestatis admoneat Adamum⁴. At Jovi similior fit, sive lancibus ad regendas cœlestium rerum vices utatur⁵, seu rebel-

of fear and trembling, whilst he describes the sentiments of the Almighty. He dares not give his imagination its full plays, but chooses to confine himself to such thoughts as are drawn from the books of the most orthodox divines and to such expressions as may be met with in Scripture.» — ADDISON, *Essay on Milton*, p. 79.

¹ L. V, 153.

² L. III, 80-135.

³ *Ibid.*, 134: But mercy first and last shall brightest shines.

⁴ *Ibid.*, 318-19: Assume thy merits.

Sume superbian

Quæsitam meritis. — HORAT. III *Od.* XXX.

⁵ L. IV, 1000, sqq.

Καὶ τότε δὴ χύσεια πατὴρ ἑταίρειε τάλαντα,

ἐν δ' ἔτιθει δύο κῆρε πανηγύρεος θανάτου.

HOM. II. XXII, 209-10.

Jupiter ipse duas æquato examine lances

Sustinet et fata imponit diversa duorum.

VIRG. *Æn.* XII, 725-26.

libus Angelis Tartari pœnas intentet¹. Uno verbo satis magnam sententiarum granditatem et gravitatem Pater præ se fert ut me iudice talis videri possit qualem humanæ imbecillitati Deum exprimere liceat.

Neque minùs se Deum esse nobis Filius approbat, quum infinitum hominis studium atque amorem tam effuso, tam concitato sermone exprimit. Attamen, quamvis meram et inaffectedatam Christi dulcedinem jam spiret, non-nihil ex antiquitate mutuatur eloquendo, quod quidem haudquaquàm me lædit. Nonne Herculis memoriam refricat Alcestin se liberaturum spondentis² vel Nisi pro periclitante Euryalo sese leto devoventis³. Statii etiam vestigiis insistit, patrem precatus ut « muta suspiria audiat⁴. »

Tandem muta furens genitor suspiria solvit⁵.

Nonnullos vates adumbravit angelos de quibus quamvis non diù commorandum, haud tamen omninò silendum mihi videtur. Vix antè oculos prodit Gabrielus,

¹ L. VI, 54. Vid. et *ibid.* 569, sqq. quantum Milto sit imitatus Homerum, quo loco Jovem tonantem ille inducit ne Diomedes ultra vincendo pergat.

² L. III, 227.

³ *Ibid.* 235-37.

⁴ Now therefore bend thine ear
To supplication ; hear his sighs though mute.

L. XI, 30-31.

⁵ STAT. *Theb.* XI, 604.

satis tamen si quis veterum documenta rimetur; homericos quippè versus in memoriam revocat¹, flagellum Satanæ minatus. Diutiùs cum Adamo conversatur Raphaelus, comis mansuetusque² nec injuncundus Dei minister qui Æneæ ritu narrationem exorditur³, neque obliviscitur Flacci vim et numen quorundam arcanorum testatus⁴. Severior sane atque adstrictior alter angelus, Michaelus nomine, succurrit qui post admissam culpam ad par noxium demittitur. Neque tamen benevolentia indiget. Quippè qui utilia semper homini suppeditet documenta. Quem, de amissâ sede lugentem, solatur, divinum numen per universitatem terrarum diffundi obtes-

¹ L. IV, 912-16. — Sic apud Homerum, *Il.* VIII, 5-28, Jupiter buccas inflat stomachatus minitatusque Diis.

² «Raphael's behaviour is every way suitable to the dignity of his nature and to that character of a sociable spirit with which the author has so judiciously introduced him.»

ADDISON, *Essay on Milton*, p. 98.

³ L. V, 563-70.

How without remorse, etc.

Infandum, regina, jubes renovare dolorem.

VIRG. *Æn.* II, 3.

⁴ Things not reveal'd which th'invisible king
Only omniscient hath suppressed in night.

L. VIII, 122-23.

Prudens futuri temporis exitum
caliginosâ nocte premit Deus.

HORAT. III *Od.*, XXIX.

tatus¹. Sapienter etiam vetus placitum : « Ne quid nimis »² usurpat, Adamo suadens ut se Deo totum tradat, vitam neque perosus nec plus æquo fovens³. Haud prorsus absimilis dixit Horatius :

Permitte Divis⁴.

Alterâ ex parte nobis apparet Satanâs, insigne malarum artium documentum, Satanæque ministri. Quatuor imprimis dæmones singularibus indiciis notantur, Molochus scilicet, Belialus, Mammut et Belzebuus⁵. Inter quos Belzebuus eminet, velut Satanæ procurator, quem primum inferorum locorum Princeps alloquitur atque in consilium adhibet⁶.

Belzebuus, suæ cladis conscius⁷, despondisse animum videtur; at mox, a Satanâ stimulatus, nova consilia ducis assumit, iisdemque in communi disputatione suæ auc-

¹ L. XI, 334-38.

Est-ne diis sedes nisi terra et pondus et aer
et cælum et virtus? superos quid quærimus ultra?
Jupiter est quodcumque vides.

LUCAN. IX, 178.

² *Ibid.*, 530-31 : The rule of not too much.

³ Nor love thy life, nor hate, but what thou liv'st
Live well; how long or short permit to Heav'n.

Ibid. 553-554.

⁴ I. *Od.* IX.

⁵ Apud Miltonem, *Beelzebub*, *Mammon*, *Belial*, *Moloch*.

⁶ L. I, 84.

⁷ *Ibid.*, 141.

toritatis vim ac pondus superaddit. Quippè qui periculis de incepto nihil deterritus, dæmonibus persuadeat ut quieti et felicitati hominum bellum indicant¹.

Mammo nihil aliud per se exprimit nisi tetram auri cupidinem quæ ad divitias per fas ac nefas grassetur², etiam inter dæmones vilis abjectusque, innumerorum malorum futurus auctor ut qui ad rimandos eruendosque thesauros mortale genus sit edocturus³. Qui quidem, ut ignaviæ congruum est, in secundo libro pacis partes sustinet.

Neque secùs pacem commendat Belialus, non minùs ignaviæ deditus, ut solent omnes delicati atque exoleti. Hunc sanè vates depingit⁴, tanquàm ganeonum ducem « insolentiâ ac vino tumidorum » his in palatiis, in aulis, in urbibus regnantem ubi « turres exsuperat inconditus stuprorum et convivorum clamor »⁵. Addite quòd

¹ There is a wonderful majesty described in his rising up to speak. — ADDISON, *l. cit.*, p. 74.

² L. I, 677, sqq.

³ *Ibid.*, 685-88.

Aurum irrepertum et melius situm.

HORAT. III *Od.*, III.

Itum est in viscera terræ,
quasque recondiderat stygiisque admovent umbris
effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Ov. *Met.* I, 138.

⁴ L. I, 491, sqq.

⁵

In luxurious cities, where the noise

pulcher sit suæque pulchritudini indulgens, eoque ad ignaviam promptior. Ne igitur miremini quòd tenacissimus inhonestæ pacis fautor evadat¹. Ceterum in prælio adversus angelos fideles commisso nihil egisse videtur quàm quòd, inclinante victoriâ, de adversariis cavillatus est, Thersitæ quàm Ajacis profectò similior².

Planè diversus ille Molochus qui prodit « ferox, « horridus, humano sanguine maternisque lacrymis res- « persus »³. Nec famam suam coarguit qui, loco sententiæ profatus bellum inexpiabile, bellum decretorium adversus Deum efflagitat atque lacessit⁴. Desperatione scilicet exacerbatus, feræ propior exstat quàm deformato ob culpam angelo⁵.

Of riot ascends above their loftiest towers,
And injury and outrage....

Ibid. 499-502.

¹ L. II, 109, sqq.

² L. VI, 620, sqq.

³ L. I, 392-96.

⁴ He shall hear,

Infernal thunder....

His own invented torments.

L. II, 65-70.

Similes sensus reperias apud Æschylum, *Prometh. vinct.* 920-26.

Vid. Apud eundem poetam *Septem apud Thebas*, quales Capaneus minas Diis intentet.

⁵ The part of Moloch is full of that fire and fury which distinguish this spirit from the rest of the fallen angels. All his sentiments are rash, audacious and desperate. — ADDIS., *lib. cit.*, p. 72-73.

Annumerandæ etiam dæmonibus duo personæ quæ legentibus horrorem geminum incutiunt, Labes scilicet atque Mors, « terribiles visu formæ. » Quàm immani gaudio Satanæ consilia excipiunt ac deindè foveant et curant adimplenda. Quàm portentoso hiatu non genus tantum humanum sed rerum etiam naturam sorbere gestiunt! Quanto impetu vagantur et debacchantur quum sibi obnoxium traditumque terrarum orbem agnoverunt¹. Iisdem efferuntur sensibus, quanquàm minùs luridæ Eumenides.

Ὅσμη ἔρωτείων αἰμάτων με προσγέλῃ².

Eumenides tamen licet sævæ deorum mandata exsequuntur. Dæmonis autem administræ Mors Labesque per nova regna spatiantur omnia suo contactu incestando et deturpando³. Sic apud Nasonem Invidia :

Quòcumque ingreditur, florentia proterit arva,
exuritque herbas et summa cacumina carpit;
afflatuque suo populos urbesque domosque
polluit⁴.

Prævertamus ad Satanam cui si non primæ, ut dictatum est, præcipuæ tamen partes in hoc opere assignan-

¹ L. X, 265-70.

² ÆSCH. *Eumen.* 253.

³ *Ibid.* 412-14.

⁴ Ov. *Met.* II, 793-96.

dæ sunt. Quamvis me iudice principem locum hoc in poemate homo teneat, fateri non dubitabo Satanam magis legentium admirationem detinere posse quòd suppetat illi robur quo maximè percelluntur legentes. Integrum quidem inconcussumque robur ab exordio poematis ad finem servat, illaque studia sibi contrahit quæ fortitudini licet malè moratæ semper adnectuntur. Adde quòd sublimitate quâdam sit a vate amplificatus quum in omnibus ab eo dictis eluceat ingenii granditas singularisque animi vis exardescat. Ferè omnes illius orationes ità perfectæ mihi videntur ut hâc oratoriâ arte Milto veteres adæquet poetas illorumque coronæ adscribi queat. Adeò hisce in orationibus vigent ac pollent sententiæ, lumina, inusitata cogitandi et dicendi copia. Hic veterum summa industria agnoscitur, crebris imitationibus satis liquida.

Primum inducitur suæ cladis vices rependere molitus ideòque confabulatus cum Belzebue quem virgilianum in modum compellat¹ :

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo, ...².

Dein Ovidii more communem paremque deflet casum³.

¹ L. I, 84-87.

² *Æn.* II, 274.

³ L. I, 88-91 : In equal ruin.

Nunc ipsa pericula jungunt ¹.

Spondet tamen animum nequaquam immutatum iri²,
nonnihil e Promethei sermone mutuatus³ :

Πρὸς ταῦτα ῥιπτέσθω μὲν αἰθαλοῦσα φλόξ
λευκοπτέρῳ δὲ νεφάδι καὶ θρονήματι
χθονίοις κυκάζω πάντα καὶ ταρασσέτω
γυάμψαι γὰρ οὐδὲν τῶνδε μ' ὄντες καὶ φράσαι
πρὸς οὗ χρέων νιν ἐκπεσεῖν τυραννίδος.

Sese eundem in modum atrocem ineluctabilemque fore
declarat⁴ adversus numen illud cœleste quod tyrannidem
vocat⁵ :

Εἰσελθέτω σε μήποτε ὥς ἐγὼ Διὶ
γνώμην φοβηθεῖς θελήνους γενήσομαι
καὶ λιπαρήσω τὸν μέγα στυγούμενον
γυναικομίμοις ὑπτιάζματιν χερῶν
χῦσαι με δεσμῶν τῶνδε· τοῦ παντὸς δέω⁶.

Neque minùs veterum ad imitationem se componit

¹ Ov. *Met.* I, 351.

² L. I, 94-99.

³ *Prometh. vinct.*, 992-996.

⁴ L. I, 112, sqq.

⁵ Vid. supra *Prometh. vinct.*, v. 996.

⁶ *Prometh. vinct.*, 1002-1007.

quum sibi reservatas salutat infernas sedes ac « sine sole domos » ¹. Haud aliter Ajax exclamat :

ὦ σκοτός, ἐμὸν φάος,
ἔρεβος ὧ φαινότατον, ὡς ἐμοί,
ἔλυσθ', ἔλυσθε μ' οἰκήτορα,
ἔλυσθε μ' ²

Haud equidem infitias ibo talem ferociam nos commovere potis esse, praesertim quum miseratione quâdam condita sit. Videlicet haud indecenter nos tangit, in fine hujusce libri comitum adpectu indolere illorumque malis adflere visus ³ :

Lacrymisque genæ maduere profusis,
Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit ⁴.

Pauciora in secundo libro mihi denotanti imitamenta non operæ pretium est hoc in loco morari, quamvis duplex Satanae oratio magnam dignitatem elatioremque sententiarum vim præ se ferat.

¹ L. I, 250, sqq.

Hail horrors, hail

Infernal world, and thou profounded Hell,
Receive thy new possessor.

² SOPH. *Aj.*, 394-98.

³ L. I, 619-20.

⁴ OVID. *Met.* XI, 418-19.

Magis opportunum mihi sit carmina quædam conscribere quibus Virgilium pœnè ad unguem refert :

Sed revocare gradum superasque evadere ad auras
hoc opus, hic labor est.

Novies Styx interfusa coerceat ¹.

Ne sileam tamen quâ superbiâ et firmitudine Labem Mortemque alloquatur.

In tertio dehinc libro iterum Satanas prodit, viam quæ ducit ad Paradisum quærens, in quam speculatoris more ingreditur, poetâ quartum librum exordiente. Sedis hujusce conspectu erumpentibus verbis, pœnitentiam desperationemque admirabili oratione exprimit ², se fassus « in præcordiis gestare gurgitem præ quo inferæ sedes quasi cœlestes sint » eoque delapsus ut « miseriis tantum superior evadat, nihilque postea gentile et proprium bonum nisi Malum nactus sit. » Hominem indè ac feminam intuitus miseratione etiam occupatur quâ correptus hoc sublimiter dictum emittit : « Hos amare queam » ³.

¹ L. II, 432-38.

Long is the way
And hard.... This huge convex of fire,
Outrageous to devour, immures us round
Ninefold.

ÆN. VI, 128-29 et 439.

² L. IV, 32-114.

³ *Ibid.*, 363.

Neque tamen deterritus suam vim pertentare omittit, quoddam venenum in Evæ aures afflando :

Vipeream inspirans animam ¹.

Quem ministri duo, Urielus nempe ac Zepho deprehendunt, attonitum animis, angelorumque adspectu quoddam amissæ virtutis desiderio percussus ².

Hinc ductus ad Gabrielum qui procul « personam quamdam regio habitu sed quasi *marcido* splendore insignem » ³ agnovit, percontante angelo, hæc pulchrè profatur : « Vivit ne aliquis qui suas misérias colat? Quis « non ex inferis evadere vellet » ⁴?

Idem Satanas, licet ipse jam non cernatur, in bello apud quintum sextumque librum enarrato, inducitur a Gabrielo rerum pronuntiatore. Utpote qui, dum conjurationem secum volvit, unum è comitibus sopitum excitet homerico more :

Εἶδες, Ἀτρεΐος υἱὲ δαΐφρονος, ἐκποδάμιο ; ⁵

Huic contrà Abdielus, fidelis Dei famulus, eodem modo

¹ *Ibid.*, 804. — VIRG. *Æn.* VII, 351.

² *Ibid.*, 847, sqq.

Virtutem videant intabescantque relictæ.

PERS. III, 38.

³ L. IV, 870 : But faded splendor.

⁴ *Ibid.*, 888-89. Lives there who loves his pain?

Who would not, finding way, break loose from Hell?

⁵ L. V, 673. — *Il.* II, 23.

minatur quo apud Æschylum Promætheo Mercurius¹.
Satanas autem, ad ulciscendum promptior, postquam
processit ad prælium « curru vectus è radiis solis con-
flato »², Abdielum vicissim, vergente pugnâ, epicorum
ritu, gestit irridere³, neque minus loco cedere cogitur,
denique ab Abdielo primùm, denique a Michaelo itâ vul-
neratus ut hastâ nisurus sit ne confossus cadat⁴ divi-
numque posthâc profundat cruorem.

Ῥέε δ' ἄμβροτον αἶμα θεῶν

Ἰχθὺρ, οὗτος πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν ὃ.

In nono tantùm libro Satanâs oculis nostris succurrit,

¹ *Ibid.* 888, sqq. — *Prometh. vinct.* 1014-36.

Σκέψαι δ' ἔδον μὲν τοῖς ἐργοῖς πεισθῆναι λόγῳ

Vide etiam quibus verbis Minerva Martem carpat in quindecimo
Iliados libro, 128, sqq.

² L. VI, 100-101.

The Apostate in his sun-bright chariot sat,

Idol of majesty divine.

Idol, vid. Εἰδωλόν

Nonne ibi Milto Salmonea memorare videtur Diis quoque se assi-
milare machinatum?

Quattuor hic invectus equis, et lampada quassans,

Ibat ovans, divumque sibi poscebat honorem.

Æn. VI, 585 sqq.

³ *Ibid.*, 166-71.

⁴ L. VI, 195-98. V. *Il.* V, 308-11. — Ita Æneas a Diomede vulne-
ratus se manu sustentat.

⁵ *Ibid.* 331-33. — *Il.* V, 339-40.

ut qui incēptum ad finem perducturus adsit. Sua primum consilia mirando sermone, ut solet, evolvit¹. Quem pōnē concludit Æschyleum quemdam locum usurpando :

Οὕτως ὑδρὶ ζεῖν τοὺς ὑδρὶ ζόντας χροῖων².

Hæret tamen aliquandō Evæ admiratione defixus, quàm pulchra, quàm decens affulgeat intuendō³. Quin etiam inusitato quodam sensu percitus derepenti quasi « stolidè bonus » evadit⁴. At mox, evincente ultionis cupidine, malam indolem resumat, Evamque adoritur quibuscumque invitamentis usus, nec tantum adulatorem adhibet⁵; quippè qui in animum etiam inserere superbiam⁶ nec non dubitationes simul ac præstigias injicere studeat⁷. Voti compos, lætus ac paulum trepidus fit, mixtis Dei metu ac triumphī gaudio, donec ad inferas redeat sedes, nunc a me relinquendus, quum veterum imitationi jam non locus sit.

¹ L. IX, 99-179.

² *Ibid.*, 178. — *Prometh. vinct.*, 970.

³ *Ibid.*, 444.

⁴ *Ibid.*, 465: Stupidly good.

⁵ IX, 530-51.

Confer quasdam laudes a Satana habitas cum Veneris laudatione apud Lucretium. Hic etiam *Comum* pridem fictum a Miltone quasi repercussum agnovi.

⁶ *Ibid.*, 713-14. Nonne sustinet ita loqui: Hominem exuetis ut induatis Deum.

⁷ *Ibid.*, 720-23.

Dicere nunc supervacuum est quantum hujusce modi persona, adeò vivida et vegeta, eloquio pollens, firmitate munita, vatem qui creavit commendet. In hoc ferè omnes consensere grammatici, vel Miltoni mediocriter faventes ut Satanam qualem finxit poeta laudibus efferrent¹. Multi etiam eundem cum Æschyleo Prometheo contulere. Quod quidem temerè a plerisque, insulsè etiam a quibusdam mihi dictum videtur². Etenim, ut similitudo utriusque in verbis non semel detecta est, ità in utriusque indole summa exstat discrepantia. Scilicet vinculo

¹ V. CHATEAUBRIAND, *Essai sur la littérature anglaise*, p. 156-57.

« Satan est un des chefs-d'œuvre de l'invention poétique. Ce réveil de l'orgueil foudroyé, ce désespoir incapable de remords, cet amour du mal accepté pour consolation et pour vengeance, enfin l'hypocrisie, dernier trait d'une âme infernale, forment un tableau sublime d'horreur et de génie. » — VILLEMAIN, *Essai sur Milton, Littérature ancienne et étrangère*, p. 311.

M. Taine attribue au Satan de Milton les caractères suivants (*Hist. de la littérature anglaise*, t. II, p. 425) :

« Héroïsme sombre, dure obstination, poignante ironie, puissance de passion. Milton a soigneusement marqué dans Satan cet immense amour de soi, cet égoïsme qui aime mieux régner dans l'enfer que servir dans le ciel.... »

« Ce caractère, il a su le revêtir d'une singularité d'audace, d'une grandeur de souffrance et d'une splendeur déchue qui constituent le plus haut degré du sublime poétique. »

² Insulsum quippe hoc Mussetii adpellare carmen non dubito quo Promethea vocat :

Frère aîné de Satan qui tomba comme lui.

connectuntur quòd cœlestibus dominis æquè invisi sint. Dùm Prometheus, si queat, nihil laxamenti Jovi tyranno concessurus est, Satanæ pro portione suâ quidquid in promptu habet adversus Deum vertit et molitur. Qui quidem ultrò, nisi esset immortalis, hæc Mezentii verba usurparet :

Nec mortem horremus, nec divum parcimus ulli¹.

Etenim mortem arriperet si secum pari ruinâ posset involvere et trahere victorem. Hoc autem uno, inquam, similes Prometheus ac Satanæ obversantur. Disparès quippè ob multas ac præcipuas apprimè causas. Unus etiam Prometheus scilicet, pro pietate ergà homines impensâ, pœnam patitur; alter verò, Satanæ nempè, pro pietate ergà Deos læsâ; unus, recti ac boni tenax, adversus malum vexatorem reluctatur; alter autem, mali assertor, bono Deo obnititur; unus ad hæc injuriâ torquetur, alter jure : unus deniquè de genere humano benè meritus est, alter tandem hominibus insidiatur atque officit. Nihil profectò e Prometheo, ad effingendum Satanam, Milto deprompsit nisi quamdam sermonis ferociam in utroque coæquatam quia uterque, propter ab-similes causas, a cœlestibus incolis urgentur atque torquentur. Ne igitur falsâ comparatione committamus ut

¹ *Æn.* l. X, 879.

Satanæ assimilatus deprimatur extenueturque Prometheus ille Æschyleus qui nequaquam pravam rebellandi mentem sed generosam cupidinem excolendi atque amplificandi vitam humanam præ se ferre, auspice poetâ, mihi videtur.

DE FABULARUM IMITATIONE

Scipio de cetero in partem incurrebat est Miltonem
in epico poemate multa e veterum deorum fabulis de-
promptasse. Tunc reverè existeret qui poëta illud de-
hect in istam objectionem, perinde ac si profana cum sacris
mixta delectat, absque religionis congruitate. Hoc
autem injuriis fuisse objectum nihil videtur, quum nihil
aliud egerit Milton quam quod numerosa quædam nomina
in christianis inseruerit, eo tantum culpandis ac Canoen-
tis more ethnicis nuntia suis angelis admiscuisset. Nihil
igitur e dictis deorum veterum historiis nisi fulgidum
verborum vocabulorumque suppellectile desumpserit, mi-
phorem depingendi ac describendi sacras materiam.

Johnson ipse Miltonis hoc obprobrium hoc confutavit: « The
mythological allusions have been justly censured as not being al-
ways used with notice of their origin; but contribute variety to
the narration and produce an alternate exercise of the memory and
fancy. »

IV

DE FABULARUM IMITATIONE

Sæpius diversam in partem memoratum est Miltonem in epico poemate multa e veterum deorum fabulis deprompsisse. Plures reverà exstiterè qui poetæ illud delecti instar objicerent, perindè ac si profana cum sacris absque delectu, absque religione conglutinavisset. Hoc autem injuriâ fuisse objectum mihi videtur, quum nihil aliud egerit Milto quàm quòd numerosa quædam nomina in carminibus inseruerit, eo tantùm culpandus si Camoen-
tis more ethnica numina suis angelis admiscuisset. Nihil igitur è fictâ deorum veterum historiâ nisi fulgidum verborum vocabulorumque supellectile desumpsit, ampliorem depingendi ac describendi nactus materiam¹.

¹ Johnson ipse, Miltonis licet obtrectator, hoc confessus est : « The mythological allusions have been justly censured as not being always used with notice of their vanity ; but contribute variety to the narration and produce an alternate exercise of the memory and fancy. »

Adde quòd, præter omnia quæcumque hoc pacto con-
gessit pabula, horum numinum ministerio in animis le-
gentium memoriam excitet, faustissimam nempe scriptoris
adjutricem quæ legentes blandimentis potissimùm captet
ac detineat. Ceterùm eruditioni indulgendo Milto inge-
nii sui conformationi obtemperat : quod quidem inter
præcipua vatis officia, nec minimè imperiosa numeran-
dum sit.

Imagines imprimis rerum ex his documentis mutuatur:
quo enim modo infernas diras melius exprimere possit
quàm famosa illa usurpando antiquitatis portenta qui-
bus nescio quod horrendi semper adnectitur. Scilicet
Hesiodum pœnè secutus, remotiora non inscitè quærit
pristinæ ætatis terricula. Suprà vidimus ut Chao
formidolosum inducat¹. Vel in poematis exordio Satana
Briareo assimilatur². Postea dæmonibus veteres quosdam
adscribit deos, Patrum sanè placitis in eo fretus. Sci-
licet dæmonibus intersiti vatis jussu prodeunt Osiris, Isis,
Horus.

Omnigenûmque deûm monstra et latrator Anubis³.

¹ L. II, 960. — HESIOD. *Theog.* 116-123. — Circum Chao secundo
vates ingenio sessitare sivit Orcum, Haden, geminos, ut videtur,
Deos; ipsum Demogorgona et Tumultum homericum vere deum.

² I, 199. — HESIOD. *Theog.*, 817-820.

Et centumgeminus Briareus.

VIRG. VI, 288.

³ *Ibid.* 478-79. — VIRG. *Æn.* VIII, 698.

Posthæc memorantur Memphitica opera ¹, nec non deus ægyptianus, Serapis ². En succurrunt Titan, Saturnus ac Jupiter ³ qui « in nivoso frigidi Olympi cacumine » perviguerunt ⁴. Vulcanus ipse comes illis adjungitur ⁵, Mulcibri nomine signatus ⁶. Nunc Typhæus in mentionem incidit ⁷, nunc haud procul a Lethæo flumine, nunc Furiae pedibus Harpyarum instructæ ⁸, nunc Medusa ⁹ ac Tantalus ¹⁰ ipsæque Gorgones, Hydræ nec non Chi-

¹ *Ibid.* 694.

² *Ibid.* 720.

³ *Ibid.* 508-22. — De Titan. vid. HESIOD. *Theog.* 629, sqq., 807 sqq.

⁴ *Ibid.* 515-16.

On the snowy top

Of cold Olympus.

πρὸς Ὀλύμπου ἀγέραιον

HOEMR. *Il.* I, 420.

⁵ *Ibid.* 740-51. — Casum Mulcibri dum memorat Milto sane alludit huic homerico loco ubi Mæonius vates hunc ipsum casum nostris oculis subjicit. *Il.* I, 590-95.

⁶ *Ibid.*

Hic nomadum genus et discinctus Mulciber Afros
finxerat.

VIRG. *Æn.* VIII, 724-26.

⁷ *Ibid.* 539 : With vast Typhæan rage.

Vid. pulcherrimum Hesiodi locum de novissimo Titanum bello, *Theog.* 821-69.

⁸ *Ibid.* 596 : Harpy-footed.

Vid. VIRG. *Æn.* III, 211, sqq., VI, 289.

⁹ *Il.* 611. — Vid. *Theog.* 276, sqq. — APOLLON. *Bibl.* II.

¹⁰ *Ibid.* 614. — HOR. I, *Sat.* 168-69.

Tantalus a labris sitiens fugientia captat
flumina.

meræ¹. Denique in decimo libro dæmones assimilantur anguibus è Megæræ capite delapsis² vel Serpenti divo, Ophioni nomine, quem antè Saturnum regnavisse quædam fabulæ narrant³.

Non minùs scitè pristinis ex illis fabulis quæcumque gaudium exprimere possint Milto mutuatus est. Antè oculos Satanae orbes innumeros evolvit, cum Hesperidum hortis felicibusque insulis collatos⁴. Ubi in Edenum ventum est, hic inter voluerum cantus, dulce flantibus auris, Pan universus⁵ cum Gratiis Horisque choreas agere dicitur⁶. Ibi memorantur, comparationis in mo-

¹ *Ibid.* 625-28. — VIRG. *Æn.* V, 288: Flammisque armata Chimera. Memento etiam quo modo concludatur undecimus *Odysseos* liber, 634-35.

² L. X, 560.

³ *Ibid.* 880-86. De Ophione illo a Saturno regnis detruso, sed omitta serpentis mentione, Claudianus loquitur, *Rapt. Proserp.* III, 348.

Vid. APOLLON. *Argon.* I, 503-509.

Ἡἰδεν δὲ ὡς πρῶτον Ὀφίων Ἐυρυόμην τε.....

⁴ L. III, 567. — HORAT. IV, *Od.* VIII.

Ereptum Stygiis fluctibus Œacum
virtus et favor et lingua potentium
vatum divitibus comparat insulis.

⁵ L. IV, 266. Vid. ad *Pana. hymn. Hom.* 19-23.

⁶ *Ibid.*, *ibid.*

Αὐτὰρ εὐπλόκαμοι Νάματες καὶ εὐφρονες Ἰάρι
ὁρχεῦντ' ἄλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχουσας.

Hymn. homer. ad Apollinē.

Gratia cum nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.

HORAT. IV, *Od.* VII.

dum, Ennæi campi quibus ludebat Proserpina,¹ lucus Daphnes et poeticus ipse Castaliæ fons², Pan rursus inducitur Sylvanis ac Faunis sociatus³.

Adeò vel illorum numinum vocabula lætitiæ nostræ menti vivaciùs subjiciunt! Itaque non mihi in animum unquam veniet poetam nostrum carpere quòd Adamum risu et suavio Evæ blandientem Idæo Jovi comparaverit⁴ vel Zephyro cum Florâ ludenti⁵ vel Deucalioni cum Pyrrhâ oranti⁶. Nunc etiam eidem condonabo licentiam quâ Evam vicissim Pandoræ⁷, Veneri⁸ vel Pomonæ Cererive similiorem dixerit⁹ vel silvestri cuidam nymphæ, Dianæ

¹ *Ibid.* 269, sqq. De Ennæis campis vid. Cicer. *Verr.* De signis, XLVIII-L. — Ovid. *Metam.* V, 341, sqq. — Claud. *Rapt. Proserp.*

² *Ibid. ibid.* — Virg. *Georg.* III, 292-93.

Juvat ire jugis; quâ nulla priorem
Castaliam nulli devertitur orbita clivo.

³ L. V, 707-708. Iidem sociantur his in carminibus, *Georg.* II, 493:

Panaque, Silvanumque senem Nymphasque sorores.

⁴ L. IV, 499-502. Cum his versibus conf. ap. *Georg.* II, 325:

Tum pater omnipotens fecundis imbris æther
conjugis in gremium lætæ descendit.

⁵ V, 16.

⁶ XI, 12. — Ovid. *Met.* I, 318, sqq.

⁷ IV, 714, sqq.

⁸ V, 380-83.

⁹ IX, 393-96. Supra hoc nomen Pomonæ usurpatum est de fronte hospitio ubi angelum par nobile excipit.

ve ipsi more quidem virgiliano atque etiam homerico¹.

Οὐκ δ' Ἄρτεμις εἴτι κατ' οὐρεος ἰοχέαιρα.....²

Vates etiam pace nostrâ illam velut Circes æmulam feras nutu regentem potest ostendere³. At rursus Miltoni nequaquàm assentior Raphaelum cum Mercurio⁴ conferenti, aquilam Jovis avem nuncupanti⁵ vel fingenti loricam Michaeli ab Iride fuisse textam⁶. Melius ac prudentius, in describendo Edeno, feraces tum Alcinoi⁷ tum Adonidis hortos⁸ commemorat. Melius etiam de se-

¹ *Ibid.* 385, sqq. — VIRG. *Æn.* I, 498.

Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
exerces Diana choros.

² HOM. *Odyss.* VI, 102-106.

³ L. VI, 522.

Perque ferarum
agmen adulantum media procedit ab aula.

OVID. *Met.* XIV, 45.

⁴ *Ibid.* 285. Hic sine dubio Milto imitatus est duplicem Mercurii descensum, tum apud Homer. *Il.* XXIV, 39, sqq.

ὥς ἔφατ' οὐδ' ἀπὸ θησε.....

Tum apud Virgil. *Æn.* IV, 238, sqq.

Dixerat : ille patris magni parere parabat
auxilio,...

⁵ XI, 185.

⁶ *Ibid.* 244 : Iris has dipt the woof.

⁷ V. 345. Vid. et XI, 441. — Vid. *ap. Odyss.* VII, 112-132.

⁸ IX, 440. Vid. *Theocrit. Id.* XV, 112-132.

metipso locutus Tiresiam refert¹ fatidicum simul ac
cæcum, aut vagum Bellerophonta².

Quanquàm interdum erraverit, è fabulis veterum
multa sumpsit documenta quibus intentiorem nostram
mentem solvat et quasi deverticulis ad suum perducatur
finem. Me quidem delectant profani vatis auditores cum
Bacchis Orpheo additis³ optimè collati, lepidè memorati
Phœnix⁴ aut Pygmæi⁵, aut fabulosi de quibus Æschylus
loquitur gryphi⁶:

Ὄξυστόμονος γὰρ Ἰηνὸς ἀκραγεῖς κύνες
γρύπας φύλαξαι.

Me quoque summoperè juvant omnia hæc singula in
quibus elucet mira eruditio, sive Pelorum Ætnamque⁷

¹ III, 36. V. *Odyss.* XI, 90-152, quales partes sibi vindicet Tiresias.

² VII, 18. Vid. apud HOMER. *Il.* VI, 155, sqq. qualem personam agat Bellerophon.

³ L. VII, 33-38.

⁴ L. V, 272, sqq.

Una est quæ reparet seque ipsa reseminet ales.

Ovid. *Met.* XV, 392-400.

Par volucer Superis, stellas qui vividus æquat
durando, membrisque terit redeuntibus ævum.

CLAUDIAN. *Idyll.*

⁵ I, 575-76.

⁶ II, 943-47. — *Prometh. vinct.* 803-804.

⁷ I, 232-33.

vel ludos olympiacos¹ memoret, sive nomen Orionis² vel Ulyssis³ usurpet, seu famosi Empedoclis⁴ memoriam renovet Ambracique Cleombroti qui vitæ ulterioris amore vitam quæ his in terris degitur repentino impetu projecit⁵. Parùm curo utrum strictim navem Argo⁶ vel Cycladas insulas⁷ nominet, an Thyesteas epulas deflexo post culpam sole Adamus cieat⁸. Etenim fateor me intimo voluptatis sensu perfundi, quotiescumque in bono lumine collocata veterum documenta invenio quæ quasi tradita per manus ad nos perveniunt ut mutuas poetarum adfinitates declarent perpetuumque significant poetici ingenii tenorem.

¹ II, 530.

² L. I, 305. Quum subito assurgens fluctu nimbosus Orion...

VIRG. *Æn.* I, 535.

³ L. II, 1019-20.

⁴ L. III, 470-71.

Deus immortalis haberi
dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
insiluit.

HORAT. *Epist. ad Pison.*, 464-66.

⁵ 472-73.

⁶ L. II, 1047.

⁷ L. V, 264-66.

⁸ L. X, 688-89.

Cœna Thyestæ.

HORAT. *Epist. ad Pison.*, 91.

DE VERBIS AC FIGURIS.

Licet satis uberem in poemate Miltonis imitationum proventum invenerim, tum in descriptione ad res pingendas, tum in sententiis quibus explicantur personæ, in verbis etiam, quod quidem non minoris momenti, salubrem illam imitandi consuetudinem denotare intendo. Verba scilicet ac figuræ ibi suppetunt quæ memoriam quasi in communitatem veterum scriptorum devocant.

« Ab Jove principium. » Sic ab Homero exordiamur. Milto scilicet, in secundo libro, Mortem horribili risu ductam nobis ostendit haud secùs atque Ajax apud Homerum obversatur,

μειδίων βλοσυροῖσι πρόσωπασι.¹

Haud procul² Labes deos ità designat ut in animum recurset homericum illud verbum : Θεοὶ ρεῖα ζῶντες.

¹ L. II, 845-46. — II. VII, 212. — Item Statius de Tydeo :
Formidabile ridens.

Theb. VIII, 582.

² *Ibid.* 868.

The God who live at ease.

« Donum Somni » concelebrant Adamus nec non Eva precantes. Ità apud Homerum frequenter reperire est :

δῶρον ὕπνου¹.

Denique in duodecimo libro, post Babelis ingentem lapsum, alter angelus cœlestem domum unanimo risu personaturam portendit quo mihi homericum illud risum sine dubio commemorat :

Ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐνὶ ὄρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν
ὥς ἴδον Ἥφαιστον διὰ δώματα ποιπνύοντα².

Verbum verè antiquum in tertio libro deprehendimus « aureos nempe dies aureis factis feraces ».

Surget toto gens aurea mundo.

moresque³

Aureos educit in astra....

Crebrius quidem ab Æschylo quàm ab Ascræo sene

¹ L. IV, 735 : Thy gift of sleep.

Dixit Virgilius quem hoc loco Milto forsàn non minus quam Homerum secutus est :

Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris
incipit et *dono divum* gratissima serpit.

Æn. II, 268-69.

² L. XII, 59 : Great laughter was in heaven. — *H.* V, 599-600.

³ L. III, 337 : Golden days, fruitful of golden deeds. — VIRG. *Ecl.* IV, 9 ; HORAT. IV, *Od.* 1.

verba Milto mutuatus est. Scilicet æschyleam imitationem in verbis ter denotavi. Pæne in primi libri exordiis occurrunt tibi « *ultionum ministri*¹ » quos apud veterem tragœdiam jam diù invenire licuit :

πρόσπολον φόνου².

Dein in eodem libro³ æschyleum aliud verbum reperias :

Ζῆνα τῶν κεκμηκότων⁴.

Nonne etiam Æschylum referunt translata illa verba :
« Tonitru, rubris fulguribus pennatum... Vastæ sedes,
« flammatae undæ⁵, religiones auro ac purpurâ copio-
« sæ⁶, bellum æneis faucibus⁷? » Æschylum ponè sequitur

¹ L. I, 170 : The ministers of vengeance.

Socios scelerum atque ministros.

LUCRET. III, 61.

² ÆSCH. *Sept. adv. Theb.* 574.

³ L. V, 506.

⁴ ÆSCH. *Suppl.* 158.

⁵ L. I, 173 : The thunder.

wing'd with red lightning.

— 181 : The seat of desolation wide of light.

— 184 : These fiery waves.

⁶ *Ibid.* 371-72.

Adorn'd
with gay religions, full of pompe and gold.

⁷ L. XI, 713.

Milto quum tellurem vocat « matrem quæ omnia fert ». Sic apud *Coephoras* Electra Mercurium precata dicit :

Καὶ γαῖαν αὐτὴν ἢ τὰ πάντα τέκτεται¹

En prodit Sophocles quem non minùs poeta noster imitatione decoravit. Nam in secundo libro mihi succurrit aliquid huic Sophoclis dicto non absimile² :

Ἔπειο μὲν, ἔπει' οὐδὲ ἀμυχρῶ
κώλω, πάτερ, ᾧ σ' ἄγω.

Idem de oculis Dei locutus nunquàm dormientibus hoc pulchrum prorsùs verbum meminisse videtur :

αὐπνοί³

Denique in undecimo libro Deus eodem pacto Mortem ac Labem designat quo Furias chorus apud « *Electram* » :

ἄφροντοι κύνες⁴.

Hic iterum Apollonium Milto forsàn exsecutus est, ut qui apud hunc epicum vatem reperiret :

Κῆρυς
θυμοδόρους, Ἰδῶο θεός κύνες⁵.

¹ L. V, 338 : Earth all bearing mother. — *Coeph.* 127.

² L. II, 132 : With obscure wing. — *OEdip. Col.* 183-84.

³ L. V, 647 : Th' unsleeping eyes of God. — *SOPHOCLES. OEd. Col.* 685.

⁴ L. X, 616 : Dogs of hell. — *Electr.* 1388.

⁵ *Argon.* IV, 1665-66.

Bis ab Euripide Milto verba mutuatus fuit. Videlicet in secundo libro Noctem « pullatam » fingit qualem excogitat Euripides :

μελάμπροπλος δὲ Νύξ ¹.

Quod ad Latinos attinet, duo tantum e Lucretio excerpta memoriam subeunt. Primum apud Miltonem vocabulum idem eodem pacto in nomen ex adjectivo derivatur ². Deindè eadem fere sententia non absimilibus exprimitur verbis, quum imprudens Satanæ respondet Urielus :

Et latè diffusus in omnes undique partes
omnia sic avido complexu cætera sepsit ³.

Plura noster è Virgilio desumpsit. Ferè in principiis libri primi pænè translata nanciscimur ex Æneide verba :

Quique arma secuti
impia.

Quos illi bello profugos egere superbo ⁴.

¹ L. II, 902. — *Ion.* v. 1150.

² *Ibid.* 438 : The void profound, « Inane profundum ».

³ L. III, 721 : The rest in circuit walls this universes. — LUCRET., V, 170-71.

⁴ L. I, 43 : Rais'd impious war in heav'n and battle proud. — *Æn.* VI, 612-13 ; *Ibid.* VIII, 118.

Nonne in memoriam remigrat, quum inter recensendos
dæmones « Chemos » apparet¹, verbum illud è *Georgicis*
depromptum :

Obscenique canes².

Ad Æneida mox redeundum :

Tum latè ferreus hastis
horret ager³.

Eàdem apud utrumque vatem admiratione cuncta
Deus percellit dum se jurejurando obligat⁴.

Unum in quinto libro versum notabimus qui super
Homero notatus est. Videlicet ut in Iliade ità in Æneide
Somnus a poetâ Dei donum quoddam vocatur. Antea
Virgilium Milto singulari sane vocabulo atque inusitato
adæquat. Meministis nempè hunc versum apud *Geor-*
*gica*⁵ :

Venturæque hiemis memores.

¹ *Ibid.* 406 : Next Chemos th' obscene dread of Moab's sons.

² *Georg.* I, 470.

³ L. I, 547 : A forest huge of spears. — *Æn.* XI, 601-602.

⁴ So was his will,
pronounc'd among the Gods and by an oath,
that shook Heavn's whole circumference, confirm'd.

L. II, 351-54.

Totum nutu tremefecit Olympum.

Æn. X, 115.

⁵ *Georg.* IV, 156.

Aliquid planè simile invenies a Miltone repertum ¹.
Non sententias tantum sed verba quasi germana tibi
occurrunt, si conferas in sexto libro ²

In heav'nly spirits could such perverseness dwell,
cum hoc virgiliano carmine ³:

Tantæne animis cœlestibus iræ.

Denique nono in libro mira eadem similitudo bis elu-
cet. Eva enim, fructu exhausto, secum quid agat volu-
tans, nescia quomodò Adamum compellet, affatur :

Shall I to him make known
as yet my change and *give* him to partake
full happiness with me ⁴.....

Sic Juno ad Æolum :

Æole, namque tibi divum pater atque hominum rex
et mulcere *dedit* fluctus et tollere ventos....

Ac rursus Æolus ad Junonem :

Tu *das* epulis accumbere divum ⁵.

¹ L. V, 24-25 : Wakes the memory
of what he was, what is and what must be.

² L. VI, 788.

³ *Æn.* I, 11.

⁴ L. IX, 817-19.

⁵ *Æn.* I, 65-66. — *Ibid. ibid.* 79.

Postea Adamus nobis depingitur de cunctante feminâ
malè securus, quasi pestem cogitatione præoccuparet.
Hic sinè dubio vates scitè memor exstitit: quippe Maro:

Agnovit longe gemitum præsaga mali mens.

Neque aliter Flaccus:

Imbrium divina avis imminentium¹.

Semel in hac operis nostri parte Ovidio occurrimus².
Crebrius autem ibi cum Horatio conversamur. Milto scilicet
Dei dextram, interprete Belialo, horatianum in modum
designat:

Pater et rubente
dexterâ sacras jaculatus arces³.

Quomodo Virgilium Horatius adpellat:

Animæ dimidium mee,

¹ L. IV. 845: His heart divine of something ill. — *Æn.* X, 843. —
— III, *Od.* XXVII.

² L. XI, 14-16.

To Heav'n their prayers
flew up, nor miss'd the way, by *envious* winds
blown vagabond and frustrate.

Detulit aura preces ad me non invida blandas.

Ov. *Met.* X, 642.

³ L. II, 174: His red right hand. — HORAT. I, *Od.* II.

neque secus Eva suum nuncupat Adamum :

Part of my soul¹.

Similia vel in describendis rebus inveneris verba :

Locks of trees.

Et spissæ nemorum comæ².....

Similia etiam in exprimendis affectibus : sic Adamus locutus de Deo cujus reconciliaturum se gratiam sperat horatianis utitur verbis :

Prece quâ fatigent³.

Neque minùs illi respondendo Flaccum imitatur angelus :

Permitte divis cetera⁴.

Quid si verò nunc ad figuras nos convertamus, Miltonem paulò pauciora ex antiquitate reperiemus hausisse, quum plura sacris Judæorum libris debuerit. Crebrius tamen ibidem Homerum aut Virgilium imitatus est quàm quemvis alium veteres inter poetas. Virgilium scilicet Homerumque eadem imitatione Milto conjungit, sive

¹ HORAT. I, *Od.* III. — MILT. I. IV, 407.

² X, 1066-67. — HORAT. IV, *Od.* III.

³ L. XI, 309-310.

I would not cease

to weary him with my assiduous cries.

HOR. I, *Od.* II.

⁴ *Ibid.* 554 : Permit to Heaven. — HORAT. I, *Od.* IX.

dæmones apibus assimilet¹, sive ambrosiam in modum comparationis adhibeat. Milto quippe « ambrosios flores » in sede divinâ fingit². Noctem nuncupat ambrosiam³ postquàm ambrosium odorem Evæ suæ capillis suffundit⁴.

Sic apud Homerum reperire est :

ἀμβροσίην διὰ νύκτα.

Apud Virgilium :

Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere⁵.

¹ L. I, 768-75.

As bees

in spring time, when the sun with Taurus rides,
pour forth their populous youth about the hive.

Ἡότε θύνα εἴσι μελισσάων ἀδινάων.....

HOM. *Il.* II, 87.

Qualis apes æstate novâ per florea rura
exercet sub sole labor, quum gentis adultos
educunt fetus.

VIRG. *Æn.* I, 430, sqq.

Ut quum prima novi ducent examina reges,
vere suo, ludetque favis emissa juvenus.

VIRG. *Georg.* IV, 22-23.

² L. II, 245, in *Mammonis sermone*.

³ L. V, 642 : ambrosial night.

⁴ *Ibid.* 56-57 : His dewy locks distill'd
ambrosia.

Il. II, 57.

⁵ *Æn.* I, 403-404.

Crines Adami noster vocat « hyacinthinos, » quales
Ulyssis crines fingit Mœonius :

καὶ δὲ ἡάκινθος
ὄλλας ἦκε κόμας, ὑακινθίνων ἀνθεὶ ὁμοίας ¹

Ad Virgilium unice Milto se confert, dæmones autumnno
cadentibus foliis similes professus :

Quàm multa in silvis autumnni frigore primo
lapsa cadunt folia ².

Nonne etiam quum Satanam ostendit rotæ ritu aeris
delapsum, turbini paulum alludit cui Virgilius lymphatam
furentemque contulit Amatam ³.

Virgilianis etiam utitur Milto figuris si Satanam cometæ ⁴
vel matutinæ stellæ adæquare velit :

Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda ⁵.

Non minus virgilianus mihi videtur, si eundem vicissim
conferat cum vulture ⁶, cum exploratore ⁷, cum lupo ⁸,

¹ L. IV, 301 : Hyacinthin locks. — *Odyss.* VI, 230-31.

² L. I, 302 : Thick as autumnal leaves. — *Æn.* VI, 309-10.

³ L. III, 741. — *Æn.* VII, 378-85.

⁴ L. II, 708-711.

Non secus ac liquidà si quando nocte cometæ....

Æn. V, 272, sqq.

⁵ L. V, 708-10. — *Æn.* VIII, 589, sqq.

⁶ L. III, 431-40.

⁷ *Ibid.* 543, sqq.

⁸ L. IV, 183-88.

cum tigride¹, cum oratore callido², his omnibus depingendi formulis intentum prædæ benè expressurus :

Ac veluti pleno lupo insidiatur ovili³.

Semel ad Ovidii morem se vates componit⁴.

At redeundum ad Homerum cujus Milto non minùs quàm Virgilii studiosus æmulator affulsit. Homerum imitatur Milto, si Satanæ clypeum componere lunæ non dubitet⁵ vel Satanam ipsum excelsæ cuidam turri⁶.

αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε
εἶλετο, τοῦ δ' ἀπὸ νείθε σέλας γένετ' ἥνυσ' ἰχθυόων.

Homericus quidem si semel aristis hastas committat⁷

¹ *Ibid.* 403, sqq.

² L. IX, 670-77.

³ VIRG. *Æn.* IX, 59, sqq.

⁴ L. V, 171.

Thou, sun, of this great world both eye and soul.

Mundi oculus.

OVID. *Met.* IV, 228.

⁵ L. I, 287, sqq.

⁶ L. I, 591 : Stood like a tow'r. — HOM. *Il.* XIX, 373-75.

⁷ L. IV, 980-83. — *Il.* II, 147-49.

vel his Nocti Mortem primum, dein Filium ipsum in hostes ruentem ¹.

Æschylo vates propior, quum hoc verbum profert :
« inferi maxillas ». Sic apud Prometheum legitur :

Ἀμφὶ Θεσμῶδονθ' ὕνα
τραχεῖα πόντου Σαλμυδησία γνάθος
ἐχθρῶξενος ναύταισι, μητρὶά νεῶν..... ²

Emicant aliæ quædam figuræ quæ si non in memoriam aliquem statim locum revocant, quamdam tamen tenent cum antiquitate affinitatem, sive auroræ Raphaelum ³ seu Evam mane rubenti Milto comparet ⁴. At satis, de hoc dictum. Abunde erit si legitimâ exemplorum copiâ quot verba, quot figuras e veteribus poetis Milto collegerit demonstraverim.

¹ L. II, 670.

Black it stood as night.

ὁ δ' ἐρεμνὴ νυκτὶ ἰσκόως.

Odyss. XI, 606.

L. VI, 832 : Gloomy as night.

² L. X, 637 : Seal up his ravenous jaws. — *Prometh. vinct.* 725-28.

³ L. V, 310.

⁴ *Ibid.*, 510.

VI

DE VOCABULIS E LATINA

IN BRITANNICAM LINGUAM TRANSLATIS.

Non satis esset si verborum coagmentationem aut figurarum delectum ex antiquitatis suppellectili deprompta apud Miltonem notaremus: notandus est ipse frequens vocabulorum usus quæ leviter mutata vates noster e latinâ in britannicam linguam vel translata usurpavit vel primùm transtulit. Quæ quidem ordine suo recensimus ut eorum diversitate magis eluceat in poetâ vis imitandi quàm si adjectiva ac nomina segregemus.

E libro primo.

V. 22: Sacer, ut ait, Spiritus gurgitem vastum fecundat,

And mad'st it *pregnant*.

Sic prægnans.

V. 33 : *Seduc'd*, seducere.

V. 46 : *Satanas depingitur lapsus*

With hideous *ruin*.

Dedit ampla ruinam

Vulcano superante domus

V. 164 : Our labour must be to *pervert* that end.

Pervert, pervertere.

V. 266 : Lie thus *astonish'd* on th' *oblivious* pool.

Talibus attonitus visis ac voce Deorum...

Oblivioso lævia Massico².

V. 278 : *Resume*, resumere.

V. 280 : *Prostrated*, prostratus.

V. 306 : *Ver'd*,

Montesque supremos

Silvifragis vexat flabris

V. 329 : In eâdem oratione reperias :

Transfix us to the bottom of this gulf.

Illum exspirantem *transfixo* pectore flammâs

Turbine corripuit scopuloque infixit acuto⁴.

¹ VIRG. *Æn.* II, 310.

² VIRG. *Æn.* III, 172. — HOR. II, *Od.* VII, 10. — LUCAN. II, 90.

³ LUCRET. I, 1067.

⁴ VIRG. *Æn.* I, 447.

V. 444 : Satanus a vate muncupatur *uxorius king*.

Uxorius amnis.

Pulchramque uxorius urbem

Exstruis ¹.

V. 528 : His wonted pride

soon *recollecting*,

Recolligere.

V. 543 : Frighted the reign of Chaos and old Night.

Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthæ ².

V. 630 : *Repulse*, repulsa :

Virtus repulsæ nescia sordida ³.

V. 774 : *Expatiate*, exspatiari.

V. 785 : Depingitur poeticè juxta fontem agrestis quidam vir qui videt aut se vidisse somniatur ⁴, *intent* (intentus) quo tempore

the moon

sits *arbitress* and nearer to the earth

wheels her pale course.

¹ HOR. I, Od. II. — VIRG. *Æn.* IV, 266-67.

² LUCAN. II, 90.

³ HOR. II, Od. XVII.

⁴ Aut videt aut vidisse putat per nubila lunam.

VIRG. *Æn.* VI, 454.

Non aliter Flaccus :

O rebus meis

non infideles arbitrae

Nox et Diana ¹.*E libro secundo :*

V. 69 : Molochus in oratione adhibet :

Mix'd with Tartarean sulphur.

At domus interior gemitu miseroque tumultu

miscetur ².

V. 88-89 :

Pain of unextinguishable fire

must exercise us...

Exercetur pœnis ³.V. 99 : We should be quite *abolished* and expire,

(abolitus)

Paulatim abolere Sichæum

V. 102 : To *disturb* his Heaven,Tempus *disturbans* dissolvensque omnia frangit ⁴.¹ Epod. V, 49.² VIRG. *Æn.* II, 486.³ VIRG. *Æn.* VI, 32.⁴ VIRG. *Æn.* I, 720.⁵ LUCR. I, 559.

Belialus contrà in suâ oratione hæc verba profert :

V. 138: *Incorruptible*,

Ipse mihi custos *incorruplicissimus* ¹....

V. 139: *Impolluted*,

Impolluta fides ².

Quam orationem poeta carpit ut quæ suadeat :

V. 227: *Ignoble ease*,

Solus ubi in silvis Italis *ignobilis ævum*
exigeret ³.

Satanas, quum rursus loqui incipit, hoc utitur voca-

bulo :

V. 441: *Abortive gulf*,

ut abortivus fuit olim

Sisyphus ⁴.

V. 760-61: Labes de semetipso profatur :

Call me sin and for a sin
portentous held me...

Et *portentosos* Cecropum ludit in ortus ⁵.

¹ HORAT. I, Sat. VI.

² SIL. XIII, 679.

³ VIRG. *Æn.* VII, 776.

⁴ HORAT. I, Sat. III.

⁵ Manil. IV, 666.

V. 970-72 : Satanus allocutus Chao infit : *In descriptione*

V. 140 : A Sibyllæ scene

I come no spy

with purpose to explore and disturb

the secrets of your realm...

Horrendæque procul secreta Sibyllæ ¹.

V. 304 : Aeneas pro fratribus autumni

E libro tertio :

In invocatione ad lumen exclamat vates :

V. 7 : Or *hears't* thou rather pure ethereal stream ²!

Matutine pater, seu Jane libentius audis ?

In oratione Filii vocabulum reperias apprimè latinum :

V. 146 : *Extol*, extollere.

Rursus in oratione Patris :

V. 183 : *Peculiar*, peculiaris.

V. 19 : What he perceiv'd, what he perceiv'd

E libro quarto :

Satanus definitur :

V. 121 : *Artificer* of fraud...

Vadit ad artificem diræ Polymestora caedis ³.

¹ VIRG. *Æn.* VI, 1011.

² HORAT. II, *Sat.* VI.

³ OVID. *Met.* XIII, 551.

In descriptione Edeniam invenimus.

V. 140: A *Silvan scene*,

I come no day

Tum silvis scena coruscis
desuper horrentique atrum nemus imminet umbra¹.

E libro quinto:

V. 394: *Autumn* pro fructibus autumnii:

Tibi pampineo gravidus autumnus

floret ager².

V. 444-45: *Inter epulas*

their flowing cups

with pleasant liquors crown'd.

E libro sexto:

V. 19: War he perceiv'd, war in *procinct*

: in procinctu.

V. 84: Rebelles angeli clypeos gerunt.

Various with boastful *arguments* portray'd.

Argumentum ingens⁴.

¹ VIRG. *Æn.* I, 164.

² VIRG. *Georg.* II, 5.

³ VIRG. *Æn.* I, 728.

⁴ VIRG. *Æn.* VII, 389.

Abdielus Satanæ dicit
My sect thou seest.

Divitoris enim sectam plerumque sequuntur ¹.

V. 380: *Illaudable*.

Quis aut Eurysthea durum
aut illaudati nescit Busiridis aras ²?

V. 406-407:

Night her course began and over Heaven
inducing darkness.

Jam nox *inducere* terris
umbras et cælo diffundere signa parabat...

V. 521: Dæmones arcana et tetrica tela moliuntur

Under conscious night.

Quorum nox conscia sola est ³.

¹ LUCR. V, 1114.

² VIRG. *Georg.* III, 5. — Haud procul hæc sententia prorsus miranda succurrit (382-85):

Yet to glory aspires
vainglorious, and through infamy seeks fame;
therefore eternal silence be their doom....

Vid. de versu Virgilii

aut illaudati, etc.

quo modo disserat A. Gellius in secundo sui operis libro.

³ HOR. I, *Sat.* V.

⁴ OVID. *Met.* XIII, 15.

V. 773 : Vates depingit Filii currum e sapphiro *illu-*
trious, illustrem.

E libro septimo :

V. 57 : *Redounded*, redundare.

E libro octavo :

Adamus cum Deo locutus sumit verbum, v. 421, *abso-*
lute, absolutum, pro perfecto.

E libro nono :

In quâdam oratione Satanae invenias :

V. 141 : *Inglorious*.

Flamina amem silvasque *inglorius* ¹.

V. 170 : *Obnoxious*.

Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ ².
therefore eternal silence be their doom....

V. 530 : *Impulse of vocal ain*, vocalis.

¹ VIRG. *Georg.* II, 485.

² VIRG. *Georg.* II, 438.

E libro decimo :

V. 214 : *Assume*, assumere.

E libro undecimo :

V. 303 : Adamus Michaelo infit : Our sweet *recess*,
recessus.

III

Denique vocabulum verè elegans Milto sui juris facit,
quum Adamus exclamat (v. 632-33) :

But still I see the *tenor* of man's word
holds on the same, from woman to begin, etc.

Non alias primà crescentis origine mundi
illuxisse dies aliumve habuisse tenorem
crediderim '...

¹ VIRG. *Georg.* 335-37.

E libro decimo :

V. 214 : Assumet, assumere.

E libro undecimo :

V. 303 : Adamus Michaelo inquit : Om sweet recess,

recessus.

III

Denique vocabulum verè elegans Mito sui juris facit,

quum Adamus exclamat (v. 632-33) :

DE NOVISSIMIS MILTONIS POEMATIBUS

holds on the same, from woman to begin, etc.

Non alias primis crescentis origine mundi

Illuzisse dies animæ habuisse tenorem

crediderim...

Viro. Geoy. 332-37.

DE NOVISSIMIS MILTONIS FORMATIBUS

IMITATIONIBUSQUE CETERIS

Mihi totum *Paradisus Amicus* tenorem emenso reliquum
est demonstrare primum in senescentis sue misse operi-
bus Miltonem ex antiquitatis vestigiis minime deflexisse,
postea quasdam strictim indicare imitationes quas quan-
quam ad antiquitatem non pertineant nequaquam sint
omnino reticendas.

Poema quidem cui *Reverentissimus* *Paradisus* inscribitur
nomen oblivione sepultum jacere constat, immérito sane,
grammatis pro parte virili non insigni scriptori assentiar
opus illud summis laudibus aptum jactantem! Quod pace
vestra dicam inchoat et legitima estimatione dignum,
his annumerandum operibus quibus semper in legendis

DE NOVISSIMIS MILTONIS POEMATIBUS

IMITATIONIBUSQUE CETERIS

Mihi totum *Paradisi Amissi* tenorem emenso reliquum est demonstrare primum in senescentis suæ musæ operibus Miltonem ex antiquitatis vestigiis minimè deflexisse, postea quasdam strictim indicare imitationes quæ quam ad antiquitatem non pertineant nequaquam sint omninò reticendæ.

Poema quidem cui *Recuperatus Paradisus* inscribitur nomen oblivione sepultum jacere constat, immeritò sane, quamvis pro parte virili non insigni scriptori assentiar opus illud summis laudibus aptum jactitanti¹. Quod pace vestrâ dicam mediocri at legitimâ æstimatione dignum, iis annumerandum operibus queis semper in legendis

¹ MACAULAY, *Essay on Milton*.

proficiemus nisi stupeamus admiratione defixi. Hic etiam eminent vis oratoria, mira copia sententiarum, peculiares vatis nostri mansuraeque dotes.

Verumenimverò fatendum est in hoc poemate Christum ac Satanam saepius disceptantibus philosophis quam semetipsis esse similes. At in iis tantum morandum est quæ vinculo quodam antiquitati adnectantur.

Præcipuas igitur imitationes evolvam. Miltò primum se profitetur acta a plus quam heroica narraturum². Concilium a Satana convocatum ita appellat ut meminerimus virgiliana illa:
 Aetneus fratres cælo capita alta ferentes,
 concilium horrendum³.

Haud procul Dei Filius cum Gabrielo locutus subridet qualis Jupiter apud eundem Virgilium:

Olli subridens hominum pater atque deorum⁴.

¹ Vid. de GUERLE, *l. cit.*, p. 311-12.

« There is not poem of epic form where the sublimest moral instructive is so forcibly and abundantly united to poetical delight; the splendor of the poet does not blaze, indeed, so intensely as in his larger production; here he resembles the Apollo of Ovid, softening his glory in speaking to his son and avoiding to dazzle the fancy. »
 HALEY, *l. cit.*, 254.

² Ch. I, 14: To tell of deeds above heroic.

³ *Ibid.* 44: A gloomy consistory. — *En.* III, 678-79.

⁴ *Ibid.* 129. — *En.* I, 254.

Denique in huiusce libri fine Satanas placitum quod-
dam emittit propositum ovidianum quale

Video meliora proboque ;
deteriora sequor .¹

Cur, secundo in libro, responder Christus Sophocleum
in modum

Hand scio an te nonnihil obstupesciat Christus, idem
paupertatem quam sit fecunda virtutum, testatus, Curium,
Fabricium, Regulum, tot ethnica nomina usurpando.
Quem Satanas coarguere tentat, opes orbis terrarum expli-

¹ Ibid. 482-83 :

Most men admire

Virtue, who follow not her love.

Ovid. Met. VII, 20-21

² L. II, 391 :

Thy specious gifts no gifts.

Soph. Aj. 665.

³ L. II, 446. — Vid. Claudianum, de cons. Honor., v. 412, sqq.

Discitur hinc quantum paupertas soluta possit

Pauper erat Curius quum reges vineret annis

pauper Fabricius Pyrrhi quum sperneret aurum

Et rursus in Rufinum (l. 200):

Semper inops quicumque cupit ; contentus honesto

Fabricius parvo spernebat munera regum ;

sudabatque gravi consul Serranus aratro ;

et casa pugnaces Curios angusta regunt ;

Hæc mihi paupertas opulentiior.

candor, obnoxias fore ei pollicitis ditissimas celeberrimasque urbes, Persepolim scilicet et Bactra.

Non Bactra neque Indi...

Romani deinde, artificum operibus non secus ac patientiâ conspicuam², Athenas hortis Academi, Platonis nempe secessu nobilitatas³ insignitasque ab his oratoribus quorum voces in Græciâ tonuere⁴.

Abhinc, inter horrendas præstigias quibus divini interpretis somnum perturbare Satanas conatur, vates depingit aquam et ignem in cladem consociatos. Sic apud Eschylum reperias

ἐνὶ οὐρανῷ γὰρ, οὐτὲς ἐχέοντο το πῦρ,

πῦρ καὶ θάλασσα, καὶ τὰ πᾶσι ἐδεσάντο.⁵

Denique victus Satanas, quasi prostratis animis, cadit

¹ L. III, 285. — VIRG. *Georg.* II, 137.

² L. IV, 59: The hand of fam'd artificers....

Artificumque manus inter se operumque laborem miratur. *Æm.* I, 455-56.

³ L. IV, 240, sqq.

⁴ *Ibid.* 270: Fulmin'd over Greece.

Ita apud Aristoph. de Pericle:

ἤσαντο, ἐδεσαντο.

(*Acharn.* 531.)

⁵ *Ibid.*, 412-13:

Water with fire,

in ruin reconcil'd.

Agamemn. 650, sqq.

attentus cum superatis Antæos vel Sphynge collatus².

Recuperato Paradiso longè superius mihi videtur poema Samsoni dedicatum quod a paucis extenuatum fuit³, a multis verò nec ineruditis iudicibus commendatum⁴. Quod quidem opus mea sententia indolem ipsam Miltonis mirum in modum exprimit, ut qui clade oppressus at non dejectus conversationis humanæ fastidium cum immutabili contumacia misceat. Sive invitus, seu imprudens, ipse Milton sub Samsonis habitu nobis diversatur non a veteri Edipode absimilis, quum parem ferociam in paribus malis retineat. Ceterum tragœdiæ quidam Sophocleæ germanum Miltonis poemam quod veterum fabularum formam ac tenorem refert. Una scilicet eademque persona cum alternis collocata inducitur, adstante choro qui nihil non videt atque æstimat. Hoc in universum

¹ *Ibid.* 561 : Smitten with amazement fell.

² *Ibid.* 562-72, 572-76. *J. L. I. 282, II. 13, Virg. Georg. II. 13.*

³ Johnson, Macaulay. *J. L. IV. 59 : The hand of Samson's artist.*

⁴ Villenain, *op. cit.* De Guérle, *op. cit.* p. 319 :

« Le Samson est bien le testament poétique de Milton vieilli et attristé, de Milton à jamais séparé des illusions et des rêves dorés de sa jeunesse mais invincible et fier et emportant dans la tombe l'indomptable pureté de sa conscience et la foi dans l'immortel avenir du droit et de la raison. »

⁵ « In one point of view the *Samson agonistes* is the most singularly affecting composition that was ever produced by sensibility of heart and vigor of imagination.... In delineating the greater part of Samson's sensations under calamity, he had only to describe his own. »

HAILEY, *l. cit.*, p. 193.

sum consideranti singula etiam apparent arctius connexa.

Videlicet ab initio verbum quoddam emicat ab Euripide desumptum.

τυφλῶ ποδί¹;

Dein Samso questus quantula sit vis sine sapientiæ adminiculo percontatur²:

Vis consili expers mole ruit suâ.

Mox sese prædicat truncatam nec vitalem vivere vitam³:

Γηράσκω δυστηνότητι⁴

οὐτ' ἐν τοῖς φθινένοις,

οὐτ' ἐν ζῶσιν κρινόμενῃ⁵.

Eundem chorus adflens, sicut Prometheus Oceanus, compellat:

Οὐκ οὖν, Προμηθεῦ, τοῦτο γινώσκεις ὅτι⁶

ὁρῶς νοσοῦσες εἶναι ἰατρῶν λόγῳ⁷.

¹ Sam. ag. v. 2: To these dark steps. — Eurip. *Phœnissæ* 834.

² Ibid. v. 53-54. — Horat. III, Od. IV: *tu vires sine mente geris*.

Ovid. *Met.* XIII, 362.

³ Ibid. 100: To live a life half dead, a living death.

⁴ Eurip. *Suppl.* 867-70. — Nid. etiam ap. Sophocl., *Antig.* 1165-67.

⁵ Ibid. 184-87. — *Prometh. vinct.* 377. — Chorus idem (v. 659)

Samsonem solaturus pœne translatus ex Horatio verbum adhibet:

Lenient of grief.

Sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem

possis.

Secum moriens ac cogitabundus quid sit homo volvit¹,
 sciscitatus quare Deus excellentes viros sapius deprimat
 hostibusve tradat captivos vel interemptos canibus ipsis
 atque volucribus² aut ipsi malè gratae multitudini « quā
 nihil sapius³ », nisi eos prematurā opprimat senectute⁴.

In reliquo poemate raræ interlucent imitationes. Haud
 scio an Milto sit æmulatus Horatium, Dalilā famam pro-
 vocante⁵, vel impudentius et superbius discedente quasi
 maritum lacessat⁶. Denique chorus Samsonem Philistinis
 exitiosum aquilæ cuidam confert fulmen vibranti⁷ ac
 novissimas inter cogitationes locum quemdam Æschyleum

¹ V. 666, sqq. — Vid. SENEC. *Hipp.* act. IV, 971, sqq.

² 692, sqq.

Αὐτοὺς δὲ ἐλόρη τεύχε κύνεσσιν

ὠλώνηται σεπῶνται

HOM. *Il.*, l. V.

³ Derelictis partibus publicis instauratoque unius regimini sine
 dubio alladitur.

⁴ 698-700 : In crude old age.

Αἶψα γὰρ ἐν κνήμῃσι βροτοὶ κατακτάσσονται.

Hes. *Op. et dies*, 93.

⁵ 971-75.

666 : I leave him to his lot and like my own.

666 : I leave him to his lot and like my own.

666 : I leave him to his lot and like my own.

Ὅταν δὲ αἱ τὰς ἐστὶν ἐν γόμφῳ φέρεται

καὶ οἱ τὸ κέντρον σπέρματος, καὶ τὰς τὰς.

SOPH. *Aj.* 1039-40.

⁷ 1695-96.

referre videtur¹. Itā concluditur ultimum poetæ opus veterum imitationibus, ut compertum est, neque vacuum neque indigens.

Infectam sane existimarem operam si poemata quædam vetustiora prætermitterem quæ inter barbariæ sordes sublucentia Milto non dedignatus est. Loquor de carminibus Aviti² quæ olim clarissimus professor idem ac scriptor³, nuperrimè unus e doctioribus nostris collegis vicissim illustraverunt⁴. Videlicet Avitus, postquam initia terrarum orbis evolvit, hominis feminaque ortum depingit, describitque Paradisum itā ut in hoc duplici loco eum legisse non absque emolumento atque usurâ Milto videatur⁵. Speciosa ceterum quædam Aviti carmina nec prorsus indigna exstant quæ a nobis usurpentur:

Proh dolor! hoc nobis subitum consurgere plasma
invisumque genus nostrâ crevisse ruinâ!

Me celsum virtus habuit; nunc ecce rejectus
pellor et angelico limus succedit honori!

Cælum terrâ tenet, illi compage creata

¹ 1745-51. — V. *Æsch. Supp.* 85-95.

² Avitus, Viennensis episcopus, annum circiter 451 natus.

³ M. Guizot, *Histoire de la civilisation en France* (18-19es éd.).

⁴ V. Cucheval (1863), *de sancti Aviti opusculis chymicis*.

⁵ Vid. ap. Milton, l. IV, 216, sqq. — *Ibid.* 358, sqq. — VIII, 333, sqq. — *Ibid.* 500, sqq.

regnat humus nobisque perit translata potestas!

Non tamen in totum periit : pars magna retentat

viam propriam, summâque cluit virtute nocendi.

Nec differre juvat; jam nunc certamine blando

congreddiar, dum prima salus, experta nec ullos

simplicitas ignara dolos ad tela patebit....

Si nequeo clausos iterum conscendere coelos,

his quoque claudentur. Levius cecidisse putandum est,

si nova perdetur simili substantia casu,

si comes excidii subeat consortia pœnæ,

et quos prævideo nobiscum dividat ignes.

Item Lauderus, quidam, Miltonis obtrectator, ideoque Johnsonio minimè ingratus, donec Johnsonius ipse cæcitate excussâ Zoilum istum fastiditus dimisit, duo con-gressit in volumina latinum quodcumque poema cum *Pa-radiso amisso*, tum argumentis, tum sententiis, aliquid affinitatis præ se gerens, scilicet :

Pœmata sacra of Ramsay (edit. 1633).

Adamum exsulem a Grotio conscriptum (1601).

Sarcotheam, Masenii opus (1644).

Odenici Valmeranæ *Dæmonomachiam* (1627).

Paradisum Catsii Jacobi (1643).

Bellum angelicum, Federico Tautmanno auctore (1604).

« Hailey » quidem Miltonem autumat si non afflatum, admonitum saltem suâ de materiâ fuisse tragœdiâ quâ-dam quam Mediolani (1631) Andreinus, Florentiæ natus (1578), de *Adamo* publicaverat, sanè inordinatam sed nonnullis distinctam luminibus, « spirited though irre-

gular and fantastic composition. » Quam in tragediam inducuntur personae Deus, angelorum chorus, Michaelus, Adamus, Eva, genius Adami, Lucifer, Satanus, Belzebuus, Mors, Desperatio, Fames, Labor, Falsa Gloria, Anguis.

Attamen incertum manet utrum opusculum illud legerit Milto necne. Idem est de aliâ tragoediâ sacrâ quam Venetiæ edidit Troilus quidam Lancetta (1644).

Plus emolumentum sane noster percepit e Gallico Bartasii (Du Bartas) poemate in anglicam linguam translato Silvestris cujusdam ope. Quod quidem poema (1621) in lucem editum fuerat cum summo plausu, quo tempore illud Milto, tredecim annos natus, pertractare ita debuit ut vestigia penitus infixâ in memoriâ retineret. Unde Johnsonius in præfatione Landeri libello additâ poema illud vocat « the *stamina of Paradise lost*. » Ferè nullo exstat Miltonis opus ubi Silvestris quædam documenta non reperire sit. Vos conferre ad librum quemdam necesse est Lundini publicatum (1800), *Considerations on Milton's early readings and the prima stamina of his Paradise lost together with extracts from a poet of the sixteenth century, in a letter to William Falconer from Charles Dunster*.

Quod si autem Milto nonnihil ex illis poematibus in universum bis terve mutuatus sit, singulis quidem adeo

discrepat atque præstat ut hæc similitudo curiosa, cuiusdam voluptatis gratiâ quæsitâ magis quàm congrua veritati, me iudice, habenda sit. Quapropter hanc comparisonem strictim attentavisse satis mihi duco, supervacuum verò ac momenti nullius fore si in umbratilibus illis deverticulis morarer. Nunc mihi concludendum, nunc totum opus relegendo pronuntiandum in summam quid utilitatis, quid splendoris, quid decoris e continuo ille cum veteribus poetis commercio Britannus noster vates nactus fuerit atque adeptus.

Quod si autem Mito nonnihil ex illis poematibus in universum his terve mutatus sit, singulis quidem adeo

CONCLUSIO

CONCLUSIO

CONCLUSIO

Idem, ferè labor quem de Miltone suscepimus de clavis-
simo quodlibet inter recentioris ævi poetas sine contro-
versis resummi posset. Adhuc velut nutritrix lacteo
dives antiquitas optimam quemque alere atque pascere
solet. Ergo unum vel alterum invenias qui sacris illis
laticibus caruerit! Quis autem crebris jejunitate, quibus
ut ita dicam rimis defuisse sibi Castalianam significant!
Imprimis apud Miltonis cives poenè apud intervallo
videre fuit Musæ venerationis alumnos qui, licet nativam
vim ac satiam amplam essent sortiti, opes tandem mater-
nas ex antiquitate depromere certaverint. Talis obver-
satur Popius ille, disertus Meconides interpres, Byro fa-
miliarisque Shelleus, qui pulchritudinis antiquæ ima-
gine adhuc defixi vixere ut potius ethnicis quam Chris-
tianis annumerandi sint; denique nostræ etiam ætate
Algenus ille Swinburnius quem tunc Elvianus mysteriorum

¹ Burns apud Britannos, apud Gallos Béranger.

CONCLUSIO

Idem ferè labor quem de Miltone suscepimus de clarissimo quolibet inter recentioris ævi poetas sine controversiâ resumì posset. Adeò velut nutrix haustu lacteo dives antiquitas optimum quemque alere atque pascere solet. Ægrè unum vel alterum invenias qui sacris illis laticibus caruerit¹. Quâ autem crebrâ jejunitate, quibus ut ità dicam rimis defuisse sibi Castaliam significant! Imprimis apud Miltonis cives pœnè absque intervallo videre fuit Musæ vetustioris alumnos qui, licet nativam vim ac satis amplam essent sortiti, opes tanquàm maternas ex antiquitate depromere certaverint. Talis obversatur Popius ille, disertus Mæonidæ interpres, Byro familiarisque Shellæus, qui pulchritudinis antiquæ imagine adeò defixi vixere ut potiùs ethnicis quàm christianis annumerandi sint; denique nostrâ etiam ætate Algenus ille Svinburnius quem tùm Eleusiniis mysteriis,

¹ Burns apud Britannos, apud Gallos Béranger.

tum Bassareis orgiis initiatum fuisse credideris. Qui quidem cuncti Miltonis institere vestigiis. Neque aliter Milto Spenceri, Sidnei, Jonsonique tragici sectam amplexus erat. Ceterum hoc non apud Britanniam solum sed in Galliâ, in Italiâ, in Germaniâ usitatum fuisse constat ut sublatâ antiquitate poeta nullus ad plenioris ingenii ubertatem pervenire potuerit.

Quod ad Miltonem ipsum attinet, eum vidimus a pueris addictum antiquitati, primis educationis suæ exercitiis, faciliore et paratiore ad scribendum otio, conspectu Italiæ et maximè litteratorum hominum usu, crudâ juveniliū poematum palæstrâ, ipsâ imprimis vivendi formâ ad arripiendam toto pectore illam antiquitatem naturâ et fato comparatum. Vidimus illum inter tumultus civiles publicasque partes agitantem sensibusque antiquis adeò se imbuentem ut, tanquàm ait Tacitus, fuerint in Britannia qui non modo Cassii, Bruti, Cremutique Cordi sed et Miltonis meminerint. His igitur omnibus eruditionis atque usûs instructus copiis epicum opus aggressus est haud secus ac benè accinctus pugnam dux adoritur. Ita maturiore ingenio elucubratum poema edidit in quo tum Græciæ, tum Romæ gazas et supellectile congerere visus est. Pulchram quidem et valde exoptabilem documentorum abundantiam quâ insignitum poema illud nedum prægravatum usque videbitur!

Imo etiam, nisi multum ex antiquitate sibi deprompsisset, Milto suæ indoli suæque educationi, suæ ipsius vitæ minime constantem se præbuisset. Quippe qui tum ob tirocinia juventutis, tum ob continuæ vitæ facinora, antiquitati devotus apparuerit. Cujus nisi discipulum sese profiteretur atque legentibus approbaret, sinceritatem dedisceret abnueretque veritatem. Cui vero quoties

pietatem apertè exsolvit sincerus et plane candidus sustinuit educationis suæ vices ipsiusque naturæ votum adimplevit, eo propior veritati quò ad antiquitatem crebrius accederet.

Quid autem melius egisset si a curriculo quod fuerat ingressus subito deflectens ducem auspicemque deseruisset antiquitatem? Sicut Shakspearus ipse ac præsertim Shakspearii multi æquales citra fines recti verique hand semel erravisset, nequaquam perspecto quid sit diligens severumque judicium; tum sublati modo vel normæ quæ e veterum exemplis constant, subtiliores sententias vel insolentes figuras affectavisset quales in compositum aggressus est hunc secus se deinde accinctus pugnam dux suppeditat ingenium. Nullo freno, nullâ lege, vagus ac plus æquo liber in Musarum horti jam non spatiat sed recentiorum multorum instar debacchatus fuisset. Quòd si verò, unâ vel alterâ omissâ maculâ, semper recti fines tenuerit easque usurpaverit sententias aut figuras quibus tersum minime offenditur judicium, hoc adscribere decet

intentiori veterum exemplarium curæ quâ retentus semper atque coercitus mansit. Non aliter docuit suâ fertiliore venâ uti neque abuti, itâ ut, quod solis veterum sectatoribus contingit, duas res dissociabiles, iudicii ingenii-que vim et copiam mirum in modum miscuerit.

Gratiæ igitur ob *Paradisum amissum* aliaque recentiorum exquisita opera solvantur antiquitati quæ miracula etiam suo numine progignit. Salve, Miltonis parens, dux et magistra, veneranda antiquitas, ut quæ Berecynthiæ similis matri, vicissim Ariostum, Tassum, Miltonem, Racinium, Gætium, ac si quis apud recentes emineat poeta gremio tuo complectaris gliscentemque in dies videas tuorum liberorum sobolem.

Vidi ac perlegi.

Lutetiæ Parisiorum, in Sorbona, a. d. iv. non. April. ann. MDCCCLXX,

Facultatis litterarum in Academiâ Parisiensi Decanus,

PATIN.

Typis mandetur.

Academiæ Parisiensis Rector,

A. MOURIER.

intentioni veterum exemplarium curae sua retentis sem-
per atque coevis mansit. Non aliter docuit sua fertilitate
venis ut neque abici, ita ut quod solis veterum sectato-
ribus continetur, **EMENDANDA** in iudicio inveniri
que vim et copiam multum in modum miscuerit.

- Græcæ igitur ob Paraphrasin amissam aliunde repositio-
nem expensis opera solvantur, ut in præfatione præmissa
legi :
P. 5. quodammodo.
P. 8. 1. 1. obitum.
P. 11. 1. 6. quodam.
P. 12. 1. 1. kalendarum.
P. 12. 1. 1. similis matris, vicissim Ariston.
P. 12. 1. 1. ai.
P. 13. 1. 1. Racinium, Gæcium, ac sicut in repositio-
P. 13. 1. 4. queribundæ.
P. 15. 1. 5. Ελικωνος, καὶ, ὅμων, Κρονωνος.
P. 15. nota 2, bright hair'd
P. 16. 1. 2, prologos.
P. 16. nota 3, διὰ, Ζηνος, δίκας, κλάδους.
P. 18. nota 3, Latet Parisiorum, in Bordeaux, ἑται, ἰδον, ἔλα.
P. 19. 1. 4, circeæ.
P. 20. 1. 6, Cytherea.
P. 21. 1. 4, μή, ὧς.
P. 21. 1. 8, sq., τὰ, ἐν, ὅ, ὑπὸ.
P. 22. nota 3, ἀδμήτας.
P. 23. nota 4, ὠκεανόν.
P. 23. nota 6, γέναιο.
P. 24. 1. 2, quod ad.
P. 29. 1. 8, æternum.
P. 30. 1. 6, venies.
P. 31. 1. 2, senatus.

lege:

P. 32, l. 11,	solem
P. 33, l. 1,	cives.
P. 35, nota 1,	Salmasii.
P. 37, l. 6,	erigitur.
P. 38, nota 1, l. 14.	earum, bellè.
P. 43, nota 3.	ἑμὸν.
P. 44, nota 1,	Ἄϊδεω γάρ.
P. 44, nota 2,	Ταρτάρου κερώντος.
P. 44, nota 3,	τάτε.
P. 46, nota 2,	shun the gaal
	with rapid wheels.
P. 47, l. 6,	Ἐλικώπιδα.
P. 47, l. 11, 12, 13,	σιδηρέη δὲ οἱ ἥτορ, ὦν, καί.
P. 48, nota 1,	ἔστηκεν, νεφέλης.
P. 48, nota 2,	αἰέτομαι ἡδὲ
	Νυκτὸς θυμιάμα.
P. 49, nota 2.	streams.
P. 50, l. 9,	amœna.
P. 51, nota 7.	δαίμονες εἰσι... διὰ, οὐ γὰρ, ἐσσάζμενοι.
P. 53, l. 3,	διὰ, l. 6, ἔργον.
P. 53, l. 7,	ἔνι, ἐσσαντο.
P. 53, l. 8,	ἔρσαι.
P. 53, l. 12.	Ἡώς.
P. 54, nota 5,	330 sqq.
P. 55, l. 5,	ὄχνοι, δέ.
P. 56, l. 9,	ἐπιτέτραπται, οὐρανός.
P. 56, l. 12.	παῖς; l. 13, ἐστηκώς.
P. 56, l. 16,	οὐδέ, ἐέργει.
P. 56, l. 17,	ἐτέρη.
P. 57, nota 5,	ἄμα δὲ, ἔσπετο.
P. 58, nota 2,	ὑπ' ἀθανάτοισι μέγας πελέμειτ'.
P. 59, l. 3,	ἔνθα κ' ἔπειτα.
P. 59, l. 6,	ρίπαῖς.
P. 59, l. 7,	lacûs.

lege :

P. 61, l. 6,	enarrat.	αὐτοῖς	P. 31, l. 10
P. 61, nota 3,	στῆ δ' ἄρ' ὑπέρ.	ἐπὶ	P. 31, l. 11
P. 62, l. 9,	amœniiores.	αἰσθητοῖς	P. 32, nota 1
P. 62, nota 3,	ἀμφὶ δέ μιν	αἰσθητοῖς	P. 32, l. 6
P. 63, nota 1,	στόνος.	στόνος	P. 32, nota 1
P. 65, nota 1, l. 11.	ἐνεργεῖ δέ.	ἐνεργεῖ	P. 32, nota 1
P. 65, nota 3,	ὁρώρει.	ὁρώρει	P. 32, nota 1
P. 66, l. 8,	ἔποντο.	ἔποντο	P. 32, nota 1
P. 67, l. 3,	æquo.	ἔποντο	P. 32, nota 1
P. 69, l. 6,	quid.	quid	P. 32, nota 1
P. 72, nota 1,	auritas fidibus canoris... ducere quereus.		
P. 72, nota 4,	560, 64.		
P. 80, not. 1, l. 8,	θανάσιμον μ' ὅπως.	θανάσιμον μ' ὅπως	P. 32, l. 12
P. 80, nota 2, l. 6.	ἐς φῶς.	ἐς φῶς	P. 32, nota 1
P. 80, nota 2, l. 7,	εἰ γὰρ.	εἰ γὰρ	P. 32, nota 1
P. 85, nota 3,	οὕτω, ἔρημον.	οὕτω, ἔρημον	
P. 89, nota 4.	Assume	Assume	P. 32, nota 1
	Thy merits.	Thy merits	P. 32, l. 1
P. 95, l. 11,	ὅσμι.	ὅσμι	P. 32, nota 1
P. 97, l. 7,	ὥστε.	ὥστε	P. 32, l. 3
P. 98, l. 3,	ἰὼ, ἐμὸν.	ἰὼ, ἐμὸν	P. 32, l. 3
P. 100, l. 17,	δαίτμονος.	δαίτμονος	P. 32, l. 8
P. 101, l. 10,	οἶος.	οἶος	P. 32, l. 12
P. 109, nota 4,	Homer.	Homer	P. 32, nota 1
P. 109, nota 9,	Apollod.	Apollod	P. 32, l. 3
P. 110, nota 6,	Αὐτάρ. Apollinem.	Αὐτάρ. Apollinem	P. 32, l. 3
P. 111, nota 2,	priorum.	priorum	P. 32, l. 12
P. 112, l. 2,	Οἶν.	Οἶν	P. 32, l. 10
P. 112, nota 3,	l. xi.	l. xi	P. 32, l. 12
P. 116, l. 6,	illum risum.	illum risum	P. 32, nota 1
P. 117, l. 8,	ἄρ' ἐνὸρτο.	ἄρ' ἐνὸρτο	P. 32, nota 1
P. 117, l. 10,	tonitru,	tonitru	P. 32, l. 3
P. 117, nota 5,	the thunder,	the thunder	P. 32, l. 12
P. 117, nota 6,	full, pomp.	full, pomp	P. 32, l. 12

lege :

P. 119, nota 3,	universe,
P. 121, l. 2,	sententiæ.
P. 122, l. 13,	quo modo.
P. 123, l. 13,	quòd si.
P. 124, l. 7,	νικτά.
P. 124, nota 1,	εἶσι.
P. 125, l. 3.	καὶ ὅτι.
P. 127, l. 11,	at satis de hoc.
P. 127, nota 1,	ὅδ' ἐρεμνῇ...
P. 155, l. 16,	Algernus.
P. 156, l. 1,	Bassarceos.

